

کتاب الاموال و اذکارهم

درسی جزء قرآن

محمود ابازری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سیمای ماه دوازدهم در سی جزء قرآن

نویسنده:

محمود اباذری

ناشر چاپی:

بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (علیه السلام)

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۰	سیمای ماه دوازدهم در سی جزء قرآن
۱۰	مشخصات کتاب
۱۰	اشاره
۱۷	فهرست مطالب
۲۲	مقدمه
۲۷	جزء اول
۲۷	اشاره
۲۹	ایمان به حجّت غایب و قطعیت ظهور
۳۲	جزء دوم
۳۲	اشاره
۳۴	کابینه دولت موعود
۳۸	سنت ابتلاء و آزمایش
۴۱	غربال یاران
۴۵	جزء سوم
۴۵	اشاره
۴۷	کوثر «حکمت»
۵۱	جزء چهارم
۵۱	اشاره
۵۳	امدادهای غیبی
۵۶	مرزبانی از حق بویژه امامت ومهدویت
۵۹	جزء پنجم
۵۹	اشاره
۶۱	فرمان اطاعت از زمامداران معصوم الهی

۶۵	جزء ششم
۶۵	اشاره
۶۷	یارانی بی نظیر
۷۰	جزء هفتم
۷۰	اشاره
۷۲	نابودی ریشه ظلم و ظالمین
۷۵	جزء هشتم
۷۵	اشاره
۷۷	ضرب الاجل توبه و جبران آنچه از دست رفته
۷۹	جزء نهم
۷۹	اشاره
۸۱	بارش خیر و برکت
۸۵	جهاد در راه خدا و فراهم شدن زمینه یکتاپرستی و سعادت بشر
۸۸	جزء دهم
۸۸	اشاره
۹۰	اسلام دین واحد جهانی خواهد شد
۹۵	جزء یازدهم
۹۵	اشاره
۹۶	شایسته سالاری در امر هدایت
۹۹	جزء دوازدهم
۹۹	اشاره
۱۰۱	سلام بر بَقِيَّةِ اللَّهِ
۱۰۴	جزء سیزدهم
۱۰۴	اشاره
۱۰۵	یوسف حضرت فاطمه علیها السلام
۱۰۹	استمرار هدایت الهی تا قیامت

- ۱۱۲ ----- جزء چهاردهم
- ۱۱۲ ----- اشاره
- ۱۱۴ ----- پایان مهلت ابلیس
- ۱۱۷ ----- جزء پانزدهم
- ۱۱۷ ----- اشاره
- ۱۱۹ ----- در چه کاروانی با کدام قافله سالار در مسیر زندگی خود، به پیش می روی؟! ..
- ۱۲۳ ----- دلیل غیبت امام زمان و آثار وجودی او ..
- ۱۲۹ ----- جزء شانزدهم
- ۱۲۹ ----- اشاره
- ۱۳۱ ----- جوجه را آخر پاییز می شمارند ..
- ۱۳۵ ----- جزء هفدهم
- ۱۳۵ ----- اشاره
- ۱۳۸ ----- مدیریت جهانی عالم به وسیله شایسته ترین انسان ها ..
- ۱۴۱ ----- عطر پاکی در سراسر عالم ..
- ۱۴۴ ----- جزء هجدهم
- ۱۴۴ ----- اشاره
- ۱۴۶ ----- تحقق هدف خلقت با حاکمیت جهانی توحید ناب ..
- ۱۴۹ ----- جزء نوزدهم
- ۱۴۹ ----- اشاره
- ۱۵۰ ----- ندای آسمانی ..
- ۱۵۴ ----- جزء بیستم
- ۱۵۴ ----- اشاره
- ۱۵۶ ----- مضطر ..
- ۱۶۰ ----- رجعت
- ۱۶۴ ----- سنت زیبای نجات مستضعفان و نابودی مستکبران ..
- ۱۶۸ ----- جزء بیست و یکم

- ۱۶۸ اشاره
- ۱۷۰ نعمت پنهان
- ۱۷۴ جزء بیست و دوم
- ۱۷۴ اشاره
- ۱۷۶ قرار آسمان و زمین
- ۱۷۹ جزء بیست و سوم
- ۱۷۹ اشاره
- ۱۸۰ دلیل غیبت حجت خدا
- ۱۸۴ جزء بیست و چهارم
- ۱۸۴ اشاره
- ۱۸۶ وضعیت جهان پس از ظهور و حدیثی شکفت انگیز
- ۱۹۰ جزء بیست و پنجم
- ۱۹۰ اشاره
- ۱۹۴ نزول حضرت عیسی مسیح علیه السلام
- ۱۹۶ جزء بیست و ششم
- ۱۹۶ اشاره
- ۱۹۹ نشانه های قیامت
- ۲۰۲ جزء بیست و هفتم
- ۲۰۲ اشاره
- ۲۰۵ منتظران! به هوش باشید
- ۲۰۸ جایگاه انتظار و پاداش عظیم منتظران
- ۲۱۲ جزء بیست و هشتم
- ۲۱۲ اشاره
- ۲۱۴ اشتیاق و آرزوی یاری حضرت قائم
- ۲۱۸ جزء بیست و نهم
- ۲۱۸ اشاره

۲۲۱	چرا مضطر و بی قرار امامان نشده ایم؟!
۲۲۵	جزء سی ام
۲۲۵	اشاره
۲۳۰	صاحب و میزبان شب قدر
۲۳۳	نمایه موضوعی آیات مطرح شده
۲۳۷	فهرست برخی از منابع آیات مهدویت برای مطالعه بیشتر
۲۳۸	کتابنامه
۲۴۱	درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه: اباذری، محمود، ۱۳۴۹ -

عنوان و نام پدیدآور: سیمای ماه دوازدهم در سی جزء قرآن / محمود اباذری.

مشخصات نشر: قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۹۱ص؛ ۵/۲۱ × ۵/۱۴ س م.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۲۰-۷۲-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: محمد بن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق. -- جنبه های قرآنی

Muhammad ibn Hasan, Imam XII -- Koranic aspects: موضوع

موضوع: محمد بن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق. -- احادیث

Muhammad ibn Hasan, Imam XII -- Hadiths: موضوع

موضوع: مهدویت -- جنبه های قرآنی

Mahdism -- Qur'anic teaching: موضوع

رده بندی کنگره: ۱۰۴BP/م۲۵الف ۲ ۱۳۹۵

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۳۵۹۸۰

ص: ۱

اشاره

سیمای ماه دوازدهم

در

سی جزء قرآن

محمود اباذری

ص: ۳

سیمای ماه دوازدهم

(در سی جزء قرآن)

□ مؤلف: محمود اباذری

□ ناشر: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود □

□ ویراستار: فاطمه اکبری

□ طراح جلد: سید ابوالحسن فاطمی

□ صفحه آرا: مسعود سلیمانی

□ نوبت چاپ: دوم / زمستان ۱۳۹۵

□ شابک: ۹-۷۲-۷۱۲۰-۶۰۰-۹۷۸

□ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه (تاکنون ۲۰۰۰ نسخه)

□ قیمت: ۷۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است.

□ قم: خیابان شهدا / کوچه آمار (۲۲) / بن بست شهید علیان / پ: ۲۶ / تلفن / ۱-۳۷۸۴۱۱۳۰-۰۲۵ / نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۴۲۷۳

□ تهران: خیابان انقلاب / خیابان قدس / خیابان ایتالیا / پ: ۹۸ / تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۹۸۶۰۰ / نمابر: ۰۲۱-۸۹۷۷۴۳۸۱

□ www.mahdaviat.ir

□ info@mahdaviat.ir

□ Entesharatbonyad@chmail.ir

ص: ۴

تقديم به:

سيد الأوصياء، مظهر العجائب، اسد الله الغالب، قسيم الجنة و النار، نفس الرسول، زوج البتول، باب مدينة العلم، النبأ العظيم، ابو الائمة الطاهرين، مولى الموحدين، امير المؤمنين، يعسوب الدين، حبل الله المتين، قرآن ناطق، ابو الحسن على بن ابى طالب عليه السلام آنكه فرمود: «اگر بخواهم می توانم بار چهل شتر را از شرح «بسم الله» فراهم سازم».^(۱)

ص: ۵

۱- «رَوَى ابْنُ عَبَّاسٍ عَنْهُ أَنَّهُ شَرَحَ لَهُ فِي لَيْلِهِ وَاحِدَهُ مِنْ حِينَ أَقْبَلَ ظِلَامُهَا حَتَّى أَشْفَرَ صِدْبَاحَهَا فِي شَرْحِ الْبَاءِ مِنْ بِسْمِ اللَّهِ وَ لَمْ يَتَقَدَّمَ إِلَى السَّيْنِ وَقَالَ لَوْ شِئْتُ لَأَوْفَرْتُ أَرْبَعِينَ بَعِيرًا مِنْ شَرْحِ بِسْمِ اللَّهِ؛ (علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۰، ص ۱۸۶).

قرآن و عترتِ رسول خدا علیهم السلام، دو امانت گرانبهایی است که در میان امت به ودیعت گذاشته شده است؛ چنانچه رسول خدا در حدیث ثقلین، پس از معرفی این دو امانت گرانبها فرمودند: «فَانظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونِي فِيهِمَا؛ پس بنگرید درباره این دو؛ چگونه جانشینی برایم خواهید بود» (۱).

«هنگامی که موسی خشمگین و اندوهناک به سوی قوم خود بازگشت، گفت: پس از من، بد جانشینانی برایم بودید (و آیین مرا ضایع کردید)!» (۲).

برای اینکه سرنوشت ما همانند قوم ناسپاس بنی اسرائیل نباشد، لازم و ضروری است تا نهایت توجه به این دو امانت و آگاهی و شناخت و عمل خالصانه به سفارش های آن ها را داشته باشیم تا پس از ندای ((وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ؛ آن ها را نگهدارید که باید بازپرسی شوند!)) (۳) پاسخ قابل قبولی داشته باشیم.

یکی از زیباترین و مهم ترین موضوعات در عرصه شناخت، موضوع «امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از دیدگاه قرآن» است. کتاب پیش رو بر آن است تا با یک نگاه کاربردی و با بهره گیری از روایات تفسیری و تبیینی اهل بیت علیهم السلام، تعدادی از آیات قرآن که ناظر به موضوع مهدویت است را انتخاب کند و با بیان چند نکته کاربردی در راه شناخت وظیفه در دوران غیبت حجت خدا قدمی بردارد؛ بنابراین، در آغاز از هر جزء یک آیه انتخاب شد، سپس برای تکمیل موضوعات قرآنی مهدوی، ((أَتَمُّنَّهَا بَعْشَرًا)) ده آیه دیگر نیز افزوده شد تا در این مجموعه چهل آیه مهدوی گرد آمده باشد.

زیبنده است در برنامه های جزءخوانی در ایام ماه مبارک رمضان، هر روز یک آیه مهدوی به طور اختصار بیان شود تا مجلسمان به نور و عطر ثقلین، منور و معطر و معرفتمان درباره این دو موضوع افزون گردد.

ص: ۶

۱- شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۳۴، باب ۲۲، ح ۴۵.

۲- «وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي؛ (اعراف (۷)، ۱۵۰).

۳- صفات (۳۷)، ۲۴.

اگر موعود امت ها و امید مظلومان برای نجات بشریت، اصلاح عالم، تحقق عدالت جهانی، فراهم کردن زمینه سعادت دنیا و عقبایشان، به وسیله خارج کردن قرآن از مهجوریت و قرار دادن آن در متن زندگی، به آن اهداف بلند دست می یابد، و ما نیز هر جمعه ندبه کنان چنین می گوئیم که: «أَيُّنَ الْمُؤْمَلُ لِأَحْيَاءِ الْكِتَابِ وَ حُدُودِهِ؛ کجاست آنکه آرزویش داریم برای زنده کردن قرآن و حدودش؟»، پس منتظران او نیز باید با محور قرار دادن قرآن در همه زندگی، شایستگی خود را برای یاری امامشان ثابت کنند.

به این ترتیب، در این مجموعه در آغاز هر جزء، نمونه ای از موضوعات قرآنی بیان شده تا آنس ما با این نسخه شفابخش و روشنگر هر حقیقت و نقشه و معبر راه رستگاری، روز به روز بیشتر و بهتر گردد.

به امید آنکه با عمل به سفارش سیدالأوصیاء، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام موجبات رضایت خاتم الأوصیاء بقیهالله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف را فراهم نماییم، آنجا که فرمودند:

قرآن را فرا گیرید که بهترین گفته هاست و در آن بیاندیشید که بهار قلب ها است، از نور آن شفا بجوئید که شفای دل های بیمار است، آن را به نیکوترین وجه تلاوت کنید که سودبخش ترین سرگذشت ها است. (۱)

پس، بر آن باشیم تا با عمل به دستورات «رَبِّعِ الْقُلُوبِ» زمینه ظهور «رَبِّعِ الْأَنَامِ» را فراهم کنیم. (۲)

محمود اباذری

قم، ۲۵ ذی الحجه، سالروز ماجرای مباحله

مطابق با ۱۷ مهر ماه ۱۳۹۴

ص: ۷

۱- «و تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ وَ تَفَقَّهُوا فِيهِ فَإِنَّهُ رَبِّعُ الْقُلُوبِ وَ اسْتَشْفُوا بِنُورِهِ فَإِنَّهُ شِفَاءُ الصُّدُورِ وَ أَحْسِنُوا تِلَاوَتَهُ فَإِنَّهُ أَنْفَعُ الْقَصَصِ»؛ (نهج البلاغه، خ ۱۱۰).

۲- هر گونه پیشنهاد یا انتقاد خود درباره این کتاب را می توانید به وسیله پست الکترونیکی ذیل ارائه نمایید.

فهرست مطالب

مقدمه. ۱۱

جزء اول.. ۱۶

ایمان به حجت غایب و قطعیت ظهور ۱۷

جزء دوم. ۲۰

کابینه دولت موعود ۲۱

سنت ابتلاء و آزمایش.... ۲۵

غریبال یاران.. ۲۸

جزء سوم. ۳۲

کوثر «حکمت». ۳۳

جزء چهارم. ۳۶

امدادهای غیبی.. ۳۷

مرزبانی از حق بویژه امامت و مهدویت... ۴۰

جزء پنجم.. ۴۳

فرمان اطاعت از زمامداران معصوم الهی.. ۴۴

جزء ششم.. ۴۸

یارانی بی نظیر. ۴۹

جزء هفتم.. ۵۲

نابودی ریشه ظلم و ظالمین.. ۵۳

جزء هشتم.. ۵۶

ضرب الاجل توبه و جبران آنچه از دست رفته. ۵۷

جزء نهم.. ۵۹

بارش خیر و برکت... ۶۰

جهاد در راه خدا و فراهم شدن زمینه یکتاپرستی و سعادت بشر. ۶۳

جزء دهم.. ۶۶

اسلام دین واحد جهانی خواهد شد. ۶۷

جزء یازدهم.. ۷۲

شایسته سالاری در امر هدایت... ۷۳

جزء دوازدهم.. ۷۶

سلام بر بقیه‌الله.. ۷۷

جزء سیزدهم.. ۸۰

ص: ۹

یوسف حضرت فاطمه. ۸۱

استمرار هدایت الهی تا قیامت... ۸۴

جزء چهاردهم.. ۸۷

پایان مهلت ابلیس... ۸۸

جزء پانزدهم.. ۹۱

در چه کاروانی با کدام قافله سالار در مسیر زندگی خود، به پیش می روی؟! ۹۲

دلیل غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و آثار وجودی او ۹۶

جزء شانزدهم.. ۱۰۲

جوجه را آخر پاییز می شمارند. ۱۰۳

جزء هفدهم.. ۱۰۷

مدیریت جهانی عالم به وسیله شایسته ترین انسان ها ۱۰۸

عطر پاکی در سراسر عالم. ۱۱۱

جزء هجدهم.. ۱۱۴

تحقق هدف خلقت با حاکمیت جهانی توحید ناب.. ۱۱۵

جزء نوزدهم.. ۱۱۸

ندای آسمانی.. ۱۱۹

جزء بیستم.. ۱۲۲

مضطرب. ۱۲۳

رجعت... ۱۲۶

سنت زیبای نجات مستضعفان و نابودی مستکبران.. ۱۳۰

جزء بیست و یکم.. ۱۳۴

نعمت پنهان.. ۱۳۵

جزء بیست و دوم. ۱۳۹

قرار آسمان و زمین.. ۱۴۰

جزء بیست و سوم. ۱۴۳

دلیل غیبت حجت خدا ۱۴۴

جزء بیست و چهارم. ۱۴۷

وضعیت جهان پس از ظهور و حدیثی شکفت انگیز. ۱۴۸

جزء بیست و پنجم.. ۱۵۲

نزول حضرت عیسی مسیح علیه السلام.... ۱۵۴

جزء بیست و ششم.. ۱۵۶

نشانه های قیامت... ۱۵۸

جزء بیست و هفتم.. ۱۶۱

منتظران! به هوش باشید. ۱۶۳

جایگاه انتظار و پاداش عظیم منتظران.. ۱۶۶

جزء بیست و هشتم.. ۱۷۰

اشتیاق و آرزوی یاری حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف.... ۱۷۲

جزء بیست و نهم.. ۱۷۵

چرا مضطرّ و بی قرار امامان نشده ایم؟! ۱۷۷

جزء سی ام. ۱۸۱

صاحب و میزبان شب قدر ۱۸۴

نمایه موضوعی آیات مطرح شده ۱۸۸

فهرست برخی از منابع آیات مهدویت برای مطالعه بیشتر. ۱۸۸

کتاب نامه. ۱۸۹

ص: ۱۰

خداوند متعال می فرماید: « (خدا) حکمت را به هر کس بخواهد، (و شایسته بداند) می دهد» برای اینکه اهمیت موضوع را بهتر دریابیم، چنین ادامه می دهد که: «و به هر کس حکمت داده شود، خیر فراوانی داده شده است» و در مرحله سوم برای بیان بزرگی این نعمت، اضافه می کند که «جز خردمندان، (این حقایق را درک نمی کنند، و) متذکر نمی گردند».^(۱)

به طور طبیعی این سؤال مطرح می شود که این خیر کثیر و این نعمت عظیم چیست که فقط صاحبان عقل و خرد خالص قدر آن را می دانند و به آن دست می یابند؟

امام صادق می فرماید: «{مراد از حکمت} پیروی از خدا و شناخت امام است».^(۲)

به دلیل جایگاه والای معرفت امام است که مرحوم کلینی در بخش کتاب الحجج از کتاب کافی، بابی را تحت عنوان «بَابُ مَعْرِفَةِ الْإِمَامِ وَالرَّدِّ إِلَيْهِ» مطرح می کند و در این باره چهارده روایت نقل می نماید، مرحوم علامه مجلسی نیز در جلد ۲۳ بحارالانوار عنوان دقیق تری با تعبیر «باب وجوب معرفه الإمام» بیان می کند و به چهل روایت اشاره می نماید. امام باقر علیه السلام در حدیث ششم این باب می فرماید:

کسی که بمیرد و امامی نداشته باشد، مرگش مرگ جاهلی است و مردم هیچ عذری ندارند تا اینکه امامشان را بشناسند و کسی که بمیرد در حالی که امامش را شناخته است، پیش افتادن این امر (فرج) یا به تأخیر افتادنش به او ضرری نمی رساند و کسی که

ص: ۱۱

۱- «يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَ مَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ»؛ (بقره (۱)، ۲۶۹).

۲- عن أبي بصير عن أبي عبد الله عليه السلام في قول الله عز وجل: «وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا» فقال طاعة الله و معرفه الامام؛ (عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۸۷، ذیل آیه شریفه ۲۶۹ سوره بقره).

بمیرد در حالی که امامش را شناخته است، همانند کسی است که با حضرت قائم در خیمه اش بوده باشد. (۱)

از مطمئن ترین راه های شناخت حجت خداوند، مراجعه به قرآن است، بنابراین برای دستیابی به یک شناخت دقیق و عمیق درباره «امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از دیدگاه قرآن» باید خود قرآن شناخته شود. لذا فرمود:

بگو این قرآن برای کسانی که ایمان بیاورند، هدایت و شفا است و کسانی که ایمان نمی آورند، در حقیقت گوششان دچار سنگینی شده و همین قرآن مایه کوری آنان است. (۲)

و در جای دیگر فرمود: «و ما آنچه از قرآن فرستیم، شفای دل و رحمت الهی بر اهل ایمان است، لیکن کافران را به جز زیان چیزی نخواهد افزود». (۳)

اگر شناخت ما از قرآن ناقص باشد، قطعاً بهره لازم را از قرآن نخواهیم برد و در استفاده از آن به مشکل دچار خواهیم شد.

چشمه ای را با آب گوارا در نظر بگیرید که به اقیانوسی بیکران از همان جنس متصل باشد، ظاهر آن برای ساده اندیشان، محدود و تمام شدنی است، اما حقیقت برای ژرف اندیشان چیز دیگری است.

قرآن چشمه ساری از حقایق و معارف پایان ناپذیر است که عقبه آن، در عالم غیب و در «لوح محفوظ» است. به این ویژگی قرآن با تعبیر «تَبَيَّنَا لِكُلِّ شَيْءٍ» اشاره شده است، آنجا که فرمود: «و ما این کتاب را بر تو نازل کردیم که بیانگر همه چیز و مایه

ص: ۱۲

۱- «عَنِ الْفَضَائِلِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ مَنْ مَاتَ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ فَمَوْتُهُ مِيتَةٌ جَاهِلِيَّةٌ وَ لَا يُعَدَّرُ النَّاسُ حَتَّى يَعْرِفُوا إِمَامَهُمْ وَ مَنْ مَاتَ وَ هُوَ عَارِفٌ لِإِمَامِهِ لَمَّا يَضُرُّهُ تَقَدُّمُ هَذَا الْمَأْمُرِ أَوْ تَأَخُّرُهُ وَ مَنْ مَاتَ عَارِفًا لِإِمَامِهِ كَانَ كَمَنْ هُوَ مَعَ الْقَائِمِ فِي فَسْطَاطِهِ»؛ (علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۷۸).

۲- «...قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَ شِفَاءٌ وَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَ هُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى...»؛ (فصلت (۴۱)، (۴۴)).

۳- «وَ نُزِّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا»؛ (اسراء (۷)، (۸۲)).

هدایت، رحمت و بشارت برای مسلمانان است!» (۱) در تبیین این حقیقت در حدیث گران بهای ثقلین در وصف قرآن چنین آمده است: «كِتَابَ اللَّهِ حَبِيبٌ مَمْدُودٌ مِنَ السَّمَاوَاتِ إِلَى الْأَرْضِ...؛ کتاب خدا، ریسمانی کشیده شده از آسمان به سوی زمین است.» (۲)

یعنی سرِ دیگر این حقیقت در آسمان و عالم دیگری است در نتیجه، معارف قرآن به آنچه که ما می بینیم و می فهمیم پایان نمی یابد و هر آنچه را که بشر در عرصه هدایت و کمال در هر عصر و زمانی بدان نیاز دارد، دربر می گیرد.

در بیانی روشن تر آن گاه که در کنار دریا ایستاده اید، با دریایی از عظمت و شگفتی روبه رو هستید و به میزان توان و علاقه خود از آن بهره می برید و با نگاه کردن، شنا نمودن، قایق سواری و... از این نعمت الهی استفاده می کنید؛ اما آنچه که مهم است، این است که همه دریا این نیست.

دریا اعماقی نیز دارد که فقط غواصان توانمند به آن راه دارند و به وسیله آن ها می توان به گوشه هایی از عظمت اعماق آن، پی برد.

قرآن، نیز همانند دریا ظاهر و باطنی دارد. ظاهرش دریایی است از معارف که هر کس فراخور توان، توجه و تدبرش در قرآن و البته با توجه به اصول و قواعد فهم قرآن، می تواند از آن بهره ببرد و علم تفسیر نیز به این بخش توجه دارد.

شایان ذکر است که شیوه بیان قرآن در این مرحله، این است که به بیان اصول و کلیات بسنده می کند و راه آگاهی از جزئیات را به مبین الهی خود ارجاع می دهد؛ همان طور که اصل وجوب نماز، روزه، حج و مانند آن ها در قرآن آمده ولی همه امت اسلام، جزئیات آن ها را به وسیله سنت پی گیری می کنند.

موضوع مهدویت نیز به همین شکل است. اصل حاکمیت جهانی اسلام، مدیریت جهانی عالم به وسیله «عِبَادِ الصَّالِحُونَ»، نجات مظلومان عالم و نابودی مستکبران،

ص: ۱۳

۱- «و نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ»؛ (نحل (۱۶)، (۸۹).

۲- شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۳۶، باب ۲۲، ح ۵۰.

در قرآن آمده است، ولی جزئیات آن را باید در بیان معصومان علیهم السلام جستجو کرد، به همین دلیل خداوند فرموده است که قرآن ((تَبَيَّنًا لِّكُلِّ شَيْءٍ؛ بیانگر همه چیز است)).(۱)

و در آیه کریمه دیگری فرمود: ((وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِيُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ؛ و ما این ذکر [قرآن] را بر تو نازل کردیم، تا آنچه به سوی مردم نازل شده است برای آن ها روشن سازی و شاید اندیشه کنند!)).(۲)

همان طور که اشاره شد، قرآن ظاهری با معارف ناب دارد. اما واقعیت مهم تر این است که همه معارف قرآن به این ظاهر ختم نمی شود و همانند دریا که باطن و اعماقی پنهان از دید ما داشت، قرآن نیز باطن و اعماقی از معارف پایان ناپذیر دارد که به اقتضای آن موضوع، از دید ما پنهان شده است، خداوند در قرآن می فرماید:

«سوگند به جایگاه ستارگان. و این سوگندی است بسیار بزرگ، اگر بدانید که آن، قرآن کریمی است که در کتاب محفوظ و پنهانی جای دارد». (۳)

که فقط غواصان الهی از آن خبر دارند و در ادامه می فرماید: «و جز پاکان نمی توانند به آن دست زنند [دست یابند]». (۴)

این پاکان همان کسانی هستند که خداوند در سوره احزاب آنها را گرامی داشته است:

«خداوند فقط می خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت دور کند و کاملاً شما را پاک سازد». (۵)

اکنون با توجه به آنچه گذشت، راز حدیث ثقلین مشخص می شود که فرمود: «من

ص: ۱۴

۱- . نحل (۱۶)، ۸۹.

۲- . «وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِيُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ»؛ (همان، ۴۴).

۳- . «فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ وَ إِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ»؛ (واقعه (۱۶)، ۷۵ تا ۷۸).

۴- . «لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ»؛ (همان، ۷۹).

۵- . «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُم تَطْهِيرًا»؛ (احزاب (۳۳)، ۳۳).

دو چیز گرانبها را میان شما به امانت می گذارم» و اینکه چرا نمی توان گفت: «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ؟!» و اگر در ادامه حدیث فرمود: «و این دو هرگز از هم جدا نمی شوند و پیوسته تا سر حوض کوثر با هم هستند» سر آن نیز در همین نکته پنهان است. (۱)

نتیجه

۱. در قرآن به ویژه درباره موضوعاتی که از سوی دشمنان نسبت به آن حساسیت ویژه ای وجود دارد، اصول و کلیات بیان می شود و برای پی بردن به جزئیات، راهی را که قرآن در آیات متعدد از جمله آیه ۴۴ سوره نحل، سفارش نموده؛ یعنی رجوع به «مبینان الهی قرآن» باید طی کرد.

۲. قرآن افزون بر ظاهر، باطنی نیز دارد که در کسب معرفت و شناخت از دیدگاه آن، باید به هر دو عرصه توجه کرد و به وسیله بیانات امامان معصوم علیهم السلام، همان خواصان الهی قرآن، از لایه های درونی و به اصطلاح بطون و نهان این کتاب آسمانی آگاه شد، به ویژه اینکه بسیاری از معارف مهدویت در بطن و تأویل آیات مطرح شده و به وسیله رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت طاهرش علیهم السلام، از آن پرده برداشته شده و در اختیار ما قرار گرفته است.

اکنون بنابر آنچه گذشت، نمونه هایی از آیات مهدویت به منتظران موعود تقدیم می گردد.

ص: ۱۵

۱- . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ مَا إِنْ تَمَسَّكُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعِيدِي أَحَدُهُمَا أَعْظَمُ مِنَ الْآخَرِ كِتَابُ اللَّهِ حَبْلٌ مَمْدُودٌ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ وَعِثْرَتِي أَهْلُ بَيْتِي وَلَنْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ فَمَا نَظَرُوا كَيْفَ تَخْلُقُونِي فِيهِمَا؟» (ابوعیسی ترمذی، سنن ترمذی (یک جلدی) کتاب المناقب، باب ۳۲، مناقب اهل بیت النبی، ح ۳۷۹۷، ص ۹۹۲).

این جزء سوره حمد و سوره بقره تا آیه ۱۴۲ را دربر می گیرد.

در اولین سوره یا همان فاتحه الکتاب، راه و رسم حمد و ستایش الهی و راز و نیاز با او را به بندگانش می آموزد و بخشی از آن حمد و ثنای الهی و بخش دیگر، درخواست های بنده از آفریدگار خود می باشد به ویژه، قرار گرفتن در راه هدایت و حرکت کردن به دنبال قافله سالار این راه.

سوره بقره که طولانی ترین سوره قرآن و از سوره های مدنی است، به موضوعات مختلفی اشاره می کند. ابتدا چند آیه درباره پرهیزگاران، سپس دو آیه درباره کافران و به دنبال آن سیزده آیه پیرامون منافقان دارد و در ادامه از توحید، تحدی، و اعجاز قرآن سخن به میان می آید و از آیه ۳۰ به بعد، موضوع خلقت انسان، ماجرای سجده فرشتگان و هبوط حضرت آدم و حوا مطرح می شود.

سپس از آیه ۴۰ به بعد با بیان سرگذشت بنی اسرائیل، درس های مهم اعتقادی، اخلاقی، سیاسی و اجتماعی را به مسلمانان گوشزد می کند؛ از جمله:

وفای به عهد و پیمان الهی و پابندی به حق (۴۰ به بعد)، فراموش نکردن نعمت های الهی و عبرت گرفتن از خطاهای گذشته (۴۹ به بعد)، حبّ دنیا و خیانت در دین (۷۸ تا ۸۱)، منتظران خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله و سلم و کفر ورزیدن به او؛ علل و عوامل (۸۹)

تا ۱۰۱۱)، هدف های شوم اهل کتاب و خوش خیالی برخی از ساده لوحان (۱۰۵ به بعد).

برخی از آیات مهدویت در این جزء [\(۱\)](#)

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۱

بقره

۳

ایمان

به حجت غایب و حتمیت ظهور

۲

=

۵۶

و ۷۳

رجعت

در اقوام گذشته [\(۲\)](#)

۳

=

۱۱۴

و ذلت دشمنان با قیام حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۴

=

۱۱۵

وجه

الله بودن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و پر نمودن شرق و غرب عالم از عدل و داد

آیه منتخب

ایمان به حجت غایب و قطعیت ظهور

((ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ. الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ؛ این کتاب که در آن هیچ شکی نیست، راهنمای پرهیزکاران است؛ کسانی که به غیب ایمان می آورند)) (۳).

راوی می گوید: از امام صادق درباره آیه ((الْم ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ)) سؤال کردم، ایشان فرمودند: پرهیزگاران، پیروان حضرت علی هستند و (مراد از) «غیب»، حجت غائب است و شاهد آن قول خداوند است که می فرماید: «بگو: غیب تنها برای خدا است! شما در انتظار باشید، من هم با

ص: ۱۷

-
- ۱- جهت آشنایی بیشتر با این دسته از آیات می توانید به منابعی که در پایان کتاب معرفی خواهد شد، مراجعه کنید.
 - ۲- این آیات صغرای قیاس و برهان وقوع رجعت در آخرالزمان قرار می گیرد. به آیه ۸۳ از سوره نمل در جزء ۲۰ از همین مجموعه مراجعه شود.
 - ۳- بقره (۲)، ۲ و ۳.

در روایت دیگری از ایشان آمده است: «ایمان به غیب، یعنی اقرار به قیام قائم که حق است» (۲).

نکته ها

الف) ایمان به غیب، مانند آستانه و درگاهی است که با ورود به آن، انسان از مرتبه حیوانی که به درک محسوسات محدود می شود، بیرون می آید و به مرتبه والای انسانیت وارد می شود و درمی یابد که وجود بزرگتر و فراگیرتر از دایره محسوسات است (۳).

ب) غیب مطلق، خداوند متعال است؛ او را با چشم سر نمی توان دید؛ نه در دنیا و نه در آخرت. مهم ترین ویژگی «متقین» این است که با تمام وجود، به آفریدگار هستی و آنچه او از آن خبر داده است، باور دارند. هم چنان که در آیه ۱۶۲ سوره «نساء» به آن تصریح شده است.

ج) بر اساس روایات، یکی از مهم ترین مصداق های «غیب»، ایمان به «حجّت غایب» و یقین به «ظهور» اوست.

د) متقین مانند کسانی نیستند که می گویند: اگر امام وجود دارد، پس کجاست؟ و چرا او را نمی بینیم؟ بلکه با دلایل عقلی، قرآنی و روایی به یقین رسیده اند که خداوند هرگز هستی را بدون حجّت رها نمی کند و همان طور که بسیاری از انبیای الهی و

ص: ۱۸

۱- «عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ قَالَ سَأَلْتُ الصَّادِقَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الْم ذَلِكُ الْكِتَابُ لَا- رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ فَقَالَ الْمُتَّقُونَ شِيعَةُ عَلِيٍّ وَ الْغَيْبُ فَهُوَ الْحُجَّةُ الْغَائِبُ. وَ شَاهِدُ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يَقُولُونَ لَوْ لَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةً مِنْ رَبِّهِ فَقُلْنَا إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ»؛ (یونس (۱۰)، ۲۰؛ شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، باب ۱ (۳۳)، ص ۳۴۰، ح ۲۰).

۲- «عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ «الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ» قَالَ: مَنْ أَقَرَّ بِقِيَامِ الْقَائِمِ أَنَّهُ حَقٌّ؛ (همان، ح ۱۹).

۳- سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۱، ص ۴۰.

اوصیای آن‌ها بر اساس حکمت الهی، مدتی از قوم خود غایب می‌شدند، اکنون نیز حجّت خداوند غایب است و سرانجام روزی ظهور خواهد کرد. (۱)

ه- از مهم‌ترین آسیب‌ها و خطراتی که منتظران را در دوران غیبت تهدید می‌کند، شک و تردید درباره وجود و ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است که ممکن است از دو موضوع سرچشمه گرفته باشد:

۱. طولانی شدن غیب؛ ۲. شبهه افکنی دشمنان.

متقین به خداوند و وعده‌های او ایمان دارند و از آنجا که مژده و نوید ظهور حضرت را خود خداوند داده است، هرگز دچار شک و تردید نمی‌شوند و هم‌چنان چشم به راه مقدم نورانی وی باقی می‌مانند.

آن‌ها این چنین با محبوب خود نجوا می‌کنند:

پس اگر روزگار (غیبت) به طول انجامد و و زمان به درازا بکشد، بر یقین و محبت و اعتماد به شما و چشم به راه بودنم نسبت به ظهورت و بر مرزبانیم (نسبت به این اعتقاد) با جان و مال و هر آنچه که خداوند به من عطا نموده است، افزوده خواهد شد. (۲)

ص: ۱۹

۱- . به سفارش امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف کتاب کمال الدین و تمام النعمه به وسیله مرحوم شیخ صدوق، با همین انگیزه تألیف شد و باب اول تا پانزدهم از جلد اول این کتاب درباره غیبت انبیاء گذشته است. چنانچه در مقدمه کتاب، بحث مهمی را درباره خلیفه‌الله و ضرورت وجود او و همچنین در پایان کتاب بحث زیبایی را درباره دوران فترتِ رسل مطرح می‌نماید و تأکید می‌کند که فاصله بین حضرت عیسی علیه السلام و حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم، دوران فترت رسول بود نه فترت حجت.

۲- . «فَلَوْ تَطَاوَلَتِ الدُّهُورُ وَ تَمَادَتِ الْأَعْمَارُ، لَمْ أَزِدْ فِيكَ إِلَّا يَقِينًا، وَ لَكَ إِلَّا حُبًّا، وَ عَلَيْكَ إِلَّا مُتَّكِلًا وَ مُعْتَمِدًا، وَ لُظْهُورِكَ إِلَّا مُتَوَقِّعًا وَ مُنْتَظَرًا، وَ لِجِهَادِي بَيْنَ يَدَيْكَ مُتَرَقِّبًا، فَأَبْدِلْ نَفْسِي وَ مَالِي وَ وُلْدِي وَ أَهْلِي وَ جَمِيعَ مَا خَوَّلَنِي رَبِّي بَيْنَ يَدَيْكَ»؛ (علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۹۹، ص ۹۹؛ مفاتیح الجنان، فرازی از زیارت حضرت در «زیارت سرداب مقدس»).

این جزء از آیه ۱۴۲ سوره بقره آغاز می شود و به آیه ۲۵۲ این سوره پایان می یابد.

خداوند در این آیات ابتدا از تغییر قبله سخن می گوید و سپس به موضوعات مختلفی می پردازد؛ از جمله:

نعمت بزرگ وحی و نبوت و شکر این نعمت (۱۵۰ تا ۱۵۲)، صبر و نماز (۱۵۳)، شهادت در راه خدا (۱۵۴)، کتمان حقایق و جرم سنگین آن (۱۵۹ تا ۱۶۳)، آیات و نشانه های الهی در خلقت (۱۶۴)، سرانجام ذلت بار پیروی از غیر خداوند (۱۶۵ تا ۱۶۷)، هشدار نسبت به سیاست گام به گام شیطان (۱۶۸ تا ۱۶۹)، تقلید کورکورانه (۱۷۰ تا ۱۷۱)، روزی حلال و شکر آن (۱۷۲)، قصاص و راز آن (۱۷۸ و ۱۷۹)، وصیت (۱۸۰ تا ۱۸۲)، ليله المبيت (۲۰۷)، راز گرفتاری ها (۲۱۴)، سفارش به ایتمام (۲۲۰)، ملاک ردّ و قبول در ازدواج (۲۲۱)، محافظت از نماز (۲۳۸ تا ۲۳۹).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۵

بقره

۱۴۸

اصحاب

خاص

۶

=

۱۵۵

تا ۱۵۷

آزمون های

پیش از ظهور

۷

=

۲۱۰

امدادهای

غیبی هنگام ظهور

۸

=

۲۴۳

رجعت

در اقوام گذشته

۹

=

۲۴۹

غریبال

یاران

ص: ۲۰

کابینه دولت موعود

((وَلِكُلِّ وَجْهَةٌ لَهُ مَوْلِيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)) (۱) هر طایفه ای قبله ای دارد که خداوند آن را تعیین کرده است. در نیکی ها و اعمال خیر، بر یکدیگر سبقت جوید! هر جا باشید، خداوند همه شما را (برای پاداش و کیفر در برابر اعمال نیک و بد، در روز رستاخیز)، حاضر می کند زیرا او بر هر کاری تواناست)).

امام سجاد علیه السلام می فرماید: «کسانی که از بسترشان ناپدید می شوند، ۳۱۳ مرد به تعداد اهل (جنگ) بدر هستند. پس در مکه حاضر خواهند شد و این قول خداوند است که می فرماید: «أَيْنَ مَا تَكُونُوا...» و آنان اصحاب حضرت قائم هستند». (۲)

امام صادق علیه السلام نیز در این باره می فرماید: «قطعاً این آیه درباره ناپدیدشدگان از اصحاب قائم نازل شده است که می فرماید: «أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ...» همانا آن ها شبانه از بسترهایشان ناپدید می شوند و صبح در مکه خواهند بود و بعضی از آنان در ابرها حرکت می کنند و با اسمش و اسم پدرش و ویژگی و نسبش شناخته می شوند. مفضل می گوید: به حضرت عرض کردم: فدایتان شوم کدامشان از نظر ایمان با عظمت تر هستند؟ امام علیه السلام فرمود: آنکه روز در ابرها حرکت می کند». (۳)

ص: ۲۱

۱- . بقره (۲)، ۱۴۸.

۲- . «عَنْ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَ: الْمَفْقُودُونَ عَنْ فُرُشِهِمْ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ ثَلَاثَةٌ عَشَرَ رَجُلًا عَدَّهُ أَهْلُ بَدْرٍ فَيُصْبِحُونَ بِمَكَّةَ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا وَ هُمْ أَصْحَابُ الْقَائِمِ»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۵۴، باب ۵۷ ما روی فی علامات...، ح ۲۱).

۳- . «عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ لَقَدْ نَزَلَتْ هَيْدَةَ الْمَائِيَةِ فِي الْمُفْتَقِدِينَ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّهُمْ لَيَفْتَقِدُونَ عَنْ فُرُشِهِمْ لَيْلًا فَيُصْبِحُونَ بِمَكَّةَ وَ بَعْضُهُمْ يَسِيرُ فِي السَّحَابِ يُعْرِفُ بِاسْمِهِ وَ اسْمِ أَبِيهِ وَ حَلِيَّتِهِ وَ نَسَبِهِ قَالَ قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ أَيُّهُمْ أَعْظَمُ إِيمَانًا قَالَ الَّذِي يَسِيرُ فِي السَّحَابِ نَهَارًا»؛ (همان، ص ۶۷۳، باب ۵۸ فی نوادر الكتاب، ح ۲۴).

الف) در ادامه آیات مربوط به تغییر قبله، به دلیل شیطنت و شبهه افکنی یهودیان، خداوند در این آیه می فرماید: موضوع قبله چیزی نیست که این قدر مورد گفتگو واقع شود. هر امتی قبله ای دارد؛ مهم این است که در کارهای خیر از یکدیگر سبقت بگیرید؛ سپس برای تهدید دشمنان و امید بخشی به مؤمنان می فرماید: «خداوند شما را هر کجا باشید (در روز قیامت)، جمع خواهد نمود و او چنین قدرتی را دارد».

ب) روایت های زیادی به حقیقت نهفته در بطن و نهان این آیه توجه داده است و آن جمع شدن برق آسای اصحاب ویژه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در آغاز ظهور است که به قدرت الهی در کمترین زمان در مکه جمع خواهند شد.

ج) آنچه از روایات متعدد در این باره به دست می آید، این است که این افراد که به تعداد اهل بدر هستند، از یاران ویژه و فرماندهان ارشد سپاه حضرت و به عبارت دیگر «کابینه» ایشان به شمار می آیند و دارای ویژگی های منحصر به فردی هستند؛ برخی از ویژگی آنان عبارت است از:

قدرت چهل مرد را دارند،^(۱) همه چیز حتی درندگان و مرغان هوا، مطیع آنان است.^(۲) باطن بین هستند و کافران و منافقان را از چهره آن ها می شناسند،^(۳) وظیفه خود را در کف دست خود می بینند،^(۴) روی آب حرکت می کنند^(۵) و...

د) در آغاز ظهور، اولین کسی که با امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف بیعت می کند، حضرت جبرئیل

ص: ۲۲

۱- . کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۳، باب ۵۸ فی نوادر الکتاب، ح ۲۷.

۲- . همان، ح ۲۶.

۳- . بهاء الدین نیلی نجفی، منتخب الانوار المضيئه، ص ۱۹۵، الفصل الثانی عشر.

۴- . ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۳۱۹، باب ۲۱، ح ۸.

۵- . همان.

است، سپس همین یارانِ ویژه با ایشان بیعت می نمایند. (۱)

ه- درباره این مسأله که آیا همه آنان تا زمان ظهور زنده هستند یا اینکه افرادی از آنان که از دنیا رفته اند و با ظهور حضرت، رجعت خواهند نمود، بیان صریحی دیده نشده؛ اما از ظاهر روایات، (۲) چنین به دست می آید که برخی از آن ها از دنیا رفته اند و با ظهور حضرت به اذن الهی رجعت خواهند نمود. افزون بر اینکه هیچ دلیلی نیز بر عمر طولانی این افراد نداریم.

و) بنابر برخی روایات در میان آنان پنجاه زن وجود دارد؛ اکنون دو سؤال مطرح می شود که:

۱. آیا این زنان، جزء ۳۱۳ نفر هستند؟

۲. نقش آن ها چیست؟ آیا آن ها نیز همانند مردان، فرماندهی و مدیریت امور را در دست خواهند داشت؟

در پاسخ سؤال اول باید گفت: تعبیر روایت این است که «فِيهِمْ خَمْسُونَ امْرَأَةً» در بین آنان پنجاه زن هستند، نفرمود: «منهم خمسون امرأة» از آن ها پنجاه زن هستند تا دلالت کند که بخشی از ۳۱۳ نفر زن هستند.

افزون بر آن، حکمت عدم ریاست و امامت زنان امری نیست که با گذشت زمان تغییر نماید؛ چرا که بر اساس فطرت و ساختار جسمی و روحی آنان، از سوی خدای حکیم این مسئولیت از دوش آن ها برداشته شده و مسئولیت مهم تر و حساس تری بر عهده آنان قرار داده شده است و آن، تربیت انسان است. نقش مادر در این باره منحصر به فرد است تا آنجا که فرزند یزید با دودمان خود متفاوت بود؛ زیرا مادری شایسته داشت و قطعاً این ۳۱۳ نفر نیز از اصحاب خاص امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، در پرتو تربیت مادرانی شایسته و پاکدامن به این عظمت دست یافته اند.

ص: ۲۳

۱- همان. ص ۳۱۴، باب ۲۰، ح ۶.

۲- الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۶، فصل سیره الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف.

نکته مهم این است که واگذاری مسئولیت خانواده و امور سیاسی و اجتماعی به مردان هرگز به معنای برتری و فضیلت آن‌ها بر زنان نیست، بلکه بر اساس حکمت الهی به هر کدام از زن و مرد متناسب با ساختار جسمی و روحیشان، مسئولیت‌هایی واگذار شده است، اما مسأله فضیلت و برتری را ایمان و تقوا تعیین می‌کند، چرا که ((إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ؛ گرامی‌ترین شما نزد خداوند با تقواترین شماست)).(۱)

و اما درباره سؤال دوم باید گفت در یک قیام و انقلاب جهانی، مأموریت‌هایی یافت می‌شود که لازم است زنان آن را بر عهده بگیرند، مانند: آنچه در گذشته اتفاق افتاده است؛ مثل مأموریت حساس انتقال عایشه از کوفه به مدینه که به وسیله بیست نفر از زنان انجام شد.(۲)

بنابر روایات، این زنان به مداوای مجروهان و پرستاری بیماران می‌پردازند، همان‌گونه که در صدر اسلام در برخی از جنگ‌ها، مثل جنگ احد همراه رسول خدا به این امور می‌پرداختند.(۳)

ز) یکی از شرایط ظهور، کامل شدن تعداد یاران خاص می‌باشد اما این، تنها شرط ظهور نیست بلکه ظهور شرایط دیگری نیز دارد که با فراهم شدن همه آن‌ها، به اذن الهی فرمان ظهور صادر خواهد شد.

گرچه ظاهر برخی از روایات(۴) این است که با کامل شدن این تعداد، ظهور واقع خواهد شد؛ اما مهم این است که این افراد، شخصیت‌های بی‌مانندی هستند که از نظر ویژگی‌های ایمانی، بصیرت، مدیر و مدبر بودن و اوصافی مانند این، در مرتبه‌های

ص: ۲۴

۱- . حجرات (۴۹)، ۱۳.

۲- . ضامن المدنی، وقعه الجمل، ص ۱۴۹.

۳- . «عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: يُكْرَهُ مَعَ الْقَائِمِ ثَلَاثُ عَشْرَةَ امْرَأَةً قُلْتُ: وَ مَا يَصْنَعُ بِهِنَّ؟ قَالَ: يُدَاوِينَ الْجُرْحَى، وَ يَقْتُمْنَ عَلَى الْمُرْضَى، كَمَا كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ»؛ (محمد صبری، دلائل الامامه، ص ۴۸۴، ح ۴۷۹ / ۸۳).

۴- . «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَيْهِ بَعْضُ أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي وَاللَّهِ أُحِبُّكَ وَ أُحِبُّ مَنْ يُحِبُّكَ يَا سَيِّدِي مَا أَكْثَرَ شَيْعَتِكُمْ فَقَالَ لَهُ أَذْكَرُهُمْ فَقَالَ كَثِيرٌ فَقَالَ تُحَصِّصُهُمْ فَقَالَ هُمْ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَمَّا لَوْ كَمَلَتِ الْعِدَّةُ الْمُؤْصُوفَهُ ثَلَاثِمِائَةٍ وَ بَضْعَةَ عَشْرٍ كَانَ الَّذِي تُرِيدُونَ..»؛ (ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۲۰۳، باب ۱۲، ح ۴).

بسیار بالایی قرار دارند؛ شخصیت هایی مانند: مالک اشتر، اصحاب امام حسین علیه السلام، امام خمینی (ره) و... سالیان سال باید بگذرد تا عالم چنین شخصیت هایی به خود ببیند.

ح) یاران حضرت، به این تعداد پایان نمی یابد، بلکه حلقه بعدی، ده هزار نفر می باشند که با کامل شدن این عده، ایشان از مکه خارج خواهند شد، (۱) سپس بر تعداد یارانش افزوده خواهد شد و هیچ محدودیتی برای پیوستن به ایشان وجود ندارد مگر آنچه از سوی خود انسان باشد و او را از یاری امام باز دارد؛ اموری مانند: حب ریاست، دنیاطلبی، جهل، سستی و ترس از مال و جان خود و

ط) تلاش برای تربیت چنین یارانی، می تواند در تعجیل ظهور بسیار مؤثر باشد که در این باره، زنان نقش بی مانندی دارند و می توانند در جهت تربیت «مهدی یاوران» نقش خود را ایفا نمایند.

لازم است ملاک و معیارها در پذیرش و انتخاب همسر آینده و رسم و رسومات موجود برای تشکیل خانواده، به این سمت هدایت شود و خانواده هایی به وجود بیایند که زمینه و بستر تربیت «عبادی الصالحون» در آن فراهم شود.

آیه منتخب (۲)

سنت ابتلاء و آزمایش

((وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ. أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ؛ قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی، و کاهش در مال ها و جان ها و میوه ها آزمایش می کنیم و بشارت ده به استقامت کنندگان! آن ها که هرگاه مصیبتی به ایشان می رسد، می گویند: «ما از آن خداییم و به سوی او باز می گردیم!» این ها، همان ها

ص: ۲۵

۱- « عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الثَّقَفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: الْقَائِمُ مِنَّا مَنْصُورٌ بِالرُّعْبِ... فَأِذَا اجْتَمَعَ إِلَيْهِ الْعِقْدُ وَهُوَ عَشْرَةُ آلَافٍ رَجُلٍ خَرَجَ...»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۳۱، باب ۳۲، ح ۱۶).

هستند که الطاف و رحمت خدا شامل حالشان شده و آن‌ها هستند هدایت یافتگان!! (۱)

امام صادق علیه السلام در این باره می‌فرماید:

همانا در پیش روی حضرت قائم، برای مؤمنین از سوی خداوند نشانه‌هایی خواهد بود. محمد بن مسلم عرض کرد: فدای شما شوم. آن نشانه‌ها چیست؟

فرمودند: آن قول خداوند است که فرمود: «وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ» یعنی پیش از قیام حضرت قائم شما مؤمنین را خواهم آزمود «بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصِ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشْرِ الصَّابِرِينَ؛ آنان را به چیزی از ترس از سوی پادشاهان از فرزندان فلان در آخر حکومتشان و گرسنگی با بالارفتن قیمت‌ها (تورم) «وَنَقْصِ مِنَ الْأَمْوَالِ» و کساد شدن تجارت و کمی سود و از دست دادن جان‌ها یعنی مرگی سریع و فراگیر (به گونه‌ای که مردم از دفنشان عاجز مانند) و نقصی در میوه‌ها یعنی کاهش برداشت محصول آزمایش می‌کند، «وَبَشْرِ الصَّابِرِينَ» در این هنگام صبرکنندگان را به تعجیل قیام حضرت قائم بشارت دهید.

سپس حضرت فرمودند: «ای محمد! این تأویل آیه است و خداوند می‌فرماید: «وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ؛ در حالی که تفسیر آن‌ها را جز خدا و راسخان در علم نمی‌دانند.» (۲)

ص: ۲۶

۱- بقره (۲)، ۱۵۵ تا ۱۵۷.

۲- «عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: إِنَّ قُدَّامَ الْقَائِمِ عَلَامَاتٍ تَكُونُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمُؤْمِنِينَ. قُلْتُ: وَمَا هِيَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِتْدَاكَ؟ قَالَ: ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحِيلَ وَ لَنَبْلُوَنَّكُمْ يَعْنِي الْمُؤْمِنِينَ قَبْلَ خُرُوجِ الْقَائِمِ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَ نَقْصِ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَ الثَّمَرَاتِ وَ بَشْرِ الصَّابِرِينَ. قَالَ: يَبْلُوهُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ مِنْ مُلُوكِ بَنِي فُلَانٍ فِي آخِرِ سُلْطَانِهِمْ. وَ الْجُوعِ بَعَاءِ شَيْعَارِهِمْ. وَ نَقْصِ مِنَ الْأَمْوَالِ؛ قَالَ: كَسَادُ التَّجَارَاتِ وَ قَلَّةُ الْفَضْلِ. وَ نَقْصِ مِنَ الْأَنْفُسِ؛ قَالَ: مَوْتُ ذَرِيْعٍ. وَ نَقْصِ مِنَ الثَّمَرَاتِ؛ قَالَ: قَلَّةُ رِيْعٍ مَيَّا يُزْرَعُ وَ بَشْرِ الصَّابِرِينَ عِنْدَ ذَلِكَ بِتَعْجِيلِ خُرُوجِ الْقَائِمِ. ثُمَّ قَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ! هَذَا تَأْوِيلُهُ؛ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ؛ (شيخ صدوق، كمال الدين و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۴۹، باب ۵۷، ح ۳).

الف) در بسیاری از روایات برای ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، نشانه هایی بیان شده است (۱) که می توان آن ها را به نشانه های دور و نزدیک، طبیعی و غیر طبیعی، حتمی و غیر حتمی تقسیم نمود.

ب) کارکرد این علائم و سرّ بیان آن ها از سوی امامان معصوم علیهم السلام را می توان این چنین خلاصه کرد:

۱. معیار و نشانه ای برای شناخت موعود راستین از مدعیان دروغین.

همان گونه که فجر صادق، آیت و نشانه طلوع خورشید است؛ علائم حتمی نقش عمده ای در این باره دارند.

۲. راهی برای تشخیص مدعیان دروغین و شناخت سکه های تقلبی از سکه اصل.

فجر کاذب، آیت مدعیان دروغین در دوران تاریک غیبت است.

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، در بخشی از آخرین توقیع خود در پایان دوران غیبت صغرا، به علی بن محمد سمري، چهارمین نایب خویش، می فرماید:

و در بین شیعیانم کسانی خواهند آمد که ادعای مشاهده (ادعای نیابت خاص) می کنند، بدانید هر کس قبل از ندای آسمانی و خروج سفیانی ادعای مشاهده (نیابت خاص) نماید، او بسیار دروغگو و افترا زننده است. (۲)

۳. فراموش نشدن امام و ادامه زمینه سازی ظهور.

۴. تقویت امید و رهایی از ناامیدی با تحقق نشانه های ظهور که به تدریج در طول دوران غیبت دیده شده و دیده می شوند؛ مانند نشانه: فرو رفتن علم در شهر نجف و

ص: ۲۷

۱- نعمانی، الغیبه، باب ۱۴ و ۱۸؛ شیخ صدوق؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، باب ۵۷؛ بحار، ج ۵۲، باب ۲۵.

۲- «وَسَيَأْتِي شَيْعَتِي مَنْ يَدْعِي الْمَشَاهِدَةَ أَلْمَا فَمَنْ ادَّعَى الْمَشَاهِدَةَ قَبْلَ خُرُوجِ السُّفْيَانِيِّ وَالصَّيْحَةِ فَهُوَ كَاذِبٌ مُفْتَرٌ»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۵۱۶، باب ۴۵، ح ۴۴).

ظهور و بروز آن از شهر قم و انتشار علوم از قم به دورترین نقاط عالم. (۱)

۵. تشخیص قیام های باطل از قیام های حق با توجه به معیارهایی که از سوی امامان معصوم علیهم السلام ارائه شده است. (۲)

ج) گویا دوران غیبت، دورانِ نیروسازی برای برنامه جهانی اصلاح عالم است که باید انسان ها در کوره حوادث و مشکلاتی مانند قحطی، ناامنی، از دست دادن مال و جان و مانند این امور قرار گیرند تا مشخص شود چه کسانی همچنان راست قامت و ثابت قدم بر حق باقی خواهند ماند و راضی به رضای خدای حکیم خود راه مستقیم عبودیت و بندگی او را ادامه خواهند داد و چه کسانی از غربالِ آزمون غیبت خارج خواهند شد.

د) از سوی خداوند به کسانی که بر سختی های دورانِ غیبت صبر می کنند، مژده داده شده که «عَلَيْهِمْ صَيِّلَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَةٌ وَ أَوْلِيكَ هُمْ الْمُؤْتَدُونَ» و اینان کسانی هستند که شایستگی یاری امام را خواهند داشت.

آیه منتخب (۳)

غریب یاران

((فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَ مَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا

ص: ۲۸

۱- «عَنِ الصَّادِقِ أَنَّهُ ذُكِرَ كُوفَهُ وَ قَالَ سَيَتَخَلَوُ كُوفَهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَأْزُرُ [يَأْرُزُ] عَنْهَا الْعِلْمُ كَمَا تَأْزُرُ [تَأْرُزُ] الْحَيَّةُ فِي جُحْرِهَا ثُمَّ يَظْهَرُ الْعِلْمُ بِلَمَدِهِ يُقَالُ لَهَا قَوْمٌ وَ تَصِيرُ مَعِيدًا لِلْعِلْمِ وَ الْفَضْلِ حَتَّى لَا يَبْقَى فِي الْأَرْضِ مُسْتَضْعَفٌ فِي الدِّينِ حَتَّى الْمُخَدَّرَاتُ فِي الْحِجَالِ وَ ذَلِكَ عِنْدَ قُرْبِ ظُهُورِ قَائِمِنَا فَيَجْعَلُ اللَّهُ قَوْمَ وَ أَهْلَهُ قَائِمِينَ مَقَامَ الْحُجَّةِ وَ لَوْ لَا ذَلِكَ لَسَاخَتْ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا وَ لَمْ يَبْقَ فِي الْأَرْضِ حُجَّةٌ فَيَفِيضُ الْعِلْمُ مِنْهُ إِلَى سَائِرِ الْبِلَادِ فِي الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ فَيَتِمُّ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ حَتَّى لَا يَبْقَى أَحَدٌ عَلَى الْأَرْضِ لَمْ يَبْلُغْ إِلَيْهِ الدِّينَ وَ الْعِلْمُ ثُمَّ يَظْهَرُ الْقَائِمُ وَ يَسِيرُ سَبِيلاً لِنَقْمَةِ اللَّهِ وَ سَيَخْطِهُ عَلَى الْعِبَادِ لِأَنَّ اللَّهَ لَمَّا يَنْتَقِمُ مِنَ الْعِبَادِ إِلَّا بَعْدَ انْكَارِهِمْ حُجَّةً»؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۵۷، ص ۲۱۳، باب ۳۶ الممدوح من البلدان، ح ۲۳).

۲- «..فَإِنَّ زَيْدًا كَانَ عَالِمًا وَ كَانَ صَدُوقًا وَ لَمْ يَدْعُكُمْ إِلَى نَفْسِهِ إِنَّمَا دَعَاكُمْ إِلَى الرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ لَوْ ظَهَرَ لَوْفِي بِمَا دَعَاكُمْ إِلَيْهِ إِنَّمَا خَرَجَ إِلَى سُلْطَانٍ مُجْتَمِعٍ لِيُنْفِضَهُ..»؛ (کلینی، کافی، ج ۸، ص ۲۶۴، ح ۳۸۱).

جَاوَزَهُ هُوَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَ جُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُوا اللَّهَ كَمَ مِنْ فَتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فَتْنَهُ كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَ اللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ و هنگامی که طالوت سپاهیان را با خود بیرون برد، به آن ها گفت: «خداوند، شما را به وسیله یک نهر آب، آزمایش می کند پس کسانی که از آن بنوشند، از من نیستند و آن ها که جز یک پیمانه با دست خود بیشتر از آن نخورند، از من هستند. جز عده کمی، همگی از آن آب نوشیدند. سپس هنگامی که او و افرادی که با او ایمان آورده بودند، (و از بوته آزمایش سالم به در آمدند) از آن نهر گذشتند، (از کمی نفرات خود ناراحت شدند و عده ای) گفتند: «امروز، ما توانایی مقابله با (جالوت) و سپاهیان او را نداریم.» اما آن ها که می دانستند خدا را ملاقات خواهند کرد (و به روز رستاخیز ایمان داشتند) گفتند: «چه بسیار گروه های کوچکی که به فرمان خدا بر گروه های عظیمی پیروز شدند!» و خداوند، با صابران و استقامت کنندگان است» (۱).

امام صادق علیه السلام: اصحاب طالوت به نهر (آبی) که خداوند می فرماید: «مُتَّبِلِكُمْ بِنَهْرٍ» آزمایش شدند و اصحاب حضرت قائم نیز به مثل آن آزمایش خواهند شد» (۲).

همچنین در حدیث دیگری از ایشان آمده است: حضرت قائم در کمتر از «فته» قیام نمی کند و «فته» کمتر از ده هزار نفر نیست» (۳).

نکته ها

الف) یکی از سنت های مهم الهی در این جهان، سنت ابتلاء و آزمایش است (عنکبوت: ۱) تا آنجا که گاهی، ماهی دریا و صید بیابان مأمور امتحان بشر می شوند. (اعراف: ۱۶۳ و مائده: ۹۴).

ص: ۲۹

۱- بقره (۲)، ۲۴۹.

۲- «عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: إِنَّ أَصْحَابَ طَالُوتَ ابْتُلُوا بِالنَّهْرِ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى - مُتَّبِلِكُمْ بِنَهْرٍ وَ إِنَّ أَصْحَابَ الْقَائِمِ يُبْتَلَوْنَ بِمِثْلِ ذَلِكَ»؛ (ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۳۱۶، باب ۲۰، ح ۱۳).

۳- «عن حماد بن عثمان قال: قال أبو عبد الله عليه السلام لا يخرج القائم عليه السلام في أقل من الفئه - ولا يكون الفئه أقل من عشرة آلاف»؛ (محمد عیاشی، تفسیر عیاشی، ج ۱، ۱۳۴. حدیث دیگری نیز در این باره وجود دارد: علامه مجلسی، بحار، ج ۵۲، ص ۳۲۳).

ب) یکی از سخت ترین ابتلائات، امتحان غیبتِ امام زمان علیه السلام است. امام صادق علیه السلام در این باره می فرماید:

«چاره ای نیست برای مردم از اینکه خالص شوند و (خوبان از بدان) جدا شوند و غربال شوند و مردم زیادی از غربال (امتحان غیبت) خارج می شوند»^(۱).

ج) از مهم ترین ویژگی های یاران امام زمان علیه السلام، اطاعت و فرمانبرداری از ایشان است و برای رسیدن به این مرحله امتحانات سختی را باید پشت سر گذاشت تا مشخص گردد چه کسانی لیاقت یاری حضرت را دارند؟

انسان می تواند با مدیریت غرائز و کنترل امیال و خواسته های نفسانی و سلمان گونه عمل کردن و ترجیح خواسته امام زمان بر خواسته خود^(۲).

بلکه پیشی گرفتن از یکدیگر در پی گیری نمودن خواسته های امام زمان^(۳) به ویژه در زمانی که مسابقه رفاه و تجمل و چشم هم چشمی ها دین و ایمان را نابود ساخته است، لیاقت خود را برای یاری حضرتش ثابت نماید.

چنانچه حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «خوشا به حال کسی که قائم ما اهل بیت را درک کند (زمان ظهورش باشد)، در حالی که در دوران غیبت و پیش از ظهورش به او اقتدا کرده باشد»^(۴).

د) سختی آزمونِ اطاعت از امام را به خوبی در ماجرای حضرت خضر علیه السلام و

ص: ۳۰

۱- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: ... لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَنْ يُمَحَّصُوا وَيُمَيَّزُوا وَيُغْرَبَلُوا وَيُسَدَّ تَخْرُجُ فِي الْغُرَبَالِ خَلْقٌ كَثِيرٌ»؛ (محمد کلینی، کافی، ج ۱، ص ۳۷۰، کتاب الحججه، باب التمحيص و الامتحان، ح ۲) احادیث دیگر این باب نیز بسیار مهم است.

۲- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ... أَتَدْرِي مَا كَثُرَتْ ذِكْرِي لَهُ قُلْتُ لَا قَالَ لِثَلَاثٍ خِلَالِ إِحْدَاهَا إِيْتَارُهُ هَوَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى هَوَى نَفْسِهِ وَ الثَّانِيَهُ حُبُّهُ الْفُقَرَاءَ وَ اخْتِيَارُهُ إِيَّاهُمْ عَلَى أَهْلِ الثَّرْوَةِ وَ الْعُدَدِ وَ الثَّلَاثَهُ حُبُّهُ لِلْعِلْمِ وَ الْعُلَمَاءِ»؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۲۲، ص ۳۲۷).

۳- «... اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ أَنْصَارِهِ وَ أَعْوَانِهِ، الذَّابِّينَ عَنْهُ، الْمُسَارِعِينَ فِي حَوَائِجِهِ، الْمُؤْتَمِّلِينَ لِأَوَامِرِهِ، الْمُحَامِلِينَ عَنْهُ..»؛ (مفاتیح الجنان، فرازهایی از دعای عهد).

۴- «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ: طُوبَى لِمَنْ أَدْرَكَ قَائِمَ أَهْلِ بَيْتِي وَ هُوَ يَأْتُمُّ بِهِ فِي غَيْبَتِهِ قَبْلَ قِيَامِهِ»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۸۶، باب ۲۵، ح ۲).

حضرت موسی علیه السلام می توان مشاهده کرد و دست آورد سفر معرفتی حضرت موسی علیه السلام را در جمله پایانی حضرت خضر علیه السلام می توان صید نمود، آنجا که فرمود: «و من آن (کارها) را خودسرانه انجام ندادم، این بود راز کارهایی که نتوانستی در برابر آن ها شکیبایی به خرج دهی!» (۱). یعنی در برابر مأمور الهی باید تسلیم و فرمانبردار بود؛ زیرا او بر حق است و حق با اوست. (۲)

ه- بر اساس روایات، حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف هنگام ظهور به کعبه تکیه می دهد و سیصد و سیزده نفر مرد (اصحاب خاص) نزد او جمع می شوند و اولین سخنی که می فرماید، این آیه از قرآن کریم است که: «بَقِيْتُ اللَّهُ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ». سپس می فرماید: «منم بقیهالله در روی زمین و خلیفه خدا و حجتش بر شما. پس هیچ سلام کننده ای به او سلام نمی کند مگر اینکه می گوید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ»، پس وقتی «عقد» یعنی ده هزار نفر مرد نزد ایشان جمع شدند، (از مکه) خارج می شود». (۳)

ص: ۳۱

۱- «وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا»؛ (کهف (۱۸)، ۸۲).

۲- «.. فَإِنَّهُمْ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَهُمْ لَا يُزَايِلُهُمْ وَلَا يُزَالُونَ»؛ (ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۷۲، باب ۴، ح ۸).

۳- «عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الثَّقَفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ الْبَاقِرَ يَقُولُ: «... فَإِذَا خَرَجَ أَسْبَدَ ظَهْرُهُ إِلَى الْكَعْبَةِ وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ ثَلَاثَانَةٌ عَشَرَ رَجُلًا وَ أَوَّلُ مَا يَنْطِقُ بِهِ هَذِهِ الْآيَةُ بَقِيْتُ اللَّهُ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا بَقِيَّةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ خَلِيفَتُهُ وَ حَجَّتُهُ عَلَيْكُمْ فَلَمَّا يُسَلِّمُ عَلَيْهِ مُسَلِّمٌ إِلَّا قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ فَإِذَا اجْتَمَعَ إِلَيْهِ الْعَقْدُ وَ هُوَ عَشْرَةُ آلَافٍ رَجُلٍ خَرَجَ»؛ (كمال الدين و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۳۱، باب ۳۲، ح ۱۶).

جزء سوم قرآن از آیه ۲۵۳ سوره بقره آغاز و با آیه ۹۱ سوره آل عمران پایان می یابد.

موضوعات این جزء عبارت است از:

سفارش به انفاق پیش از آنکه دیر شود (۲۵۴) آیهالکرسی و دو آیه بعد از آن (۲۵۵ تا ۲۵۷) احتجاج زیبای حضرت ابراهیم علیه السلام با نمرود (۲۵۸)، ماجرای شگفت انگیز عزیر نبی علیه السلام (۲۵۹)، احیاء پرندگان به وسیله حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام (۲۶۰)، رباخواری و اعلام جنگ با خدا (۲۷۵ تا ۲۸۱)، آداب قرض دادن در بزرگ ترین آیه قرآن (۲۸۲ تا ۲۸۴) و سرانجام آیه «آمَنَ الرَّسُولُ» و سفارش روایات به تلاوت آن پس از انجام فریضه.

سوره آل عمران نیز از سوره های مدنی است که در ابتدا به موضوع توحید، وحی، نبوت و سرانجام بد کافران و فرجام نیک پرهیزکاران توجه می کند و با سفارش به مؤمنان درباره پرهیز از دوستی با کافران و همچنین توجه به سرای آخرت ادامه می یابد.

خداوند از آیه ۳۵ به بعد، ماجرای ولادت حضرت مریم علیها السلام را یادآور می شود تا مادر یکی از پیامبران بزرگ الهی، حضرت عیسی مسیح علیه السلام، باشد و پایه های توحیدی موحدان با دیدن این آیت بزرگ الهی و مظهر قدرت حق محکم گردد؛ اما افسوس و صد افسوس که مردم قدر ندانستند و عده ای در پی قتل او برآمدند و حکمت الهی بر

این تعلق گرفت که به آسمان ها برده شود و ذخیره ای برای نبرد نهایی حق و باطل بماند.

در آیه ۶۱ ماجرای شگفت انگیز مباحله مطرح می شود و مقام رفیع اصحاب کساء جلوه می کند و تا پایان این جزء سفارش هایی برای اتمام حجت اهل کتاب ارائه می گردد.

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۱۰

بقره

۲۵۹

رجعت

در اقوام گذشته

۱۱

=

۲۶۹

ارزش

و جایگاه معرفت و شناخت امام

۱۲

آل

عمران

۴۶

نزول

حضرت عیسیٰ علیہ السلام

۱۳

=

۵۵

=

۱۴

=

۸۱

دوران

رجعت

۱۵

=

۸۳

جهانی

شدن دین اسلام با ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

آیه منتخب

کوثر «حکمت»

((يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَ مَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ؛(۱)) (خدا) حکمت را به هر کس بخواهد (و شایسته بداند) می دهد و به هر کس حکمت داده شود، خیر فراوانی داده شده است و جز خردمندان (این حقایق را درک نمی کنند و) متذکر نمی گردند)).

امام صادق علیه السلام درباره این بخش از آیه که خداوند می فرماید: «وَ مَنْ يُؤْتِ

ص: ۳۳

۱- . بقره (۲)، ۲۶۹.

الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا» فرمودند: (مراد،) اطاعت خداوند و شناخت امام است. (۱)

همچنین فرمودند: (مراد از حکمت) شناخت امام و دوری از گناهان کبیره است. (۲)

نکته ها

الف) تعبیر «مَنْ يَشَاءُ» به طور عمده در قرآن به قابلیت قابل و نوع انتخاب، ظرفیت ها و قابلیت های انسان ناظر است.

یعنی فیض الهی برای همه ساری و جاری است، افراد باتوجه به میزان خواست و تلاش و ایجاد زمینه های دریافت فیوضات الهی از آن بهرمنند می شوند و اگر انسانی به هدایت های الهی توجه نکند، در واقع گمراهی را انتخاب نموده است و به تعبیر قرآن «إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ» (۳) درباره او صدق می کند.

ب) در این آیه از «حکمت» به عنوان خیر کثیر و به تعبیر دیگر، «کوثر»، سخن به میان آمده است و تا آنجا اهمیت دارد که فقط صاحبان عقل و خرد ناب آن را درمی یابند و به دنبالش خواهند بود. (وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ).

ج) از مهم ترین مصداق های حکمت که ریشه و مصادیق دیگر آن هم به شمار می آید، مسأله شناخت امام است. اگر کسی به این نعمت دست یافت، به خیر کثیر و کوثر دست یافته است و خیر و برکت و سعادت دو جهان را از آن خود کرده است و اگر از این نعمت بزرگ محروم بود، حیات و مرگ او مانند حیات و مرگ مردم زمان جاهلیت است که هیچ بهره ای از حقیقت نداشتند.

البته باید توجه داشت که شناخت امام دارای درجات و مراتب بسیار زیادی است

ص: ۳۴

۱- «عن أبي بصير عن أبي عبد الله في قول الله عز وجل: «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا» فقال: طاعه الله و معرفه الامام»؛ (عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۸۷).

۲- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ - فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا. قَالَ مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ وَاجْتِنَابُ الْكِبَائِرِ الَّتِي أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا النَّارَ»؛ (محمد کلینی، کافی، ج ۲، ص ۲۸۴، باب الكبائر، ح ۲۰).

۳- . رعد (۱۳)، ۲۷؛ نحل (۱۶)، ۹۳؛ فاطر (۳۵)، ۸.

که باید زمینه های علمی و عملی (۱) برای دریافت درجه های بالاتر را ایجاد کرد و اولین درجه معرفت و شناخت امام این است که بدانیم او همتای نبی خداست، البته پیامبر نیست و وارث اوست، پیروی از او پیروی از خدا و رسول خداست و تسلیم او بودن در همه امور و ارجاع آن ها به او و عمل به گفتار او واجب است، همچنین باید بدانیم پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم (به ترتیب) علی بن ابی طالب، حسن بن علی، حسین بن علی، علی بن الحسین، محمد بن علی، جعفر بن محمد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمد بن علی، علی بن محمد، حسن بن علی، و فرزندش حضرت حجت علیهم السلام، امام و حجت خدا می باشند. (۲)

د) معرفت و شناخت امام، محبت و دوستی و به دنبال آن اطاعت و پیروی محض از آنان را در پی دارد و سرانجام سعادت و رستگاری در دنیا و آخرت را در پی خواهد داشت: (وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا).

ص: ۳۵

۱- . زمینه های علمی: مطالعه کتاب های مفید و معتبر، شرکت در دوره های آموزشی مهدویت که به وسیله مراکز معتبر مهدوی زیر نظر حوزه علمیه برگزار می شود، مراجعه به سایت های مفید و معتبر مانند: سایت و ... www.mahdi۳۱۳.org

زمینه های عملی: دوری از گناه، به دست آوردن روزی حلال، انجام واجبات و رعایت اخلاق و آداب اسلامی و ...

۲- . «عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ... وَأُذِنِي مَعْرِفَةَ الْإِمَامِ أَنَّهُ عَدِلُ النَّبِيِّ إِلَّا دَرَجَةَ النَّبِيِّ وَ وَارِثُهُ وَأَنَّ طَاعَتَهُ طَاعَةُ اللَّهِ وَ طَاعَةُ رَسُولِ اللَّهِ وَ التَّسْلِيمُ لَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ وَ الرَّدُّ إِلَيْهِ وَ الْأَخْذُ بِقَوْلِهِ وَ يَعْلَمُ أَنَّ الْإِمَامَ بَعِيدَ رَسُولِ اللَّهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ثُمَّ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَيْنُ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ أَنَا ثُمَّ مِنْ بَعْدِي مُوسَى ابْنِي ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ وَلَدُهُ عَلِيُّ وَ بَعْدَ عَلِيٍّ مُحَمَّدُ ابْنُهُ وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ عَلِيُّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِيٍّ الْحَسَنُ ابْنُهُ وَ الْحُجَّةُ مِنْ وُلْدِ الْحَسَنِ»؛ (خزاز رازی، کفایه الاثر، ص ۲۶۳، باب ما جاء عن جعفر بن محمد).

چهارمین جزء قرآن با آیه ۹۲ سوره آل عمران آغاز می شود و با آیه ۲۳ سوره نساء پایان می یابد.

از جمله موضوعات مطرح شده، در این جزء عبارتند از:

چگونه جزء «ابرار» قرار گیریم؟ (۹۲)، هشدارِ گرایش و پیروی مؤمنان از اهل کتاب (۹۸ تا ۱۰۲)، تأکید بر وحدت و پرهیز از تفرقه (۱۰۳ تا ۱۰۵)، ترسیم صحنه ای عجیب از قیامت (۱۰۶ تا ۱۰۸)، راز برتری امت اسلام و خواری اهل کتاب (۱۱۰ تا ۱۱۲)، جنگ بدر و شگفتی های آن (۱۲۱ تا ۱۲۹)، شقاوت رباخواران و سعادت انفاق کنندگان (۱۳۰ تا ۱۳۴)، پذیرش توبه کنندگان (۱۳۵ به بعد)، جنگ احد و راز شکست پس از پیروزی و درس های مهم این واقعه (۱۳۷ تا ۱۷۹)، بخل و سرانجام شوم آن و اهمیت انفاق (۱۸۰ تا ۱۸۶)، پی بردن به معاد با تفکر در خلقت (۱۹۰ به بعد)، برنده و بازنده در این عالم (۱۹۶ به بعد) و سرانجام چهار سفارش حیاتی در آخرین آیه این سوره.

سوره نساء از جمله سوره های مدنی است که مباحث مهمی درباره خانواده، جامعه و مسائل مربوط به حکومت و اداره جامعه را در بر دارد.

این جزء در ابتدا درباره آغاز حیات انسان با آفرینش حضرت آدم و حوا، زیاد شدن نسل انسان و تشکیل خانواده و مسائل مربوط به آن از جمله ازدواج، ارث و احکام آن و همچنین انحرافات خانوادگی و راه درمان آن سخن می گوید، سپس با اشاره به توبه

و بازگشت از خطا و سرانجام احکام ازدواج، پایان می پذیرد.

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۱۵

آل

عمران

۱۲۵

فرشتگان،

بخشی از سپاهیان حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۱۶

=

۱۴۲

آزمون

دوران غیبت

۱۷

=

۲۰۰

از حق به ویژه امامت و مهدویت

آیه منتخب (۱)

امدادهای غیبی

((بلیٰ إِنَّ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ يَأْتُوَكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا يُمَدِّدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ؛ (۱) آری، (امروز هم) اگر استقامت و تقوا پیشه کنید، و دشمن به همین زودی به سراغ شما بیاید، خداوند شما را به پنج هزار نفر از فرشتگان، که نشانه هایی با خود دارند، مدد خواهد داد!)).

امام باقر علیه السلام می فرماید:

«همانا فرشتگانی که در روی زمین در روز (جنگ) بدر حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم را یاری نمودند، هنوز بالا نرفته اند و بالا نخواهند رفت تا اینکه صاحب این امر را یاری نمایند و آن ها پنج هزار فرشته هستند». (۲)

امام صادق علیه السلام نیز چنین می فرماید:

گویا به حضرت قائم می نگرم در نجف کوفه... که پرچم رسول صلی الله علیه و آله و سلم خدا با اوست، جبرئیل آن را برایش می آورد و با آن

ص: ۳۷

۱- آل عمران (۳)، ۱۲۵.

۲- «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ نَصَبُوا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ فِي الْأَرْضِ مَا صَعِدُوا بَعْدُ وَ لَا يَصْعَدُونَ حَتَّى يَنْصُرُوا صَاحِبَ هَذَا الْأَمْرِ وَ هُمْ خَمْسَةُ آلَافٍ»؛ (محمد عیاشی، تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۷).

پرچم، نه هزار و سیصد و سیزده فرشته فرود می آیند،^(۱) فرشتگانی که با حضرت نوح علیه السلام در کشتی بودند و فرشتگانی که با حضرت ابراهیم علیه السلام بودند، آنگاه که در آتش انداخته شد و آن هایی که با حضرت موسی علیه السلام بودند، آنگاه که دریا برایش شکافته شد و آن هایی که با حضرت عیسی علیه السلام بودند، آنگاه که به آسمان برده شد و چهار هزار فرشته نشانه دار که با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بودند و سیصد و سیزده فرشته ای که در بدر با ایشان بودند... و (همه) آن ها منتظر قیام حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف هستند.^(۲)

نکته ها

الف) ظهور بر اساس سنت الهی مشروط به خواست و آمادگی مردم است؛^(۳)

اما آنگاه که این آمادگی همانند یاران حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم در جنگ بدر، با صداقت و راستی ایجاد شد، نصرت الهی و امدادهای غیبی نیز از زمین و آسمان مؤمنان را دربر خواهد گرفت.

ب) بنابر بسیاری از روایات، بخشی از سپاهیان حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف^(۴) تمام

ص: ۳۸

۱- . ظاهر روایت اول و چند روایت دیگر این است که همه این فرشتگان در این عالم منتظر ظهور هستند، در حالی که روایت دوم بیانگر این است که آنان از آسمان فرود می آیند. شاید وجه جمع آن این باشد که هنگام ظهور به اذن الهی به آسمان خواهند رفت و طی مراسمی به همراهی جبرئیل، آن پرچم یعنی «رایت رسول خدا» که ویژگی های منحصر به فردی را داراست خواهند آورد. (ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۳۰۷، باب ۱۹، ح ۲).

۲- . «عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى الْقَائِمِ عَلَى نَجْفِ الْكُوفَةِ... مَعَهُ رَايَةُ رَسُولِ اللَّهِ... يَأْتِيهِ بِهَا جِبْرَائِيلُ... يَهْبِطُ بِهَا تَسْبِعَةَ آلَافٍ مَلَكٍ وَ ثَلَاثِمِائَةٍ وَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ مَلَكًا... هُمُ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ نُوحٍ فِي السَّفِينَةِ وَ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ إِبْرَاهِيمَ حَيْثُ أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَ هُمُ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ مُوسَى لَمَّا فُلِحَ لَهُ الْبَحْرُ وَ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ عِيسَى لَمَّا رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَ أَرْبَعَةَ آلَافٍ مُسَوِّمِينَ كَانُوا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ وَ ثَلَاثِمِائَةٍ وَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ مَلَكًا كَانُوا مَعَهُ يَوْمَ يَدْرٍ... وَ هُمْ يَنْتَظِرُونَ خُرُوجَ الْقَائِمِ»؛ (ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۳۰۹، باب ۱۹، ح ۴).

۳- . رعد (۱۳)، ۱۱؛ انفال (۸)، ۵۳؛ حدید (۵۷)، ۲۵؛ محمد (۴۷)، ۷؛ فصلت (۴۱)، ۳۰ و... .

۴- . ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۲۴۳، باب ۱۳، فی صفة جنوده و خيله، ح ۴۳.

فرشتگانی هستند که برای یاری مؤمنان روی زمین آمده اند، همه آنان منتظر ظهورند و برای یاری حضرت آماده هستند.

ج) غفلت از نصرت الهی و امدادهای غیبی ممکن است به خودباختگی در برابر قدرت ظاهری دشمن بیانجامد و ما را از صلابت و استقامت در راه حق و ادامه زمینه سازی ظهور باز دارد، به همین دلیل است که قرآن می فرماید: «و سست نشوید! و غمگین نگردید! و شما برترید اگر ایمان داشته باشید!» (۱) و در جای دیگر می فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده اید! اگر (آیین) خدا را یاری کنید، شما را یاری می کند و گام هایتان را استوار می دارد.» (۲)

د) از مصداق های دیگر نصرت الهی و امدادهای غیبی (۳)

می توان به امور زیر اشاره کرد:

- پرچم ویژه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که تا کنون فقط دو بار برافراشته شده، یکی در جنگ بدر و دیگری در جنگ جمل و مرحله سوم آن در هنگام ظهور خواهد بود. این پرچم ویژگی های خاصی دارد، از جمله اینکه در دل دشمن رعب و وحشت بسیار زیادی ایجاد می کند که سبب شکست آن ها شده و کار را برای مؤمنان هموار می سازد. (۴)

- عصا و سنگ مخصوص حضرت موسی؛ آب و غذای سپاهیان حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در هنگام اتراق به اذن الهی از این سنگ تأمین خواهد شد. (۵)

و هر آنچه که حضرت فرمان دهد، به اذن الهی به وسیله این عصا انجام خواهد شد. (۶)

ص: ۳۹

۱- «وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزِنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»؛ (آل عمران (۳)، ۱۳۹).

۲- «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ»؛ (محمد (۴۷)، ۷).

۳- شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۳، باب ۵۸، ح ۲۶ به بعد؛ ابراهیم نعمانی، الغیبه، باب ۱۳ بخش آیات و فعله و بخش فی صفة جنوده و باب ۱۹ و باب ۲۰.

۴- ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۳۰۷، باب ۱۹، ح ۱.

۵- همان، ص ۲۳۸، باب ۱۳، بخش آیات و فعله، ح ۲۸.

۶- شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، باب ۵۸، ح ۲۸.

- انگشتر حضرت سلیمان با همان ویژگی ها، (۱) سلاح های ویژه، (۲)

همراهی جمادات با سپاهیان امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در نابودی دشمنان، (۳)

پیراهن حضرت یوسف علیه السلام با همان ویژگی (۴)

و ...

آیه منتخب (۲)

مرزبانی از حق بویژه امامت و مهدویت

((يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید! (در برابر مشکلات و هوس ها) استقامت کنید! و در برابر دشمنان (نیز) پایدار باشید و از مرزهای خود مراقبت کنید و از خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید!)). (۵)

داوود رقی از امام صادق علیه السلام پرسید: معنای سلام بر رسول خدا چیست؟ حضرت فرمود:

آن گاه که خداوند متعال رسولش و جانشین رسولش و دخترش و دو فرزندش و همه ائمه و پیروانشان را آفرید، از آنان پیمان گرفت «أَنْ يَصْبِرُوا وَ يُصَابِرُوا وَ يُرَابِطُوا وَ أَنْ يَتَّقُوا اللَّهَ» و به آنان وعده داد که زمین را تسلیم آنان گردانند... «سلام» بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم یادآور آن پیمان و آن وعده است، به امید آنکه در این وعده شتاب شود. (۶)

ص: ۴۰

۱- ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۲۳۸، باب ۱۳، ح ۲۸.

۲- همان، ح ۴۵؛ شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۱، باب ۵۸، ح ۱۹.

۳- همان، ص ۶۷۰، ح ۱۶.

۴- همان، ص ۶۷۴، ح ۲۹.

۵- آل عمران (۳)، ۲۰۰.

۶- «عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ مَا مَعْنَى السَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمَّا خَلَقَ نَبِيَّهُ وَ وَصِيَّهُ وَ ابْنَتَهُ وَ ابْنَتَهُ وَ جَمِيعَ الْأَئِمَّةِ وَ خَلَقَ شَيْعَتَهُمْ أَحَدًا عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقُ وَ أَنْ يَصْبِرُوا وَ يُصَابِرُوا وَ يُرَابِطُوا وَ أَنْ يَتَّقُوا اللَّهَ وَ وَعَدَهُمْ أَنْ يُسَلِّمَ لَهُمُ الْأَرْضَ... وَ إِنَّمَا السَّلَامُ عَلَيْهِ تَذَكْرُهُ نَفْسِ الْمِيثَاقِ وَ تَجْدِيدُ لَهُ عَلَى اللَّهِ لَعَلَّهُ أَنْ يُعَجِّلَهُ جَلًّا وَ عَزًّا وَ يُعَجِّلَ السَّلَامَ لَكُمْ بِجَمِيعِ مَا فِيهِ»؛ (محمد کلینی، کافی، ج ۱، ص ۴۵۱، کتاب الحججه، ابواب التاريخ، باب مولد النبی، ح ۳۹).

امام صادق علیه السلام هم چنین می فرماید:

«يَصْبِرُوا» یعنی بر آنچه در ماست (ولایت)، پایدار باشید، «يُصَابِرُوا» با یکدیگر در رویارویی علیه دشمن با ولایتان پایدار بمانید، «يُرَابِطُوا» بر ثبات قدم و ماندنتان با امام محافظت نمایید»^(۱).

در حدیثی از امام باقر علیه السلام نیز آمده است:

«اَصْبِرُوا» بر واجبات پایدار باشید، «وَ صَابِرُوا» با همدیگر در برابر دشمن استقامت بورزید، «وَ رَابِطُوا» با امام منتظران، ملازمت و همراهی داشته باشید»^(۲).

نکته ها:

الف) درون مایه این آیه شریف آن چنان مهم است که از آغاز خلقت درباره آن، عهد و پیمان گرفته شده است و سلام بر رسول خدا یادآور آن پیمان و تجدید آن عهد و درخواست تعجیل در وعده الهی بر اساس ظهور نور عدالت و بندگی خالصانه بر سراسر گیتی است.

ب) یک انسان هم تکالیف و مسؤولیت های فردی دارد: «اَصْبِرُوا» و هم تکالیف و مسؤولیت های اجتماعی: «وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا».

ج) امروز دشمن با تمام وجود به مبارزه با حق به ویژه ولایت، امامت و مهدویت پرداخته است و با دروغ و نیرنگ، ایجاد شک و تردید، ترویج خرافات، حمایت از مدعیان و ارائه چهره ای غیر واقعی از امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، آن هم با زبان هنر و سینمای هالیوود در پی ویرانی، گمراهی و سرانجام نابودی حق است.

ص: ۴۱

۱- «عن الصادق: «اصبروا» علی الذی فینا، قلت: «و صابروا» قال: عدوکم مع ولیکم «و رابطوا قال: المقام مع امامکم «وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» قلت، تنزیل! قال: نعم؛ (عروسی حویزی، نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۲۶).

۲- «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ - اَصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا فَقَالَ اَصْبِرُوا عَلَى اَدَاءِ الْفَرَائِضِ وَ صَابِرُوا عَدُوَّكُمْ وَ رَابِطُوا اِمَامَكُمْ الْمُنتَظَرَ؛ (ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۱۹۹، باب ۱۱، ح ۱۳).

بنابراین، منتظران باید با بصیرتِ تمام و تلاش ادامه دار و تقویت معرفت و شناخت درباره امام، مرزبانی خود را از مرزهای اعتقادی به ویژه امامت و مهدویت به خوبی انجام دهند و پیوسته این آیات را جلوی چشم خود قرار دهند:

- «و سست نشوید! و غمگین نگردید! و شما برترید اگر ایمان داشته باشید!» (۱).

- «ای کسانی که ایمان آورده اید! اگر (آیین) خدا را یاری کنید، شما را یاری می کند و گام هایتان را استوار می دارد.» (۲).

- «به یقین کسانی که گفتند: «پروردگار ما خداوند یگانه است!» سپس استقامت کردند، فرشتگان بر آنان نازل می شوند که: «نرسید و غمگین مباشید، و بشارت باد بر شما به آن بهشتی که به شما وعده داده شده است!» (۳).

ص: ۴۲

۱- «و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان كنتم مؤمنين»؛ (آل عمران (۳)، ۱۳۹).

۲- «يا ايها الذين آمنوا ان تنصروا الله ينصركم و يؤتت اقدامكم»؛ (محمد (۴۷)، ۷).

۳- «ان الذين قالوا ربنا الله ثم اسوتفاموا تنزل عليهم الملائكة الا تخافوا و لا تحزنوا و ابشروا بالجنه التي كنتم توعدون»؛ (فصلت (۴۱)، ۳۰).

آیه ۲۴ سوره نساء، آغاز و آیه ۱۴۷ این سوره پایان جزء پنجم قرآن است.

از جمله موضوعات این جزء عبارتند از:

ازدواج موقت (۲۴ تا ۲۸)، پرهیز از مال حرام و قتل نفس و چشم و هم چشمی‌ها (۲۹ و ۳۲)، شاهد شاهدان (۴۱ و ۴۲)، انحراف اهل کتاب بر اثر دنیاطلبی (۴۴ تا ۵۵)، سرانجام کفر و ایمان (۵۶ و ۵۷)، امانت و مهم‌ترین ضامن هدایت امت (۵۸ به بعد)، توسل و شفاعت (۶۴)، نتیجه اطاعت از خدا و رسول (۶۵ به بعد)، بی بصیرتی در برابر جریان نفاق (۸۸ به بعد)، ضرورت تحقیق و بررسی (۹۴)، ارزش و جایگاه هجرت (۹۷ به بعد)، نماز مسافر و نماز خوف (۱۰۱ تا ۱۰۳)، وعده‌های راستین الهی و وعده‌های پوشالی شیطان (۱۱۶ تا ۱۲۶)، حق مدار بودن در زندگی (۱۳۵)، حرمت نشستن در مجلس گناه حرام (۱۴۰ به بعد)، شگرد منافقان و لزوم هشیاری مؤمنان (۱۴۱ به بعد).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۱۸

نساء

۴۷

فرو

رفتن لشکر سفیانی در منطقه بیداء

۱۹

=

زامداران

معصوم در طول حیات بشر

۲۰

=

۶۹

همراهی

با حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

ص: ۴۳

فرمان اطاعت از زمامداران معصوم الهی

((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْوِيلًا؛(۱)) ای کسانی که ایمان آورده اید! اطاعت کنید خدا را! و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولوالأمر [اوصیای پیامبر] را! و هر گاه در چیزی نزاع داشتید، آن را به خدا و پیامبر بازگردانید (و از آن ها داوری بطلبید) اگر به خدا و روز رستاخیز ایمان دارید! این (کار) برای شما بهتر و عاقبت و پایانش نیکوتر است)).

جابر بن عبد الله انصاری گوید:

هنگامی که آیه شریفه ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ)) نازل گردید، خدمت حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم عرض کردم: ما خدا و رسول را شناختیم و اکنون می خواهیم بدانیم این اولوالأمر که طاعت آنان با طاعت خدا و رسول قرین شده، کدام افراد هستند؟ فرمود: «این افراد خلفای من هستند.

ای جابر! اینان پیشوایان مسلمین می باشند که پس از من خواهند آمد، اول آن ها علی بن ابی طالب است، ... پس از این ها همنام و صاحب کنیه من که حجت پروردگار و نشانه او در زمین است... از شیعیان و پیروان و دوستان خود غیبت خواهد کرد، و جز افرادی که در ایمان امتحان داده باشند، کسی در امامت او باقی نخواهد ماند؛ به خداوندی که مرا به راستی برانگیخته،

ص: ۴۴

شیعیان از غیبت او استفاده خواهند کرد و از تابش انوار او مستفیض خواهند شد، همان طور که از خورشید بهره می برند حتی اگر در زیر ابر باشد» (۱).

امام صادق در پاسخ این سؤال که چرا نام اهل بیت در قرآن نیست فرمودند: (خلاصه روایت) بر رسول خدا حکم نماز نازل شد، اما در قرآن به این مطلب که چه نمازی سه رکعتی یا چهار رکعتی است تصریح

نشد و این رسول الله بود (طبق فرمان الهی در آیه ۴۴ سوره نحل) که نماز را تفسیر کرد و همین طور زکات بر رسول خدا نازل شد، اما این مطلب که از هرچهل درهم یک درهم آن زکات است در قرآن نام برده نشده است و رسول خدا آن را برای مردم تفسیر نمود و حج نیز نازل شد، اما در قرآن نگفت هفت شوط طواف کنید و رسول خدا آن را تفسیر نمود. در مورد امامت و ولایت هم همین طور است؛ اصل امامت در آیه «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» (۲) بیان شد و حضرت رسول مصادیق و جزئیات «أُولِي الْأَمْرِ» را در حدیث غدیر، ثقلین، منزلت و... بیان نموده است. (۳)

ص: ۴۵

۱- . جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ يَقُولُ لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَرَفْنَا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَمَنْ أُولُو الْأَمْرِ الَّذِينَ قَرَنَ اللَّهُ طَاعَتَهُمْ بِطَاعَتِكَ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ هُمْ خُلَفَائِي يَا جَابِرُ وَ أئِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ بَعْدِي أَوْلُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي... ثُمَّ سَيِّدِي وَ كَيِّسِي حُجَّجَهُ اللَّهُ فِي أَرْضِهِ وَ بَقِيَّتُهُ فِي عِبَادِهِ ابْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ذَاكَ الَّذِي يَفْتَحُ اللَّهُ تَعَالَى ذِكْرَهُ عَلَى يَدَيْهِ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَعَارِبَهَا ذَاكَ الَّذِي يَغِيبُ عَنْ شَيْعَتِهِ وَ أَوْلِيَائِهِ غَيْبَةً لَا يُثَبَّتُ فِيهَا عَلَى الْقَوْلِ بِإِمَامَتِهِ إِلَّا مَنْ اِمْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ قَالَ جَابِرٌ فَقُلْتُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَهَلْ يَقَعُ لِشَيْعَتِهِ الْإِنْتِصَاعُ بِهِ فِي غَيْبَتِهِ فَقَالَ إِي وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالنَّبِيِّ إِنَّهُمْ يَسْتَضِيئُونَ بِنُورِهِ وَ يَنْتَفِعُونَ بِوَلَمَاتِهِ فِي غَيْبَتِهِ كَانْتِصَاعِ النَّاسِ بِالشَّمْسِ وَ إِنْ تَجَلَّلَهَا سَحَابٌ؛ (شيخ صدوق، كمال الدين و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۵۳، باب ۲۳، ح ۳).

۲- . نساء (۴)، ۵۹.

۳- . «عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ... فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ فَمَا لَهُ لَمْ يُسَمَّ عَلِيًّا وَ أَهْلَ بَيْتِهِ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ فَقَالَ قُولُوا لَهُمْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ نَزَلَتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ لَمْ يُسَمَّ اللَّهُ لَهُمْ ثَلَاثًا وَ لَمَّا أُرْبِعًا حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ وَ نَزَلَتْ عَلَيْهِ الزَّكَاةُ وَ لَمْ يُسَمَّ لَهُمْ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دَرَاهِمًا دَرَاهِمٌ حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ وَ نَزَلَ الْحِجُّ فَلَمْ يَقْعَلْ لَهُمْ طُوفُوا أُسْبُوعًا حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ وَ نَزَلَتْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ وَ نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ فِي عَلِيٍّ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْتُ مَوْلَاهُ وَ قَالَ ص أَوْصِيكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَ أَهْلِ بَيْتِي...» (محمد كليني، كافي، ج ۱، كتاب الحج، باب ما نص الله و رسوله... ص ۲۸۶، ح ۱؛ حاكم حسكاني، شواهد التنزيل، ذيل آيه ۵۹ سوره نساء).

الف) اطاعت از خداوند فقط در پرتو اطاعت از رسولش و جانشینان الهی رسول امکان پذیر است «مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ» (۱).

ب) در قرآن در موارد متعدد از اطاعت مطلق از دیگران نهی شده است، (۲)

اما در این آیه از ما خواسته شده است به طور مطلق از «أُولَى الْأَمْرِ» اطاعت نماییم و این نیست مگر به خاطر عصمت آنان. «آنان بر حقند و حق پیوسته با آنان است، نه حق از آن‌ها جدا می‌شود و نه آن‌ها از حق جدا می‌شوند» (۳). بنابراین، اطاعت از آن‌ها هرگز در تضاد با اوامر خدا و رسول نخواهد بود.

از سوی دیگر، تبیین رسول درباره مصادیق «أُولَى الْأَمْرِ» جای هیچ تردیدی باقی نمی‌گذارد که معنای لغوی این واژه مراد نیست و مراد از آن، فقط کسانی هستند که به وسیله همان خدایی که رسول را تعیین نموده، تعیین شده‌اند و حکم آن‌ها ابلاغ شده است.

«ای پیامبر! آنچه از سوی پروردگارت بر تو نازل شده است، کاملاً (به مردم) برسان! و اگر نکنی، رسالت او را انجام نداده‌ای! خداوند تو را از (خطرات احتمالی) مردم نگاه می‌دارد و خداوند، جمعیت کافران (لجوج) را هدایت نمی‌کند» (۴).

ج) ثبات قدم بر ولایت دوازدهمین «أُولَى الْأَمْرِ» و اطاعت از او و الگو قرار دادن وی از مهم‌ترین آزمون‌های دوران غیبت به شمار می‌آید: «يَغِيبُ عَنْ شِيعَتِهِ وَ

ص: ۴۶

۱- نساء (۴)، ۸۰.

۲- عنكبوت (۲۹)، ۸؛ شعراء (۲۶)، ۱۵۱؛ كهف (۱۸)، ۲۸؛ فرقان (۲۵)، ۵۲؛ احزاب (۳۳)، ۱؛ قلم (۶۸)، ۸ و ۱۰؛ انسان (۷۶)، ۲۴؛ علق (۹۶)، ۱۹؛ انعام (۶)، ۱۱۶.

۳- ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۷۲، باب ۴، ح ۸.

۴- «يا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ»؛ (مائده (۵)، ۶۷).

أَوْلِيَائِهِ غَيْبَهُ لَأَيُّبْتُ فِيهَا عَلَى الْقَوْلِ بِإِمَامَتِهِ إِلَّا مَنْ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ» بنابراین فرمود: «خوشا به حال کسی که قائم اهل بیت مرا درک کند، به شرطی که در دوران غیبتش، او را مقتدا و الگوی خود قرار داده باشد».(۱)

د) در دوران غیبت، می توان از پرتو انوار هدایت امام بهر مند شد؛ همانند بهره مندی از خورشید پشت ابر «وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْبُؤْهِ إِنَّهُمْ يَسْتَضِيئُونَ بِنُورِهِ وَ يَتَنَفَعُونَ بَوْلَايَتِهِ فِي غَيْبَتِهِ كَانْتِفَاعِ النَّاسِ بِالشَّمْسِ وَإِنْ تَجَلَّلَهَا سَحَابٌ».

ه- چگونه می توان از نور امام بهره مند شد؟

با قلبی پاک و پیروی از امام می توان در دوران غیبت و ظهور از نور او بهره مند شد.

امام باقر علیه السلام به ابا خالد کابلی فرمود:

به خدا قسم ای ابا خالد! نور امام در دل مؤمنان از خورشید فروزان، نورانی تر است و آنان به خدا قسم دل مؤمنان را روشن می کنند و خداوند نورشان را از کسانی که بخواهد (لیاقتش را نداشته باشند) باز می دارد، در نتیجه دل آن ها تاریک خواهد ماند. به خدا قسم، ای ابا خالد! هیچ بنده ای ما را دوست نخواهد داشت و ولایت ما را نخواهد پذیرفت مگر اینکه خداوند قلبش را پاک و طاهر گرداند و او قلب بنده ای را طاهر نمی گرداند تا اینکه تسلیم ما باشد؛ پس وقتی این چنین بود، خداوند او را از حساب شدید و وحشت روز قیامت در امان خواهد داشت.(۲)

ص: ۴۷

۱- . شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۸۶، باب ۲۵.

۲- . «... وَاللَّهِ يَا أَبَا خَالِدٍ لِنُورِ الْإِمَامِ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ أَنْوَرُ مِنَ الشَّمْسِ الْمُضِيئَةِ بِالنَّهَارِ وَ هُمْ وَ اللَّهُ يُنَوِّرُونَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَحُجُّبُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نُورَهُمْ عَمَّنْ يَشَاءُ فَتُظْلِمُ قُلُوبُهُمْ وَ اللَّهُ يَا أَبَا خَالِدٍ لَا يُحِبُّنَا عَبْدٌ وَ يَتَوَلَّانَا حَتَّى يُطَهِّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ وَ لَا يُطَهِّرُ اللَّهُ قَلْبَ عَبْدٍ حَتَّى يُسَلِّمَ لَنَا وَ يَكُونَ سَلَامًا لَنَا فَإِذَا كَانَ سَلَامًا لَنَا سَلِمَ اللَّهُ مِنْ شَدِيدِ الْحِسَابِ وَ آمَنَهُ مِنْ فِرَاعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَكْبَرِ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۱۹۴، باب ان الائمة نور الله عزوجل).

ششمین جزء کتاب خدا و معجزه جاویدان الهی با آیه ۱۴۸ سوره نساء شروع و با آیه ۸۱ سوره مائده پایان می یابد.

در بخش پایانی سوره نساء این مباحث به چشم می خورد:

تلاش دشمنان برای ایجاد تفرقه (۱۵۰ به بعد)، برخورد نامناسب یهودیان با حضرت عیسی علیه السلام و صعود وی به آسمان ها (۱۵۷ و ۱۵۸).

سوره مائده یا همان سوره ولایت با ۱۲۰ آیه و از آخرین سوره های مدنی است که مباحث بسیار مهمی را درباره ولایت و امامت دربر دارد. برخی از موضوعات مهم این سوره تا پایان جزء ششم عبارت است از:

وفای به پیمان (۱)، اکمال دین و اتمام نعمت و ناامیدی کفار (۳)، وضو و غسل و تیمم (۶)، آنچه نباید فراموش کرد و قیام به قسط (۷ و ۸)، عهد و پیمان الهی و عاقبت عهدشکنی (۱۲ به بعد)، خطر بزرگ انحراف از توحید (۱۷ به بعد)، عبرت از خطاهای اهل کتاب (۱۹ به بعد)، ماجرای هاییل و قابیل (۲۷ تا ۳۴)، وسیله تقرب به درگاه الهی (۳۵)، نتیجه دوری از خدا (۳۶) و حکم دزدی (۳۸ به بعد)، آیه ولایت (۵۵)، آیه غدیر (۶۷).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۲۱

نساء

۱۵۹

نزول

حضرت عیسیٰ علیه السلام

۲۲

مائده

۳

نا

امیدی همه کفارِ عالم با ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۲۳

=

۵۴

مهدی یاوران

آیه منتخب

((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ! هر کس از شما، از آیین خود بازگردد، (به خدا زبانی نمی رساند) خداوند جمعیتی را می آورد که آن ها را دوست دارد و آنان (نیز) او را دوست دارند، در برابر مؤمنان متواضع، و در برابر کافران سرسخت و نیرومندند. آن ها در راه خدا جهاد می کنند، و از سرزنش هیچ ملامت گری هراسی ندارند. این، فضل خداست که به هر کس بخواهد (و شایسته ببیند) می دهد و (فضل) خدا وسیع، و خداوند داناست)).(۱)

امام صادق علیه السلام در این باره فرمود:

همانا صاحب این امر، یارانش برایش حفظ شده اند اگر همه مردم (از دین خدا) بروند، خداوند یارانش را برایش خواهد آورد و آن ها همان کسانی هستند که خداوند در وصفشان می فرماید: «و اگر اینان نسبت به آن کفر ورزند، (آیین حق زمین نمی ماند زیرا) کسان دیگری را نگاهبان آن می سازیم که نسبت به آن، کافر نیستند.» (یعنی تعبیر «قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ» در وصف یاران

ص: ۴۹

صاحب این امر است) و آن‌ها همان کسانی هستند که خداوند می‌فرماید: «خداوند جمعیتی را می‌آورد که آن‌ها را دوست دارد و آنان (نیز) او را دوست دارند، در برابر مؤمنان متواضع و در برابر کافران سرسخت و نیرومندند.» (۱)

در تفسیر علی بن ابراهیم آمده است که این آیه درباره حضرت قائم و اصحابش نازل شده است. (۲)

نکته‌ها

الف) مهم‌ترین دغدغه مؤمن، ثبات قدم بر راه حق و حسن عاقبت است: (۳) «مَنْ يَزِدَّ مِنْكُمْ».

در روایت‌های بسیاری از جمله در باب ۱۷ و باب ۲۱ کتاب الغیبه مرحوم نعمانی هشدارهای لازم در این باره آمده است، برای نمونه در حدیث اول باب ۲۱ این کتاب امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هنگامی که حضرت قائم قیام می‌کند، کسی که به نظر خویش از اهل این کار بود، از امر حضرت قائم بیرون می‌رود.» (۴)

پس بسیار شایسته و بایسته است که منتظران حضرتش پیوسته بر این دعای قرآنی مداومت داشته باشند:

«پروردگارا! دل‌هایمان را پس از آنکه ما را هدایت کردی، (از راه حق) منحرف مگردان! و از سوی خود، رحمتی بر ما ببخش، زیرا تو بخشنده‌ای!» (۵)

ب) در راه زندگی انواع آسیب‌ها، دین و ایمان انسان را تهدید می‌کند؛ از جمله:

ص: ۵۰

۱- «عن سلیمان بن هارون العجلی، قال: سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول: «إن صاحب هذا الأمر محفوظ له [أصحابه]، لو ذهب الناس جميعاً أتى الله [له] بأصحابه، و هم الذين قال الله عز و جل: فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ و هم الذين قال الله عز و جل فيهم: فَسَيُؤْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ»؛ (هاشم بحرانی، البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۴، ذیل آیه).

۲- . عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۴۱.

۳- . یوسف (۱۲)، ۱۰۱؛ روم (۳۵)، ۱۰.

۴- . ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۳۱۷.

۵- . «رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَ هَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ»؛ (آل عمران (۳)، ۸).

- مدعیان دورغین؛

- جابه جایی حبّ و بغض ها و دشمنی با دوستان و دوستی با دشمنان حق؛

- تعلقات دنیا و بازماندن از یاری حق با جان و مال؛

- سعی در جلب رضایت دیگران به جای جلب رضایت خداوند و... .

امام حسین علیه السلام روز دوم محرم در کربلا فرمود: «رستگار نباشند امتی که رضایت و خشنودی خالق را دادند و خشنودی مخلوق را خریدند» (در پی جلب رضایت ابن زیاد و یزید هستند). (۱)

ج) ویژگی یاران امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف:

- عشق به خدا (يُحِبُّونَهُ)؛

- تواضع در برابر مؤمنان و سرسختی و خشونت در برابر دشمنان خدا (أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ)؛

- اهل جهاد در راه خدا (يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ)؛

- ثابت قدمی در راه حق و توجه نکردن به سرزنش سرزنش کنندگان (وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ).

د) دین خدا به یاری ما نیازی ندارد، بلکه توفیق یاری دین خدا از بزرگترین توفیقات و نعمت های الهی است که باید مراقب باشیم شایستگی آن را از دست ندهیم: «ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ».

ص: ۵۱

۱- «فَلَمَّا وَرَدَ كِتَابُهُ عَلَى الْحُسَيْنِ وَقَرَأَهُ رَمِيَاهُ مِنْ يَدِهِ ثُمَّ قَالَ: «لَمَّا أَفْلَحَ قَوْمٌ اشْتَرَوْا مَرْضَاهُ الْمَخْلُوقِ بِسِخْرِ الْخَالِقِ»؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۴۴، ص ۳۸۳).

این جزء با آیه ۸۲ سوره مائده آغاز می شود و تا ابتدای آیه ۱۱۱ سوره انعام ادامه می یابد.

موضوعات مهم در آیات پایانی سوره مائده به شرح ذیل است:

بدترین دشمنان اسلام (۸۲)، احکام قسم (۸۹)، راز حرمت شراب و قمار (۹۰ به بعد)، آزمونی شگفت انگیز (۹۴ تا ۹۶)، سؤال بی جا (۱۰۱)، خودشناسی (۱۰۵)، آداب و احکام وصیت (۱۰۶ به بعد)، نزول مائده آسمانی و دین توحیدی حضرت عیسی علیه السلام (۱۱۲ به بعد).

سوره انعام با آیه ۱۶۵ از سوره های مکی است که می توان از آن به عنوان سوره توحید و مبارزه با شرک یاد کرد، مهم ترین موضوعات آن عبارت است از:

نشانه های روشن توحید و سرانجام سرپیچی از آن (ابتدای سوره به بعد)، اسرار گرفتاری ها و مشکلات (۴۲ به بعد)، آغوش باز اسلام برای پذیرش مؤمنان و رحمت واسعه الهی (۵۴)، رابطه خداشناسی با وحی و نبوت (۹۱)، مدعیان دروغین (۹۳)، رفتن همانند آمدن (۹۴)، توهین نکردن به مقدسات دیگران (۱۰۸)، سرانجام وارونگی قلب (۱۱۰).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۲۴

انعام

۴۵

ریشه

کن شدن ظلم و ستم در دوران ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

نابودی ریشه ظلم و ظالمین

((فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ. فَقَطَّعَ دَابِرَ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ؛ (آری،) هنگامی که (اندرزها سودی نبخشید و) آنچه را به آن ها یادآوری شده بود فراموش کردند، درهای همه چیز (از نعمت ها) را به روی آن ها گشودیم تا (کاملاً) خوشحال شدند (و به آن دل بستند) ناگهان آن ها را گرفتیم (و سخت مجازات کردیم)؛ در این هنگام همگی ناامید شدند (و درهای امید به روی آن ها بسته شد)). (۱)

و (به این ترتیب) دنباله (زندگی) جمعیتی که ستم کرده بودند، قطع شد. و ستایش ویژه خداوند، پروردگار جهانیان است.

امام باقر علیه السلام می فرماید:

قول خداوند که فرمود: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ» یعنی آنگاه که ولایت امام علی علیه السلام را رها کردند، در حالی که به آن مأمور بودند، «فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ» درهای دنیا به روی آنان باز شد، «حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ» مراد، قیام حضرت قائم است. (۲)

نکته ها

الف) اگر راهی را که خدای حکیم برای ما معین کرده است طی کنیم، سعادت دنیا و آخرت را به دست خواهیم آورد و گرنه ذلت دنیا و عذاب آخرت را خواهیم چشید:

ص: ۵۳

۱- انعام (۶)، ۴۴ - ۴۵.

۲- سید هاشم بحرانی، البرهان، ج ۲، ص ۴۱۹.

«فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ».

چنانچه وضعیتی که امت اسلام پس از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم تا به امروز به خود دیده است، نتیجه طی مسیر «سقیفه» به جای «غدیر» است و این وضعیت درست نخواهد شد مگر اینکه به این راه بازگردند.

ب) یکی از سنت های الهی، مجازات استدراجی است.

این مجازات به این روش است که خداوند گناهکاران و طغیانگران جسور و زورمند را فوراً مجازات نمی کند، بلکه درهای نعمت را به روی آن ها می گشاید، هر چه بیشتر در راه طغیان گام بر می دارند، نعمت خود را بیشتر می کند و این از دو حال خارج نیست، یا این نعمت ها تنبه و بیداری آنها را به دنبال دارد، که در این صورت برنامه «هدایت الهی» عملی شده و یا اینکه بر غرور و بی خبری آن ها می افزاید که در این صورت مجازات آن ها به هنگام رسیدن به آخرین مرحله دردناکتر است. (۱)

امام علی علیه السلام در این باره می فرماید: «اگر پیوسته از سوی خداوند به سوی تو نعمت می آید، در حالی که تو اهل معصیت هستی، بترس». (۲)

ج) برخورد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با ظلم و ظالمان خواهد بود و آن هم در جهت رهایی بشریت از ظلم آنان است. همانند طیب حاذقی که تیغ تیز جراحی او برای قطع غده های چرکین در جهت درمان بیمار است.

د) منتظران با یادآوری پیوسته این وعده الهی، خود را از ناامیدی در امان می دارند و برای آن روز آماده می شوند و این چنین با مولای خود نجوا می کنند:

مولا جان! کی می شود تو ما را بینی و ما تو را ببینیم؟ (۳) در حالی که پرچم یاری را برافراشته ای و مردم آن را ببینند، آیا می شود

ص: ۵۴

۱- ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۳۳.

۲- «يَا اِبْنَ آدَمَ إِذَا رَأَيْتَ رَبَّكَ سُبْحَانَهُ يُتَابِعُ عَلَيْكَ نِعْمَهُ وَ أَنْتَ تَغْصِيهِ فَأَخْذَرَهُ»؛ (نهج البلاغه، حکمت ۲۵).

۳- «کی می شود در حالی که تو ما را می بینی، ما هم تو را ببینیم؟»، این جمله کنایه از ظهور است، یعنی کی می شود شاهد ظهورت باشیم؟

روزی را ببینیم که دور تو را گرفته باشیم و تو امامت امت را بر عهده داشته باشی و زمین را از عدالت پر نموده و به دشمنانت ذلت و عذاب چشانده باشی و سرکشان و منکران حق را نابود کنی و ریشه مستکبران را قطع و اساس ستمگران را بر کنی؟ و در این حال بگوییم: «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» (۱).

ص: ۵۵

۱- . «مَيْتِي تَرَانَا وَ نَرَاكَ وَ قَدْ نَشَرْتَ لِيَوَاءِ النَّصِيرِ تُرَى أ تَرَانَا نَحْفُ بِسُكِّكَ وَ أَنْتَ تَوُمُّ الْمَلَمَاءُ، وَ قَدْ مَلَأْتَ الْمَأْرُضَ عَيْدَلًا، وَ أَذَقْتَ أَعْدَاءَكَ هَوَانًا وَ عِقَابًا، وَ أَبْرَتِ الْعُنْتَاهُ وَ جَحَدَةَ الْحَقِّ، وَ قَطَعْتَ دَابِرَ الْمُتَكَبِّرِينَ، وَ اجْتَسَّتْ أُصُولَ الظَّالِمِينَ، وَ نَحْنُ نَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»؛ (مفاتیح الجنان، فرازهایی از دعای ندبه، علامه مجلسی، بحار، ج ۹۹، ص ۱۰۹).

این جزء با آیه ۱۱۱ سوره انعام آغاز می شود و تا آیه ۸۸ سوره اعراف ادامه می یابد.

در آیات پایانی سوره انعام این موضوعات دیده می شود:

عاقبت چشم و هم چشمی (۱۱۶)، خوردنی حرام و خروج از راه حق (۱۱۸ به بعد)، زنده کیست؟ (۱۲۲)، تعیین حجت خدا با کیست؟ (۱۲۴)، نقش اعمال آدمی در خارج شدن از راه (۱۲۸ و ۱۲۹)، دکان احکام تراشی (۱۳۶ به بعد)، جبر گرایی راهی برای توجیه خیره سری ها (۱۴۸ به بعد)، همیشگی نبودن فرصت انتخاب (۱۵۸)، چرا توحید در ربوبیت؟ (۱۶۴).

سوره اعراف نیز از جمله سوره های مکی است که بیشتر مسائل اعتقادی در آن وجود دارد و ۲۰۶ آیه دارد که مهم ترین موضوعات آن تا پایان جزء هشتم عبارتند از:

وحی و نبوت و هشدار نسبت به بی توجهی به آن (۱ تا ۱۰)، مشکل ابلیس و فرجام آن (۱۱ تا ۱۸)، شگرد دشمن قسم خورده ما و مکر و حيله هایش (۲۰ به بعد)، لجاجتی پس از اشتباه و توجیه آن، یا توبه و اصلاح (۲۳ به بعد)، عطش جهنمیان و التماس به... (۵۰)، حیات دوباره گیاهان و آیت معاد (۵۷).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۲۵

انعام

۱۵۸

قیام

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ضرب الاجلی برای مستکبران

ضرب الاجل توبه و جبران آنچه از دست رفته

((هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا قَلِ انْتِظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ؛ آیا جز این انتظار دارند که فرشتگان (مرگ) به سراغشان آیند، یا (حکم) خداوند به سوی آن ها بیاید، یا بعضی از آیات پروردگارت (و نشانه های رستاخیز)؟! اما آن روز که بعضی از آیات پروردگارت تحقق پذیرد، ایمان آوردن افرادی که قبلاً ایمان نیاورده اند، یا در ایمانشان عمل نیکی انجام نداده اند، سودی به حال آن ها نخواهد داشت! بگو: «اکنون که شما چنین انتظارات نادرستی دارید، انتظار بکشید، ما هم انتظار (کیفر شما را) می کشیم!)). (۱)

امام صادق علیه السلام در این باره می فرماید:

مراد از آیات، ائمه و منظور از آیتی که مورد انتظار است، حضرت قائم می باشد. پس آن روز کسی که پیش از قیام حضرت ایمان نیاورده باشد، ایمان آوردن او دیگر سودی ندارد؛ هرچند به امامان دیگر از اجداد حضرت ایمان آورده باشد. (۲)

نکته ها

الف) فرصت توبه و جبران گذشته همیشگی نیست؛ باید فرصت را غنیمت شمرد و پیش از آنکه دیر شود، بازگشت؛ چنانچه در حدیث آمده است: بگو: «روز پیروزی،

ص: ۵۷

۱- انعام(۶)، ۱۵۸.

۲- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ فَقَالَ: الْآيَاتُ هُمُ الْأَئِمَّةُ وَالْآيَةُ الْمُنتَظَرَةُ الْقَائِمُ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ فَيَأْتِيهِمُ بِالسَّيْفِ وَإِنْ آمَنَتْ بِمَنْ تَقَدَّمَ مِنْ آبَائِهِ»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۳۶، باب ۳۳، ح ۸).

(روز نزول عذابی که کافران را ریشه کن می سازد) ایمان آوردن، سودی به حال کافران نخواهد داشت و به آن ها هیچ مهلت داده نمی شود!». (۱)

ب) امام زمان علیه السلام برای هدایت، سعادت و نجات همه بشریت می آید، حتی هدایت مستکبران! آری، او همانند حضرت موسی علیه السلام و هارون علیه السلام که خداوند با آنان فرمود: «به سوی فرعون بروید که طغیان کرده است! اما به نرمی با او سخن بگویید شاید متذکر شود، یا (از خدا) بترسد!» (۲)

با معاندان و ظالمان، اتمام حجت می کند و ضرب الاجل قرار می دهد و آنگاه که به فرمان الهی دست به شمشیر ببرد، دیگر ایمان کافران و معاندان سودی نخواهد داشت.

همانند فرعون، هنگامی که غرقاب دامن او را گرفت، گفت: «ایمان آوردم که هیچ معبودی، جز کسی که بنی اسرائیل به او ایمان آورده اند، وجود ندارد و من از مسلمین هستم!» (اما به او خطاب شد: الآن؟! در حالی که قبلاً عصیان کردی، و از مفسدان بودی!) (۳)

ج) افرادی از پیشوایان کفر و ظالمان امت های گذشته، برای روشن شدن حق و عبرت دیگران، رجعت داده می شوند در حالی که ایمان آوردن آن ها سودی به حالشان نخواهد داشت؛ زیرا در حال حیات، ایمان نیاوردند و فرصت را از دست دادند. در زیارت آل یس این گونه می خوانیم: «(و گواهی می دهم) که رجعت شما(اهل بیت) حق است، هیچ شکی در آن نیست، روزی که ایمان آوردن افرادی که قبلاً ایمان نیاورده اند یا در ایمانشان عمل نیکی انجام نداده اند، سودی به حالشان نخواهد داشت!» (۴)

ص: ۵۸

۱- «قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ»؛ (سجده (۳۲)، ۲۹؛ نساء (۴)، ۱۸).

۲- طه (۲۰)، ۴۳ و ۴۴.

۳- یونس (۱۵)، ۹۰ و ۹۱.

۴- «وَأَنْ رَجَعْتُمْ حَقًّا لَا شَكَّ فِيهَا يَوْمَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا»؛ (طبرسی، احتجاج، ج ۲، ص ۴۹۴).

نهمین جزء قرآن، با آیه ۸۸ سوره اعراف آغاز و با چهلمین آیه سوره انفال پایان می یابد.

مهم ترین موضوعات ادامه آیات سوره اعراف عبارتند از:

راز گرفتاری ها (۹۴ و ۹۵)، راه باز شدن درهای رحمت الهی (۹۶)، غفلت از عذاب الهی (۹۷ تا ۱۰۲)، راه رستگاری (۱۵۷ و ۱۵۸)، عهد بندگی (۱۷۲ تا ۱۷۳)، عاقبت به شرّ شدن (۱۷۵ تا ۱۷۸)، دلیل جهنمی شدن مردم (۱۷۹)، ثابت قدمان در راه حق (۱۸۱)، راه نجات از وسوسه های شیطان (۲۰۰ به بعد) تلاوت قرآن و دعا و آداب و چگونگی آن (۲۰۴ تا ۲۰۶).

سوره انفال دارای ۷۵ آیه و از سوره های مدنی است و مباحث مهم مالی و مسائل سیاسی و اجتماعی را در بر دارد. نمونه ای از موضوعات آن تا پایان جزء چنین است:

مؤمنان راستین (۲ تا ۴)، ماجرای هجرت و اولین درگیری مسلحانه با سپاه کفر یعنی جنگ بدر (۵ تا ۲۶) اثر تقوا (۲۹).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۲۶

اعراف

۹۶

باز

شدن درهای رحمت الهی در دوران حکومت واحد جهانی اسلام

۲۷

=

۱۲۸

وارثان

عالم

۲۸

=

۱۵۹

رجعت کنندگان

۲۹

نامعلوم

بودن زمان ظهور همانند قیامت

۳۰

انفال

۳۹

پاک

شدن عالم از فتنه در دوران حکومت جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

آیه منتخب (۱)

بارش خیر و برکت

((وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ لَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ؛ (۱) و اگر اهل شهرها و آبادی ها ایمان می آوردند و تقوا پیشه می کردند، برکات آسمان و زمین را بر آن ها می گشودیم؛ ولی (آن ها حق را) تکذیب کردند ما هم آنان را به کیفر اعمالشان مجازات کردیم)).

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در این باره فرمودند:

در زمان حضرت مهدی امتم به گونه ای (از نعمت ها) بهره مند می شوند که هرگز این چنین بهره مند نشده اند، آسمان پیوسته بر آن ها می بارد و زمین همه رویدنی های خود را می رویاند. (۲)

امام علی علیه السلام نیز می فرمایند:

او (حضرت مهدی) خواسته ها را پیرو هدایت الهی قرار می دهد، هنگامی که مردم هدایت را تحت الشعاع خواسته های خویش

ص: ۶۰

١- . اعراف (٧)، ٩٦.

٢- . «عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ قَالَ تَتَنَعَّمُ أُمَّتِي فِي زَمَنِ الْمَهْدِيِّ نِعْمَةً لَمْ يَنْتَعَمُوا مِثْلَهَا قَطُّ يُرْسَلُ السَّمَاءُ عَلَيْهِمْ مِدْرَاراً وَلَا تَدْعُ الْأَرْضُ شَيْئاً مِنْ نَبَاتِهَا إِلَّا أَخْرَجَتْهُ»؛ (على اربلى، كشف الغمه، ج ٢، ص ٤٨٨، باب ٢٣).

قرار دهند، و آن هنگام که مردم قرآن را به رأی و خواسته های خود تفسیر کنند، او آراء و نظرات را از قرآن می گیرد و پیرو آن می سازد... زمین میوه های دلش (طلا- و نقره ها و معادنش) را برای او خارج خواهد ساخت، کلیدهایش را تسلیم وی خواهد کرد. (۱)

در حدیثی از امام صادق علیه السلام آمده است:

هنگامی که حضرت قائم قیام نماید، به عدالت داوری می کند و در دوراننش، ستم رخت بر می بندد و به واسطه او راه ها امن می شود و زمین برکاتش را خارج می سازد... پس کسی از شما در آن روز جایی را برای صدقات و نیکی هایش نمی یابد؛ چرا که بی نیازی همه را فرا گرفته است. (۲)

نکته ها

الف) «آسمان های هفتگانه و زمین و هر کس که در آن هاست، او را تسبیح می گویند و هیچ چیز نیست مگر اینکه در حال ستایش تسبیح او می گوید، ولی شما تسبیح آن ها را در نمی یابید». (۳)

از آنجا که همه کائنات درباره خالق و آفریدگار خود شعور دارند، معصیت و نافرمانی او را بر نمی تابد و به آن واکنش نشان خواهند داد، به همین دلیل است که می فرماید: «و فساد، در خشکی و دریا به خاطر کارهایی که مردم انجام داده اند، آشکار شده است. خدا می خواهد نتیجه بعضی از اعمالشان را به آنان بچشانند، شاید (به سوی

ص: ۶۱

۱- «يَعْطِفُ الْهَوَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ إِذَا عَطَفُوا الْهُدَىٰ عَلَى الْهَوَىٰ وَيَعْطِفُ الرَّأْيَ عَلَى الْقُرْآنِ إِذَا عَطَفُوا الْقُرْآنَ عَلَى الرَّأْيِ... وَ تُخْرِجُ لَهُ الْأَرْضُ أَفَالِيدَ كِبِدَهَا وَ تُلْقِي إِلَيْهِ سَلْمًا مَقَالِيدَهَا»؛ (نهج البلاغه، خطبه ۱۳۸).

۲- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ إِذَا قَامَ الْقَائِمُ حَكَمَ بِالْعَدْلِ وَ ارْتَفَعَ فِي أَيَّامِهِ الْجَوْرُ وَ أَمِنَتْ بِهِ السُّبُلُ وَ أَخْرَجَتْ الْأَرْضُ بَرَكَاتِهَا... فَلَا يَجِدُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ مَوْضِعًا لِمَوْضِعِهِ وَ لَا لِيَرَهُ لِسُمْوْلِ الْغَنَى جَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ»؛ (علی اربلی، کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۲، ص ۴۶۶، باب ذکر علامات قیام القائم و...).

۳- «تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِيهِنَّ وَ إِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ»؛ (اسراء ۱۷)، (۴۴).

حق) باز گردند!». (۱)

ب) سنت و قانون الهی در این عالم، برای مؤمنان و کافران متفاوت است، بنابر این فرمود: « بگذار آن ها (کافران) بخورند و بهره گیرند و آرزوها آنان را غافل سازد؛ ولی به زودی خواهند فهمید! ». (۲)

و فرمود:

اگر (تمکّن کفّار از مواهب مادی) سبب نمی شد که همه مردم امت واحد (در گمراهی) شوند، ما برای کسانی که به (خداوند) رحمان کافر می شدند، خانه هایی قرار می دادیم با سقف هایی از نقره و نردبان هایی که از آن بالا روند و برای خانه هایشان درها و تخت هایی (زیبا و نقره ای) قرار می دادیم که بر آن تکیه کنند و انواع زیورها ولی تمام این ها بهره زندگی دنیاست و آخرت نزد پروردگارت از آن پرهیزگاران است! ». (۳)

اما گاهی مؤمنان را در همین دنیا به دلیل غفلت و معصیتشان گرفتار می سازد تا فریفته دنیا نشوند و «لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» (۴) از خطای خود باز گردند و از عذاب ابدی در امان بمانند. بنابراین، گناهان گاهی سبب محرومیت از روزی و مشکلات مالی می شود (۵)

و گاهی شایستگی انجام کار خیر از جمله نماز شب را سلب می نماید. (۶)

ج) هرگاه آسمان از بارش و زمین از رویش دریغ کرد و هرگاه دیدیم خیر و برکت

ص: ۶۲

۱- «ظَهَرَ الْفُسَادُ فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ»؛ (روم (۳۰)، ۴۱).

۲- «ذُرَّهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِيهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ»؛ (حجر (۱۵)، ۳).

۳- «وَلَوْ لَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُوتِيَهُمْ سُقْفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ. وَلِيُوتِيَهُمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَكَبَّرُونَ. وَزُخْرَفًا وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ»؛ (زخرف (۴۳)، ۳۳ تا ۳۵).

۴- روم (۳۰)، ۴۱؛ سجده (۳۲)، ۲۱؛ اعراف (۷)، ۹۴.

۵- کلینی، کافی، ج ۲، ص ۲۷۱، باب الذنوب، ح ۱۱، ۲۳ و ۲۴.

۶- همان، ح ۱۶.

و آرامش رو به کاستی گرفته، بدانیم در پیوندمان با خالق آسمان و زمین خللی ایجاد شده است، مشکل را در جای دیگری جستجو نکنیم که بر شدت آن خواهیم افزود، بلکه با توبه و بازگشت و اصلاح گذشته خود و تقویت عبودیت و بندگی و ترحم به ایتام و درماندگان، درهای رحمت الهی را به روی خود بگشاییم.

(د) تحقق کامل گشایش برکت های آسمانی و زمینی در دوران ظهور خواهد بود؛ زیرا به فرموده خداوند «تنها مرا می پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت».(۱)

بنابراین، با نابودی ظلم و ستم و روشن شدن عالم با نور عدالت و عبودیت خالصانه خداوند، خیر و برکت از زمین و آسمان مردم را دربر خواهد گرفت و غنای درون و برون شامل حال آنان خواهد شد، آن چنان که وقتی منادی حضرت ندا می دهد چه کسی نیاز به مال دارد؟ هیچ کس به پا نمی خیزد، جز یک نفر که او هم پشیمان می شود و می گوید: من هم که نیازی نداشتم، چرا حرص زدم و خود را از این جهت سرزنش می کند.(۲)

آیه منتخب (۲)

جهاد در راه خدا و فراهم شدن زمینه یکتاپرستی و سعادت بشر

((وَ قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَ يَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنَّ انْتِهَؤُا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (۳))؛ و با آن ها پیکار کنید تا فتنه [شرک و سلب آزادی] برچیده شود، و

ص: ۶۳

۱- «يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا»؛ (نور (۲۴)، ۵۵).

۲- «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَمٍ: أُبَشِّرُكُمْ بِالْمَهْدِيِّ... وَ يَمَلَأُ اللَّهُ قُلُوبَ أُمَّهِ مُحَمَّدٍ غَنًى وَ يَسِّرُ لَهُمْ عَدْلَهُ حَتَّى يَأْمُرَ مُنَادِيًا يَنَادِي يَقُولُ مَنْ لَهُ فِي الْمَالِ حَاجَةٌ فَمَا يَقُومُ مِنَ النَّاسِ إِلَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ فَيَقُولُ أَنَا فَيَقُولُ انْتِ السَّدَانِ يَعْنِي الْخَازِنَ فَقُلْ لَهُ إِنَّ الْمَهْدِيَّ يَأْمُرُكَ أَنْ تُعْطِيَنِي مَالًا فَيَقُولُ لَهُ احْثُ حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ فِي حَجْرِهِ وَ أَبْرَزَهُ نَدِمَ فَيَقُولُ كُنْتُ أَجْشَعُ أُمَّهُ مُحَمَّدٍ نَفْسًا أَعْجَزَ عَمَّا وَسَّعَهُمْ فَيُرْدُهُ وَ لَا يَقْبَلُ مِنْهُ فَيَقَالُ لَهُ إِنَّا لَا نَأْخُذُ شَيْئًا أَعْطَيْنَاهُ»؛ (علی اربلی، کشف الغمه فی معرفه الأئمه (ط - القديمه)، ج ۲، ص ۴۸۳).

۳- . انفال (۸)، ۳۹.

دین (و پرستش) همه مخصوص خدا باشد! و اگر آن‌ها (از راه شرک و فساد بازگردند و از اعمال نادرست) خودداری کنند، خداوند آن‌ها را می‌پذیرد) خدا به آنچه انجام می‌دهند بیناست)).

امام صادق علیه السلام در این باره می‌فرماید:

از پدرم (درباره این آیه) سؤال شد، فرمود: «هنوز این آیه محقق نشده است و اگر قائم مایم نماید، کسی که آن زمان باشد تحقق آن را خواهد دید و دین حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم تا آن جا که شب رسیده، خواهد رسید (تمام عالم را فرا می‌گیرد) آن چنان که در روی زمین هیچ شرکی باقی نخواهد ماند».(۱)

نکته‌ها

الف) هر کس سدّ راه هدایت و سعادت بشر شود، مانند این است که جلوی تابش خورشید را بگیرد و مانعی در راه آب به درختان ایجاد کند و از علم آموزی دانش پژوهان جلوگیری نماید، بنابراین هدف از جهاد، رفع موانع رستگاری انسان است و به حکم عقل و نقل امری واجب است.

به عبارت دیگر قرآن و حجت‌های الهی نقش طیب را دارند، گرچه به ظاهر نسخه پزشک تلخ و دردآور باشد؛ ولی سرانجام، عافیت را در پی خواهد داشت.

ب) بزرگترین مانع پیشرفت بشر در راه تکامل، شرک و غفلت از خداست. در دوران ظهور با حاکمیت مطلق توحید، زیباترین و کامل‌ترین وضعیت رشد و تعالی بشر رقم خواهد خورد، آن چنان که بنابر سخن خداوند در قرآن کریم، «تنها مرا

ص: ۶۴

۱- «عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ سَأِلَ أَبِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً حَتَّى لَا يَكُونَ مُشْرِكٌ وَ يَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ ثُمَّ قَالِ إِنَّهُ لَمْ يَجْعَلْ تَأْوِيلَ هَذِهِ الْآيَةِ وَ لَوْ قَدْ قَامَ قَائِمُنَا سَيَّرِي مَنْ يُدْرِكُهُ مَا يَكُونُ مِنْ تَأْوِيلِ هَذِهِ الْآيَةِ وَ لَيُبْلَغَنَّ دِينَ مُحَمَّدٍ مَا بَلَغَ اللَّيْلُ حَتَّى لَا يَكُونَ شِرْكٌ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ»؛ (محمد عیاشی، تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۵۶).

می پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت» (۱).

و خیر و برکت مادی و معنوی همه عالم را فرا خواهد گرفت؛ زیرا «و اگر اهل شهرها و آبادی ها ایمان می آوردند و تقوا پیشه می کردند، برکت های آسمان و زمین را بر آن ها می گشودیم» (۲).

ج) هدف دین رشد و تربیت و سعادت انسان است، بنابراین اگر کسی راه خطا را پیموده و حتی اگر از روی جهل، بزرگترین جرم را مرتکب شده؛ یعنی به جنگ با ولی خدا برخاسته است، اگر پیش از آنکه دیر شود، صادقانه بازگردد و توبه کند و خطای خود را جبران نماید، پذیرفته خواهد شد: «فَإِنْ أَنْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ».

ص: ۶۵

۱- «...يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا»؛ (نور (۲۴)، ۵۵).

۲- «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ»؛ (اعراف (۷)، ۹۶).

آیات ۴۱ سوره انفال تا آیه ۹۲ سوره توبه، گستره جزء دهم می باشد.

مهم ترین مباحث آیه ۴۱ به بعد سوره انفال عبارتند از:

خمس و احکام آن (۴۱)، قدرناشناسی نعمت و نتیجه آن (۵۳)، هراس دشمن با آمادگی همه جانبه مؤمنان (۶۰)، قدرت ایمان (۶۵ و ۶۶)، مؤمنان راستین و مؤمن نماها (۷۲ تا ۷۵).

سوره توبه یا رسواگر منافقان از آخرین سوره هایی است که نازل شده و مباحث مهمی را در بر دارد؛ از جمله:

قابل اعتماد نبودن دشمنان (۷ تا ۱۰)، درجه عظیم مجاهدان و وضعیت عافیت طلبان (۱۴ تا ۲۲)، دلیل شکست در جنگ حنین (۲۵ تا ۲۷)، باور به رزاقیت خداوند (۲۸ و ۲۹)، ناکامی تلاش گسترده دشمنان و جهانی شدن دین اسلام (۳۲ و ۳۳)، عاقبت تکاثر (۳۴ و ۳۵)، ماه های دوازده گانه و چهار ماه حرام (۳۶ و ۳۷)، چسبیدن به زمین؟! (۳۸ و ۳۹)، غار ثور و برخورد تیر دشمنان با سنگ! (۴۰) آزمون بزرگ جنگ تبوک (۴۱ به بعد)، مورد مصرف صدقات (۶۰).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۳۱

توبه

۱۶

ابتلائات

پیش از ظهور

۳۲

=

۳۲

و ۳۳

ناکامی

دشمنان در جلوگیری از تحقق ظهور و جهانی شدن اسلام

ص: ۶۶

اسلام دین واحد جهانی خواهد شد

((يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُنِيرَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ. هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ؛ آن ها می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش کنند؛ ولی خدا جز این نمی خواهد که نور خود را کامل کند، هر چند کافران ناخشنود باشند! او کسی است که رسولش را با هدایت و آیین حق فرستاد تا آن را بر همه آیین ها غالب گرداند)). (۱)

امام کاظم علیه السلام می فرماید: «خداوند، هنگام قیام حضرت قائم دین حق را بر همه دین ها غالب می گرداند». (۲)

از امام حسین علیه السلام نیز در این باره نقل شده است:

از ما (اهل بیت) دوازده مهدی خواهد بود، اولین آنان امیرالمؤمنین علی ابن ابی طالب علیه السلام و آخرین آنان نهمین فرزندم می باشد. او امامی است که حق را به پای می دارد، خداوند به واسطه او زمین را پس از مردنش زنده می گرداند و دین حق را به دست او بر همه دین ها غالب می گرداند، گرچه مشرکان از آن ناخشنود باشند. برای او غیبتی است که برخی در این زمان از دین بر می گردند و برخی بر دین ثابت قدم می مانند، پس مورد آزار و اذیت قرار می گیرند و به آن ها گفته می شود: اگر راست می گوئید این وعده کی محقق می شود، بدانید کسی که در این دوران بر اذیت ها و تکذیب ها صبر کند، همانند رزمنده در راه خدا در رکاب رسول خداست. (۳)

ص: ۶۷

۱- . توبه (۹)، ۳۲ و ۳۳؛ فتح (۴۸)، ۲۸؛ صف (۶۱)، ۸ و ۹.

۲- . «عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي قَالَ: ...قُلْتُ: لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ قَالَ: «يُظْهِرُهُ عَلَى جَمِيعِ الْأَدْيَانِ عِنْدَ قِيَامِ الْقَائِمِ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۴۳۲، کتاب الحججه، باب فيه نکت، ح ۹۱).

۳- . قَالَ الْحَسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: مَنَا اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيًّا أَوْلُهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ آخِرُهُمُ التَّاسِعُ مِنْ وُلْدِي وَ هُوَ الْإِمَامُ الْقَائِمُ بِالْحَقِّ يُحْيِي اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَ يُظْهِرُ بِهِ دِينَ الْحَقِّ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ لَهُ عَجَبَةٌ يَزِيدُ فِيهَا أَقْوَامٌ وَ يَنْبُتُ فِيهَا عَلَى الدِّينِ آخِرُونَ فَيُؤَدُّونَ وَ يُقَالُ لَهُمْ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ أَمَا إِنَّ الصَّابِرَ فِي عَجَبَتِهِ عَلَى الْأَدَى وَ التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۱۷، باب ۳۰، ح ۳).

الف) دشمنان حق، پیوسته در پی از بین بردن حق تلاش و کوشش می کنند: (يُرِيدُونَ...).

ب) از شیوه های مهم تلاش دشمن در جهت نابودی حق، شیوه جنگ نرم و تمسک به نیرنگ و فریب و دَجَل و دروغ است. او فضایی فتنه آلود ایجاد می کند تا حق و باطل در هم بیامیزند و قابل تشخیص نباشد و دو هدف عمده را دنبال می کند:

۱. باطل جلوه دادن حق

آن چنان که علمای دنیازده یهود در برابر بعثت خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله و سلم همین راه را پیمودند و با نگاه کردن به تورات (و وانمود نمودن این مطلب که آن چه را که می خوانند، در تورات نوشته است!) می گفتند: نشانه هایی که برای موعود، بیان شده چنین و چنان است و این نشانه ها با «محمد فرزند عبدالله» مطابقت ندارد؛ بنابراین قرآن از مکر آن ها پرده برمی دارد و می گوید: «و حق را با باطل نیامیزید! و حقیقت را با اینکه می دانید کتمان نکنید!». (۱)

۲. باطل (خود) را حق جلوه دادن

دشمن آن چنان با ظرافت به این دو هدف جامه عمل می پوشاند که فقط افراد با بصیرت، تزویرشان را می بینند و از فریبشان در امان می مانند، لذا همه انبیاء امت خود را از خطر «دَجَل» بر حذر داشته اند.

امیر المؤمنین در این رابطه می فرماید:

آغاز پیدایش فتنه ها پیروی از هوا و هوسها و بدعتهایی است که با کتاب خدا مخالفت دارد و گروهی (چشم و گوش بسته یا هوا

ص: ۶۸

۱- «وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَ تَكْتُمُوا الْحَقَّ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ»؛ (بقره (۲)، (۴۲)).

پرست آگاه) به پیروی آنان بر می خیزند و بر خلاف دین خدا از آن ها حمایت می کنند. اگر باطل از آمیختن با حق جدا می گردید بر کسانی که طالب حَقّند پوشیده نمی ماند. و اگر حق از آمیزه باطل پاک و خالص می شد زبان دشمنان و معاندان از آن قطع می گشت. ولی بخشی از این گرفته می شود و بخشی از آن و این دو را به هم می آمیزند و اینجا است که شیطان بر دوستان و پیروان خود مسلط می شود و «تنها کسانی که مشمول رحمت خدا بودند، از آن نجات می یابند» (۱)

ج) در برابر اراده دشمن، خدایی که «فرمان او چنین است که هر گاه چیزی را اراده کند، تنها به آن می گوید: «موجود باش!»، آن نیز بی درنگ موجود می شود!» (۲) اراده کرده است تا این نوری را که دشمنان در پی خاموش کردن آن هستند تا به آخر برساند و آن را از گزند آن ها در امان بدارد؛ هر چند آنان تمام قدرت خود را در رسیدن به هدف خود به کار گیرند: «وَيَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ».

و اما بخش اول آیه ۳۳، به «بعثت» ختمی مرتبت (أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَ دِينَ الْحَقِّ) و بخش دوم به «ظهور» ناظر است: (لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ).

د) این آیه کامل کننده مطلب آیه پیشین است؛ یعنی خداوند می فرماید: خداوند کسی است که آن نوری را که دشمنان در پی نابودی آن هستند بر همه عالم حاکم و غالب قرار خواهد داد و این نور سرانجام سراسر جهان را در بر خواهد گرفت.

ه) بر اساس سنت الهی، مردم در بعثت و ارسال رسول نقشی ندارند، چه بخواهند و چه نخواهند؛ (۳) خداوند حکیم رسول را با برنامه و حیانی می فرستد تا «پس از

ص: ۶۹

۱- «إِنَّمَا يَدْعُ وَقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءٌ تَتَّبِعُ وَأَحْكَامٌ تُبْتَدِعُ يُخَالَفُ فِيهَا كِتَابُ اللَّهِ وَ يَتَوَلَّى عَلَيْهَا رِجَالٌ رِجَالًا عَلَىٰ غَيْرِ دِينِ اللَّهِ فَلَوْ أَنَّ الْبَاطِلَ خَلَصَ مِنْ مِزَاجِ الْحَقِّ لَمْ يَخْفَ عَلَى الْمُرْتَادِينَ وَ لَوْ أَنَّ الْحَقَّ خَلَصَ مِنْ لَبْسِ الْبَاطِلِ انْقَطَعَتْ عَنْهُ أَلْسُنُ الْمُعَادِيَةِ وَ لَكِنْ يُؤْخَذُ مِنْ هَذَا ضِعْفٌ وَ مِنْ هَذَا ضِعْفٌ فَيُؤْمَرُ جَانِ فَهَنَالِكَ يَسْتَوْلِي الشَّيْطَانُ عَلَى أَوْلِيَائِهِ وَ يَنْجُو الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَى؛ (نهج البلاغه، خطبه ۵۰).

۲- «إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ»؛ (یس (۳۶)، ۸۲).

۳- «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَ إِمَّا كَفُورًا»؛ (انسان (۷۶)، ۳).

این پیامبران، حجتی برای مردم بر خدا باقی نماند، (و بر همه اتمام حجت شود و مردم بهانه ای نداشته باشند) و خداوند، توانا و حکیم است»^(۱).

البته در اجرای آنچه که رسول آورده است، تا آنجا که مردم همراهی کنند عدالت محقق می شود. راز پیروزی معجزه آسا در جنگ بدر و شکست در جنگ احد همین امر بود.

اما درباره ظهور، سنت الهی متفاوت است، زیرا که در برنامه اقامه قسط، سنت «لَيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»^(۲) حاکم است و «خداوند سرنوشت هیچ قوم (و ملتی) را تغییر نمی دهد مگر آنکه آنان آنچه را در خودشان است، تغییر دهند!»^(۳).

(و) در این آیه بیان شده است که روزی خواهد آمد که «دین اسلام دین واحد جهانی» خواهد شد: (لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ) سپس در روایت های بسیاری جزئیات آن، از جمله رهبر و امام این قیام و انقلاب جهانی یعنی «بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف» بیان شده است که حدود ۵۶۰ روایت از مجموع بیش از دو هزار روایت رسیده در این باب، از رسول خداست.^(۴)

(ز) با توجه به آیه مورد بحث، همه امت اسلام در اصل «موعود» اتفاق نظر دارند؛ ولی در موجود بودن این موعود بین ما و بیشتر اهل سنت اختلاف نظر وجود دارد. با این آیه می توان درباره وجود این موعود و به عبارت دیگر بر «موعود موجود» نیز استدلال کرد.

از کسانی که به وجود ایشان باور ندارند، می پرسیم حضرت مهدی که به اعتقاد شما هر وقت خداوند بخواهد به دنیا می آید و در وقت مقرر، ظهور می کند این «دین حق» را از کجا به دست می آورد؟! زیرا برای تحقق عدالت جهانی قطعاً لازم است همان دین جامعی که بر رسول نازل شده است را باید عیناً بدون کاستی در دست

ص: ۷۰

۱- «رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَ كَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا»؛ (نساء (۴)، ۱۶۵).

۲- حدید (۵۷)، ۲۵.

۳- «إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ»؛ (رعد (۱۳)، ۱۱).

۴- معجم احادیث امام مهدی علیه السلام، مؤسسه معارف اسلامی، نشر جمکران.

داشته باشد.

اگر بخواهد آن را از خداوند بگیرد لازمه آن نقض ختم نبوت است و اگر بخواهد آن را از امت اسلام بگیرد، کدام قرائت از اسلام را از چه مذهبی بگیرد؟! چه کسی می تواند ادعا کند که تمام دین، ظاهر و باطن آن و احکام الله واقعی در همه موضوعات نزد اوست؟!

یگانه مذهبی که برای این سؤال، پاسخ قاطع و مناسب دارد، شیعه امامیه است که در پرتوی عقیده لزوم وجود «حجت حی» در هر زمان و به عبارت دیگر خالی نبودن زمین از حجت تا دامنه قیامت، پاسخ کامل به این سؤال داده است و معتقد است هر آنچه بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلمنازل شده است، به حکم الهی از وصی به وصی دیگر به ارث رسیده و هم اکنون نزد آخرین وصی و جانشین ایشان خاتم اوصیاء بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف می باشد و یکی از آثار و برکات وجودی امام، حفظ این علوم و اسرار الهی است تا پس از ظهور در اختیار بشریت قرار گیرد.

امام باقر علیه السلام می فرماید:

(مردم) آبِ کم را می مکند و رود خروشان را رها کرده اند». پرسیدند: رود خروشان چیست؟ امام فرمود: «رسول خدا و علمی که خدای بزرگ به او عطا نمود، خداوند متعال همه سنت های پیامبران را از حضرت آدم تا خود حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم برای ایشان جمع کرد». پرسیدند: این سنت ها چیست؟ امام فرمود: «همه علم پیامبران و رسول خدا همه این علوم را به حضرت علی منتقل نمود. (۱)

ص: ۷۱

۱- «قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: يَمْضُونَ الثَّمَادَ وَيَدْعُونَ النَّهْرَ الْعَظِيمَ قِيلَ لَهُ وَمَا النَّهْرُ الْعَظِيمُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ۹ وَ الْعِلْمُ الَّذِي أُعْطَاهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ ص سُنَنَ النَّبِيِّينَ مِنْ آدَمَ وَ هَلُمَّ جَرًّا إِلَى مُحَمَّدٍ ص قِيلَ لَهُ وَ مَا تِلْكَ السُّنَنُ قَالَ عَلِيمُ النَّبِيِّينَ بِأَسْرِهِ وَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ۹ صَبَّرَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۲۲۱، کتاب الحججه، باب ان الائمه ورثه العلم، ح ۶).

آیات پایانی سوره توبه، سوره یونس و پنج آیه ابتدای سوره هود در محدوده این جزء قرار دارد.

موضوعات مهم سوره توبه در این آیات عبارتند از:

آثار و برکات زکات و واجبات مالی (۱۰۳ و ۱۰۴)، شاهدان اعمال (۱۰۵)، مسجد قبا و مسجد ضرار (۱۰۷ و ۱۰۸)، بیعی سودمند (۱۱۱ و ۱۱۲)، همراهی با صادقان (۱۱۹)، طلبه شدن (۱۲۲)، تواضع و سستی در برابر مستکبران ممنوع (۱۲۳)، رسولی بی نظیر (۱۲۸ و ۱۲۹).

سوره یونس با ۱۰۹ آیه از سوره های مکی است و بیشترین تأکید آن بر مبدأ و معاد است و برخی از موضوعات آن به شرح زیر است:

بی جنبه! (۱۲)، ریشه بهانه جویی کافران و گریز از ایمان (۱۵)، توحید فطری (۲۲ و ۲۳)، مثل دنیا (۲۴)، شایسته سالاری (۳۵)، هل من مبارز!؟ (۳۷ به بعد)، آرزوی ظالمان در قیامت (۵۴)، شفای سینه ها (۵۷ و ۵۸)، تحت نظر! (۶۱).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۳۳

یونس

۳۹

رجعت

ص: ۷۲

شایسته سالاری در امر هدایت

((أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ؟ آیا کسی که به سوی حق هدایت می کند، برای پیروی شایسته تر است یا آن کس که خود هدایت نمی شود، مگر هدایتش کنند؟ شما را چه می شود، چگونه داوری می کنید؟!)) (۱)

راوی می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: وقتی می گوئیم (پیش از ظهور) دو صیحه (ندای آسمانی) خواهد بود (اهل سنت) ما را سرزنش و تکذیب می نمایند و می گویند از کجا صیحه حق از صیحه باطل تشخیص داده می شود؟ حضرت فرمود: ... کسی که پیش از آن ندای حق، به آن ایمان داشته است، آن زمان نیز همان را تصدیق خواهد کرد، خداوند می فرماید: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ...» (۲)

امام رضا علیه السلام نیز در این باره می فرماید:

خداوند انبیاء و ائمه را موفق می دارد و از خزانه علم و حکمت خود آنچه را که به دیگران نداده است، می دهد؛ بنابراین علم آنان برتر و بالاتر از علم اهل آن هاست، خداوند می فرماید: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ...» (۳)

ص: ۷۳

۱- یونس (۱۰)، ۳۵.

۲- «عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَسْلَمَةَ الْجَرِيرِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ يُوبِخُونَا وَ يُكْذِبُونَا أَنَا نَقُولُ إِنَّ صَيِّحَتَيْنِ تَكُونَانِ يَقُولُونَ مِنْ أَيْنَ تُعْرَفُ الْمُحِقَّةُ مِنَ الْمُبْطَلَةِ إِذَا كَانَتَا قَال: فَمَاذَا تَرُدُّونَ عَلَيْهِمْ قُلْتُ: مَا نَزُدُ عَلَيْهِمْ شَيْئًا قَالَ: قُولُوا يُصِدِّقُ بِهَا إِذَا كَانَ مَنْ يُؤْمِنُ بِهَا مِنْ قَبْلِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ؟» (کلینی، کافی، ج ۸، ص ۲۰۸، ح ۲۵۲).

۳- «... إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ وَ الْأَئِمَّةَ صُ يُؤَوِّفُهُمُ اللَّهُ وَ يُؤْتِيهِمُ مِنْ مَخْزُونِ عِلْمِهِ وَ حِكْمِهِ مَا لَمْ يُؤْتِيهِ غَيْرُهُمْ فَيَكُونُ عِلْمُهُمْ فَوْقَ عِلْمِ أَهْلِ الزَّمَانِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أَفَمَنْ يَهْدِي...» (همان، ج ۱، ص ۲۰۲، کتاب الحججه، باب جامع فی فضل الامام).

در حدیثی از امام باقر علیه السلام آمده است: «مراد از «مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ» حضرت محمد و پس از ایشان، آل محمد هستند و «مَنْ لَا يَهْدِي» مخالفان اهل بیت از قریش و غیر قریش هستند» (۱).

نکته ها

الف) قطعاً «هادی» بشر، خداوند است اما به دلایل عقلی و نقلی که در بحث نبوت و امامت عامه ثابت شده است و حاکم بودن نظام اسباب و مسببات بر این عالم، امر هدایت، توسط افراد برگزیده الهی انجام می گیرد (۲) و معنای بعثت و نبوت چیزی جز این نیست و استمرار این امر نیز توسط جانشینان بر حقشان تحت همین قانون قرار می گیرد.

ب) خداوند متعال در این آیه، در امر واسطه هدایت، بین دو نفر تقابل ایجاد نموده سپس عقل را به داوری فراخوانده که کدام یک از این دو نفر شایستگی امامت را دارند:

۱. کسی که به سوی حق هدایت می کند؛ ۲. کسی که برای هدایت شدن او به هدایت یک هدایت کننده ای نیازاست.

طبیعی است که همه انسان ها وقتی به دنیا می آیند چیزی نمی دانند «و خداوند شما را از شکم مادرانتان خارج نمود در حالی که هیچ چیز نمی دانستید» (۳)؛ ولی کم کم بر فهم و عقل آنها افزوده می شود و با هدایت هدایتگران الهی زمینه هدایت آنها فراهم می شود؛ در نتیجه، دسته اول باید کسانی باشند که هرگز حتی برای یک لحظه

ص: ۷۴

۱- . عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ فِي قَوْلِهِ «أَفَمَنْ يَهْدِي...» فَأَمَّا «مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ» فَهُمْ مُحَمَّدٌ وَ آلُ مُحَمَّدٍ مِنْ بَعْدِهِ - وَ أَمَّا «مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي» فَهُوَ مَنْ خَالَفَ مِنْ قُرَيْشٍ وَ غَيْرِهِمْ أَهْلَ بَيْتِهِ مِنْ بَعْدِهِ؛ (عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۰۳).

۲- . «كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ»؛ (ابراهیم (۱۴)، ۱).

۳- . «وَ اللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا»؛ (نحل (۱۶)، ۷۸).

گمراه نبوده باشند تا نیاز به هدایت داشته باشند؛ و گرنه در گروه دوم قرار خواهند گرفت. بنابراین با استفاده از این تقابل نتیجه می‌گیریم که دسته اول کسانی هستند که پیوسته در هدایت بوده‌اند؛ همانند حضرت عیسی علیه السلام که در آغاز تولد گفت: «من بنده خدا هستم و...» و به عبارت دیگر ویژگی این دسته این است که از مقام والای عصمت برخوردارند. (۱)

ج) به طور طبیعی عقل آدمی، کسانی که پیوسته تحت هدایت الهی (يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ) بوده‌اند را لایق می‌داند که سکان‌دار امر هدایت بشر و «أُولَى الْأَمْرِ» باشند نه کسانی که خود به هدایت این هادیان نیازمندند: (مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَى).

قاضی ابوبکر باقلانی می‌گوید: بارها خلیفه دوم گفت اگر «علی» به داد ما نرسیده بود، هلاک شده بودیم. (۲)

عجیب‌تر از آن، سخن ابن ابی الحدید است که می‌گوید: «سپاس خدایی را که مفضول (فرد پایین‌تر یعنی ابابکر) را بر فاضل (فرد بالاتر یعنی امام علی) مقدم داشت!» (۳)!!! آیا با این سخن، حکمت و عدالت خداوند را زیر سؤال نبرده است!!!

د) لازمه این سؤال و داوری که در این آیه شریفه مطرح شد، این است که باید پیوسته چنین هدایت‌گرانی از سوی خداوند وجود داشته باشند تا ما مأمور به پیروی از آن‌ها باشیم؛ روایات وارد شده در شرح این آیه، همین امر را تأیید می‌کند.

ص: ۷۵

۱- علامه طباطبایی، المیزان، ج ۱، ص ۲۷۴، ذیل آیه ۱۲۴ سوره بقره.

۲- تمهید الاوائل و تلخیص الدلائل، ص ۴۷۶؛ رک: تفاسیر اهل سنت، ذیل آیه ۲۰ سوره نساء.

۳- «الحمد لله الذي قدم المفضل على الفاضل»؛ (ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۳).

دوازدهمین جزء قرآن با آیه ششم سوره هود آغاز می شود و تا آیه ۵۳ سوره یوسف ادامه می یابد.

سوره هود در اواخر دوران بعثت نازل شد و دارای ۱۲۳ آیه می باشد و برای تقویت پایه های اعتقادی مسلمانان که زیر سخت ترین آزار و اذیت های مشرکان قرار دارند، سرگذشت پیشینیان از جمله پیروان اندک حضرت نوح، قوم هود، صالح، ابراهیم، لوط و موسی علیهم السلام بیان شده است تا درس ها و عبرت های لازم را دریافت نمایند.

مهم ترین موضوعات این سوره عبارتند از:

سعادت دنیا و عقبی در سایه تدبیر به دین الهی (۱ به بعد)، مدرسه دنیا و آزمون بندگی (۷). کم ظرفیتی برخی از انسان ها (۹ و ۱۰)، تحدی قرآن (۱۳ و ۱۴)، خوشی و لذات دنیا یا آخرت؟! انتخاب با شما (۱۵ و ۱۶)، کبر و غرور مانع هدایت (۲۷)، به کوه پناه می برم! (۴۳)، گناه مانع بارش باران (۵۲)، راضی به ظلم همانند ظالم است (۶۵)، زنی بی لیاقت! (۸۱)، عاقبت کم فروشی (۸۴ و ۸۵)، بقیت الله (۸۶)، خوشبخت و بدبخت! (۱۰۵ تا ۱۰۸)، تکیه به ظالمان!؟ (۱۱۳)، امیدوار بخش ترین آیه (۱۱۵).

سوره یوسف یکی از درس آموز ترین ماجراهای قرآنی برای خردمندان، با ۱۱۱ آیه جزء سوره های مکی است. نمونه ای از موضوعات مهم آن به شرح زیر است:

حسادت، عامل سقوط (۵)، این عالم خدایی دارد (۱۵)، گناه، گناه می آورد (۱۸)، خدا با پاکان است (۲۶ تا ۲۸)، زندان دنیا یا زندان آخرت!؟ (۳۳)، خورشید همیشه پشت ابر

نمی ماند! (۵۱).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۳۴

هود

۸

امت

معدوده و اصحاب خاص امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف

۳۵

=

۸۰

رکن

شدید و اصحاب خاص امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف

۳۶

=

۸۶

بقیه

سلام بر بقیه الله

((بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ؛ آنچه خداوند برای شما باقی گذارده، برایتان بهتر است اگر ایمان داشته باشید!)) (۱)

امام صادق علیه السلام درباره چگونگی سلام به امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می فرمایند: اینگونه سلام می دهند: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ» سپس این آیه را تلاوت نمودند. (۲)

امام باقر علیه السلام در این باره می فرماید:

... پس هنگامی که ظهور نماید به کعبه تکیه می دهد و ۳۱۳ نفر (یاران خاص) نزد او جمع می شوند و اولین سخنی که بیان می کند، این آیه است: «بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ..» سپس می فرماید: منم بقیه الله در روی زمین و جانشین و حجت خدا بر شما، پس

ص: ۷۷

۱- هود(۱۱)، ۸۶.

۲- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الْقَائِمِ يُسَلِّمُ عَلَيْهِ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ لَا ذَاكَ اسْمٌ سَمِيَ اللَّهُ بِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَمْ يُسَمَّ بِهِ أَحَدٌ قَبْلَهُ وَلَا يَتَسَمَّى بِهِ بَعْدَهُ إِلَّا كَافِرٌ قُلْتُ جَعَلْتُ فِدَاكَ كَيْفَ يُسَلِّمُ عَلَيْهِ قَالَ يَقُولُونَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ ثُمَّ قَرَأَ بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۴۱۲، کتاب الحججه، باب نادر، ح ۲).

هیچ سلام کننده ای به او سلام نمی کند جز اینکه می گوید: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ. (۱)

نکته ها

الف) در ادامه سفارش های حضرت شعیب علیه السلام به مردم مَیدین در پرهیز از مال حرام، بر خیر بودن مال حلال تاکید شده است. چنانچه در حدیث قدسی آمده است: «ای احمد! عبادت ده جزء است، نُه جزء آن در طلب حلال است؛ پس آنگاه که غذا و نوشیدنی را پاک و حلال نمودی، در حفظ و حمایت من هستی». (۲)

ب) امامان معصوم علیهم السلام، از اسرار آیه و لایه های درونی آن پرده برمی دارند و می فرمایند که مراد از «بَقِيَّةَ اللَّهِ» به طور عام، همه اهل بیت علیهم السلام و به طور خاص، آخرین ذخیره و حجت الهی، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

ج) نفهمیدن این حقیقت که امام خیر مطلق است و قدر ناشناسی مردم درباره اهل بیت علیهم السلام سبب شد تا وقتی نوبت به آخرین ذخیره الهی، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف رسید؛ برای اینکه زمین از حجت خالی نماند، چاره ای جز غیبت ایشان باقی نماند و جهان به بلای غیبت گرفتار شد: «خداوند، هیچ نعمتی را که به گروهی داده، تغییر نمی دهد جز آنکه آن ها خودشان را تغییر دهند (کفران نعمت نمایند)». (۳)

د) مال حرام سبب جدایی از «بَقِيَّةَ اللَّهِ» می شود. امام حسین علیه السلام عصر عاشورا

ص: ۷۸

۱- «...فَإِذَا خَرَجَ أَشِدَّ ظَهْرُهُ إِلَى الْكَعْبَةِ وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ ثَلَاثَةٌ عَشَرَ رَجُلًا وَ أَوَّلُ مَا يَنْطِقُ بِهِ هَذِهِ الْآيَةُ بَقِيَّةَ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ خَلِيفَتُهُ وَ حُجَّتُهُ عَلَيْكُمْ فَلَا يُسَلِّمُ عَلَيْهِ مُسَلِّمٌ إِلَّا قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ...»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۳۱، باب ۳۲، ح ۱۶).

۲- «... يَا أَحْمَدُ إِنَّ الْعِبَادَةَ عَشْرَةٌ أَجْزَاءٌ تَسْبِعُهُ مِنْهَا طَلَبُ الْحَلَالِ فَإِذَا طَيَّبْتَ مَطْعَمَكَ وَ مَشْرَبَكَ فَأَنْتَ فِي حِفْظِي وَ كَنْفِي...»؛ علامه مجلسی، بحار، ج ۷۴، ص ۲۷).

۳- «ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَ أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»؛ (انفال (۸)، ۵۳).

خطاب به کوفیان فرمود: «شما عموماً امر مرا اطاعت نمی کنید، گوش به سخن من نمی دهید، زیرا شکم های شما از حرام پر شده و به قلب های شما مهر (قساوت) زده شده است. وای بر شما! چرا ساکت نمی شوید؟ وای بر شما! چرا گوش نمی دهید؟!» (۱).

ه- ایمان به خدا، ما را از ارزش و جایگاه امام، آگاه می کند. (إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) همان گونه که در دعای معرفت بیان شده است که از معرفت خدا به معرفت وحی و نبوت، و از این دو معرفت، به معرفت امام می رسیم؛ بنابراین اگر به این معرفت نرسیدیم، نشانگر این است که توحید ما مشکل دارد و باید بدانیم با جهل به امام، هیچ دین و حقیقتی نخواهیم داشت: (فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعْرِفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي). (۲)

ص: ۷۹

۱- « قَالَ لَهُمْ وَيَلَكُمْ مَا عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْصِتُوا إِلَيَّ فَتَسْمَعُوا قَوْلِي وَإِنَّمَا أَدْعُوكُمْ إِلَى سَبِيلِ الرَّشَادِ فَمَنْ أَطَاعَنِي كَانَ مِنَ الْمُرْشِدِينَ وَمَنْ عَصَانِي كَانَ مِنَ الْمُهْلِكِينَ وَكُلُّكُمْ عَاصٍ لِأَمْرِي غَيْرُ مُسْتَمِعٍ قَوْلِي فَقَدْ مَلِئْتُ بُطُونَكُمْ مِنَ الْحَرَامِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيَلَكُمْ أَلَّا تَنْصِتُونَ أَلَّا تَسْمَعُونَ»؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۴۵، ص ۸).

۲- «اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي نَفْسِيكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعْرِفْنِي نَفْسِيكَ لَمْ أَعْرِفْ نَبِيَّكَ اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي رَسُولَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعْرِفْنِي رَسُولَكَ لَمْ أَعْرِفْ حُجَّتَكَ اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعْرِفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۳۳۷، کتاب الحججه، باب فی الغیبه، ح ۵).

آیات پایانی سوره یوسف، رعد و ابراهیم را می‌توانید در محدوده جزء سیزدهم ببینید.

مهم‌ترین موضوعات آیات پایانی سوره یوسف عبارتند از:

خود را از لغزش در امان ندانستن و پناه بردن به خدا (۵۳)، غفلت نکردن از او حتی برای یک لحظه و قراردادن خداوند به عنوان تکیه‌گاه به طور پیوسته (۶۳ و ۶۴)، پشت سر دیگران حرف زدن! (۷۷)، حرمت ناامیدی از رحمت الهی (۸۷)، ریشه‌خاها (۸۹)، آنگاه که خورشید حقیقت آشکار می‌شود (۹۰)، جلوه مهر و محبت الهی (۹۲)، واسطه در فیض الهی (۹۶ تا ۹۸)، نیمه پُریوان و ادب بندگی (۱۰۱)، غفلت از نشانه‌های حق در آسمان و زمین (۱۰۵)، در ناامیدی بسی امید است (۱۱۰).

سوره رعد از جمله سوره‌های مکی و دارای ۴۳ آیه است و برخی از موضوعات آن را می‌توان اینگونه برشمرد:

بی‌ستون یا با ستون اما غیر مرئی؟! (۲)، هدایتگر الهی در طول زمان (۷)، تا خودتان نخواهید نخواهم خواست! (۱۱)، کف روی آب یا... (۱۷)، کدام راه؟ سخت اما با فرجام نیک یا آسان، ولی... (۱۹ تا ۲۷)، فقط با یاد او آرام می‌گیرد (۲۸ و ۲۹)، افق را بنگرید! (۳۵)، این شاهد کیست؟ (۴۳).

چهاردهمین سوره قرآن را با ۵۲ آیه، سوره ابراهیم می‌نامند که پیش از هجرت نازل شده است و این موضوعات را می‌توان در آن پیگیری کرد:

نظام هدایت بشر(۱)، روزهایی که هرگز نباید فراموش شوند!(۵)، شکر نعمت یا کفران نعمت؟! (۷)، در، همیشه روی یک پاشنه نمی چرخد!(۱۳ و ۱۴)، مانند کوه یا همانند خاکستری در برابر طوفان(۱۸)، عجب صحنه ای!(۲۱ و ۲۲)، مثل توحید و شرک(۲۴ تا ۲۶)، به بندگانم بگو که..(۳۱)، چه بسیار نعمت هایی که از آن خبر نداریم!(۳۴)، از خدا چه خواهیم؟(۴۰)، دیر بیدار شدید!(۴۴).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۳۷

رعد

۷

هادی

زمان

۳۸

ابراهیم

۵

ایام الله:

یوم الظهور، یوم الکره، یوم القیامه

آیه منتخب(۱)

یوسفِ حضرت فاطمه علیها السلام

((فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الضُّرَّ وَجِئْنَا بِبِضَاعِهِ مُرْجَاهٍ فَاؤْفَ لَنَا الْكِيلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ. قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ. قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ. قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ. قَالَ لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ؛(۱) هنگامی که آن ها بر او [یوسف] وارد شدند، گفتند: «ای عزیز! ما و خاندان ما را ناراحتی فرا گرفته، و متاع کمی (برای خرید مواد غذایی) با خود آورده ایم؛ پیمانہ را برای ما کامل کن و بر ما تصدق و

ص: ۸۱

بخشش نما که خداوند بخشنندگان را پاداش می دهد!» گفت: «آیا دانستید با یوسف و برادرش چه کردید، آن گاه که جاهل بودید؟! گفتند: «آیا تو همان یوسفی؟! گفت: «(آری)، من یوسفم، و این برادر من است! خداوند بر ما منت گذارد. هر کس تقوا پیشه کند و شکیبایی و استقامت نماید؛ (سرانجام پیروز می شود) چرا که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نمی کند!» گفتند: «به خدا سوگند، خداوند تو را بر ما برتری بخشیده و ما خطاکار بودیم!» (یوسف) گفت: «امروز ملامت و توییخی بر شما نیست! خداوند شما را می بخشد و او مهربانترین مهربانان است!»

امام صادق علیه السلام در این باره می فرماید:

در حضرت قائم، شباهتی از حضرت یوسف وجود دارد... چگونه است که این امت انکار می نمایند که خداوند با حجتش آن گونه عمل نماید که با یوسف انجام داد که در بازارهایشان حرکت نماید و بر فرش هایشان گام نهد در حالی که او را نمی شناسند تا اینکه خداوند اجازه دهد خود را معرفی کند، همان گونه که به یوسف اجازه داد که خود را معرفی نماید تا اینکه به آنان گفت: «هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ...» (۱).

نکته ها

الف) یکی از شیوه های بیان در قرآن، بیان غیر مستقیم است که با بیان سرگذشت پیشینیان، زمینه برای دریافت درس ها و عبرت ها، فراهم می شود. قرآن کتاب تاریخ، قصه، داستان و رمان نیست بلکه کتاب هدایت و نسخه شفا است.

تاریخی که قرآن بیان می کند، دارای دو ویژگی منحصر به فرد است:

ص: ۸۲

۱- «عَنْ سَيِّدِي قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ إِنَّ فِي الْقَائِمِ شَبَهَ مِنْ يُوسُفَ... فَمَا تُنَكِّرُ هَيْدِهِ الْأُمَّهُ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَفْعَلُ بِحُجَّتِهِ مَا فَعَلَ بِيُوسُفَ أَنْ يَكُونَ يَسِيرٌ فِي أَسْوَاقِهِمْ وَ يَطَأُ بَسِطَهُمْ وَ هُمْ لَا يَعْرِفُونَهُ حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُعْرِفَهُمْ بِنَفْسِهِ كَمَا أَذِنَ لِيُوسُفَ حَتَّى قَالَ لَهُمْ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ..»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۱۴۴، باب ۵ فی غیبه یوسف، ح ۱۱).

۱. عین حقیقت و واقعیت است و باطل و دروغ در آن راهی ندارد.

۲. فقط به آنچه که در راه رستگاری و سعادت‌مان مؤثر و مفید است می پردازد.

یکی از زیباترین ماجراها، سرگذشت حضرت یوسف علیه السلام و برادران اوست که نکات بسیار ارزشمندی از جمله در عرصه مهدویت دارد. (۱)

ب) آیا گرفتاری بشر جز به خاطر قدرناشناسی و بدرفتاری با حجت خداست؟! (مَسْنَا وَ أَهْلْنَا الضُّرُّ) قرآن می فرماید: «و اگر اهل شهرها و آبادی ها ایمان می آوردند و تقوا پیشه می کردند، برکت های آسمان و زمین را بر آن ها می گشودیم». (۲)

ج) قدرناشناسی درباره حجت خدا نتیجه چیزی جز جهل نیست: «قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَ أَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ». امام مانند خورشید است که ما به او نیاز داریم. امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در توقیعی فرموده اند: «خدا با ماست و هیچ نیازی به غیر او نداریم و حق با ماست؛ پس هرگز جدا شدن دیگران از ما موجب وحشت‌مان نمی شود». (۳)

بنابراین، وقتی زراره از امام صادق علیه السلام پرسید: اگر زمان غیبت حضرت مهدی بودم، چه کنم؟ حضرت فرمودند: نسبت به این دعای معرفت مداومت داشته باش: «اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي...». (۴)

د) غیبت امام، به معنای ناشناس بودن ایشان است، همانند حضرت یوسف علیه السلام که «برادران یوسف آمدند و بر او وارد شدند. او آنان را شناخت ولی آن ها او را نشناختند». تا آنکه به اذن الهی «گفت: « (آری،) من یوسفم». (۵)

ص: ۸۳

۱- ر.ک: مقاله «یوسف زهراء»، آیتی، فصل نامه علمی ترویجی انتظارموعود، شماره ۱.

۲- اعراف (۷)، ۹۶.

۳- «...لَأَنَّ اللَّهَ مَعَنَا وَ لَأَفَاقَهُ بِنَا إِلَى غَيْرِهِ وَ الْحَقُّ مَعَنَا فَلَنْ يُوحِشَنَا مَنْ قَعَدَ عَنَّا»؛ (طوسی، کتاب الغیبه، ص ۲۸۵).

۴- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۴۳، باب ۳۳، ح ۲۴.

۵- یوسف (۱۲)، ۵۸ و ۹۰.

ه-) طوری عمل نکنیم که با دیدن حضرت از او شرمنده شویم: «قَالُوا أَيْنَك لَأَنْتَ يُوسُفُ».

و) فرج، در پی صبر همراه با تقواست: «إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ».

ز) حجت های الهی مظهر اسماء حسناى خدا و در پی سعادت و نجات ما هستند: (یوسف) گفت: «امروز ملامت و توبیخی بر شما نیست! خداوند شما را می بخشد و او مهربان ترین مهربانان است!» امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز برای سعادت و نجات می آید نه برای کشتن! قهر او علیه ظالمان و مستکبران است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در اتم قیام می کند، خداوند او را برای فریادرسی مردم می فرستد» (۱).

آیه منتخب (۲)

استمرار هدایت الهی تا قیامت

((و يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ؛ کسانی که کافر شدند، می گویند: «چرا آیه (و معجزه ای) از پروردگارش بر او نازل نشده؟!» تو فقط بیم دهنده ای! و برای هر گروهی هدایت کننده ای است (و این ها همه بهانه است، نه برای جستجوی حقیقت)) (۲).

ابن عباس می گوید: «رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم دست خود را بر سینه خود گذاشت و فرمود: «من بیم دهنده هستم»؛ سپس به شانه حضرت علی علیه السلام اشاره نمود و فرمود: «تو

ص: ۸۴

۱- «يَخْرُجُ الْمَهْدِيُّ فِي أُمَّتِي يَبْعَثُهُ اللَّهُ غِيَاثًا لِلنَّاسِ»؛ (علی اربلی، کشف الغمه، ج ۲، ص ۴۷۰، باب ذکر علامات قیام القائم).

۲- . رعد (۱۳)، ۷.

هدایتگر هستی، ای علی! پس از من، هدایت یافتگان به واسطه تو هدایت می شوند» (۱).

امام باقر علیه السلام درباره آیه «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ..» فرمود:

رسول خدا بیم دهنده است و از ما (اهل بیت) برای هر زمانی، هدایتگری وجود دارد که به سوی آنچه که پیامبر خدا آورده است، هدایت می کند. سپس هدایتگران پس از رسول خدا، حضرت علی علیه السلام و بعد جانشینانش یکی پس از دیگری هستند. (۲)

نکته ها

الف) ابتدای آیه به بهانه های واهی کافران اشاره می کند که با هدف تضعیف حق می گفتند: چرا آیه و معجزه ای بر او نازل نمی شود؟ (و این تعریضی بود به قرآن)

خداوند می فرماید: تو (از سوی خداوند) فقط انذار دهنده هستی (و آورنده چیزی هستی که او تو را مأمور به ابلاغ آن نموده است) و برای هر قومی هدایتگری وجود دارد یعنی یکی از سنت های مهم الهی این است «ما راه را به او (انسان) نشان دادیم، خواه شاکر باشد (و پذیرا گردد) یا ناسپاس!» (۳) تا پس از این پیامبران، حجتی برای مردم بر خدا باقی نماند، (و بر همه اتمام حجت شود) و خداوند، توانا و حکیم است» (۴).

ب) قطعاً «هادی» خداوند است؛ بنابراین، فرمود: بگو: «آیا هیچ یک از معبودهای شما، به سوی حق هدایت می کنند؟! بگو: «تنها خدا به حق هدایت می کند!» (۵) اما این

ص: ۸۵

۱- «قال ابن عباس رضی الله عنهما: وضع رسول الله يده على صدره فقال: «أنا المنذر» ثم أوماً إلى منكب علي رضي الله عنه وقال: أنت الهادي يا علي بك يهتدي المهتدون من بعدى»؛ (فخرالدين رازی، مفاتيح الغيب، ج ۱۹، ص ۱۴).

۲- «العجلبي عن أبي جعفر في قول الله عزَّ وَّ جَلَّ «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ» فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص الْمُنذِرُ وَ لِكُلِّ زَمَانٍ مِّنَّا هَادٍ يَهْدِيهِمْ إِلَى مَا جَاءَ بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ ثُمَّ الْهُدَاهُ مِنْ بَعْدِهِ عَلِيُّ ثُمَّ الْأَوْصِيَاءُ وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ»؛ (كليني، كافي، ج ۱، ص ۱۹۲، باب أَنَّ الْأئِمَّةَ هُمُ الْهُدَاهُ).

۳- «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَ إِمَّا كَفُورًا»؛ (انسان (۷۶)، ۳).

۴- «رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَ كَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا»؛ (نساء (۴)، ۱۶۴).

۵- «قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ»؛ (يونس (۱۰)، ۳۵).

هدایت در عالم ماده، بر اساس حکمت الهی و حاکمیت نظام اسباب و مسببات (۱) و ضعف در قابلیت قابل، به وسیله واسطه های هدایت، یعنی حجت های الهی انجام می گیرد « و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما، (مردم را) هدایت می کردند». (۲)

همچنین فرمود: «الر، (این) کتابی است که بر تو نازل کردیم، تا مردم را از تاریکی ها (شرک و ظلم و جهل) به سوی روشنایی (ایمان و عدل و آگاهی) به فرمان پروردگارشان در آوری، به سوی راه خداوند عزیز و حمید». (۳)

ج) بر اساس آنچه که در آیه ۳۵ سوره یونس آمده است، (۴) این «هادی» کسی است که لحظه ای در گمراهی نبوده است و پیوسته تحت هدایت الهی قرار دارد، بنابراین به وسیله همان کسی تعیین می شود که مردم مأمور هستند تا از او پیروی کنند، همان که رسول را تعیین کرده و فرستاده است. به همین دلیل است که نفی و عدم پذیرش او به معنای ردّ خداست: «وَ أَنَّ مَنْ مَاتَ وَ لَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً».

د) این آیه شریفه، دلالت می کند بر اینکه زمین هرگز از هدایت کننده ای که مردم را به حق هدایت می کند، خالی نخواهد بود که (این هادی) یا پیامبر بیم دهنده است و یا هدایت کننده ای غیر اوست که به امر و فرمان الهی هدایت می کند. (۵)

ص: ۸۶

۱- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: أَبِي اللَّهِ أَنْ يُجْرِيَ الْأَشْيَاءَ إِلَّا بِأَسْبَابٍ فَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا وَ جَعَلَ لِكُلِّ سَبَبٍ شَرْحًا وَ جَعَلَ لِكُلِّ شَرْحٍ عِلْمًا وَ جَعَلَ لِكُلِّ عِلْمٍ بَابًا نَاطِقًا عَرَفَهُ مَنْ عَرَفَهُ وَ جَهَلَهُ مَنْ جَهَلَهُ ذَاكَ رَسُولُ اللَّهِ وَ نَحْنُ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۱۸۳، باب معرفه الامام، ح ۷).

۲- «وَ جَعَلْنَا هُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»؛ (انبیاء (۲۱)، (۷۳).

۳- «الر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ»؛ (ابراهیم (۱۴)، (۱).

۴- مراجعه شود به آیه منتخب از جزء یازدهم، با عنوان «شایسته سالاری در امر هدایت».

۵- علامه طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۱، ص ۳۰۵.

آغاز و پایانِ جزء چهاردهم، با دو سوره حَجْر و نحل است.

سوره حَجْر با ۹۹ آیه است که در مکه نازل شده و عناوین زیر را می توان در آن پیگیری کرد:

آنکه کاری به خدا ندارد، خدا هم.. (۳)، بادهای بارور کننده (۲۲)، چه چیزی مانع سجده ابلیس شد؟! (۳۲ و ۳۳)، چه کسی از رحمت الهی ناامید می شود؟! (۵۶)، حتی اگر از کوه خانه ای امن بسازید ولی... (۸۲)، چشم دوختن به داشته دیگران؟! (۸۸).

سوره نحل با ۱۲۸ آیه، ظاهراً بخشی از آیات آن پیش از هجرت و بخشی دیگر پس از هجرت نازل شده است و با بیان نعمت های الهی، روحیه شکرگزاری و بندگی را در انسان تقویت می کند، برخی از موضوعات آن عبارت است از:

بار سنگین گمراه کردن دیگران (۲۵)، تیشه زدن به ریشه خود (۲۸)، ارزش هجرت (۴۱)، کلید فهم! (۴۳)، شعار «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ» بر این آیه عرضه شود (۴۴)، شرک پنهان! (۵۳ و ۵۴)، جهل تا کجا؟! (۵۸ و ۵۹)، زنبور عسل، شگفتی آفرینش! (۶۸ و ۶۹)، مثل اول، اما..! (۷۰)، تفاوت از زمین تا آسمان (۷۶)، چه چیزی ماندنی است و چه چیزی..؟! (۹۶)، چگونه می توان از شرش رهایی یافت؟! (۹۹ و ۱۰۰)، تقیه (۱۰۶)، عجب روزی است! (۱۱۱)، نتیجه کفران نعمت (۱۱۲)، خوردن و بد مستی یا خوردن و... (۱۱۴)، صد بار اگر توبه شکستی باز آی! (۱۱۹).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۳۹

حجر

۳۶

تا ۳۸

ظهور،

پایان مهلت ابلیس

۴۰

نحل

۱

ظهور،

امر الهی

۴۱

=

۳۳

و ۳۴

پایان مهلت ابلیس

((قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ. قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ. إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ؛ (۱)) گفت: پروردگارا! مرا تا روز رستاخیز مهلت ده (و زنده بگذار!) فرمود: تو از مهلت یافتگانی! (اما نه تا روز رستاخیز، بلکه) تا روز وقت معینی)).

امام صادق علیه السلام فرمود: «خداوند به ابلیس تا روز قیام قائم ما مهلت داد؛ پس آنگاه که ایشان قیام نماید، ابلیس در مسجد کوفه مقابل حضرت زانو می زند و می گوید: وای بر من از امروز!» (۲).

نکته ها:

الف) باید از فرصت ها برای جبران خطاهای گذشته استفاده کرد نه برای لجابت و پر کردن پیمانۀ گناه! دنیا و خوشی های آن، هرچه که باشد، بالاخره تمام می شود و

ص: ۸۸

۱- حَجَر (۱۵)، ۳۶-۳۸.

۲- «عن وهب بن جميع مولى إسحاق بن عمار قال سألت أبا عبد الله عن قول إبليس: «رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ. قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» قال:... إن الله أنظره إلى يوم يبعث فيه قائمنا فإذا بعث الله قائمنا كان في مسجد الكوفة و جاء إبليس حتى يجثو بين يديه على ركبتيه فيقول: يا ويله من هذا اليوم»؛ (محمد عیاشی، تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۲۴۲).

روسیاهی برای ذغال می ماند.

ب) شیطان، خدا را و ربوبیت خدا را قبول داشت: «قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرُنِي»، معاد را نیز پذیرفته بود: «إِلَى يَوْمٍ يُنْعَمُونَ»؛ اما غرور و خودپسندی او سبب شد از توجه به حقیقت بازماند و از اطاعت و فرمانبرداری حق سرپیچی کند.

امام صادق علیه السلام می فرماید:

شیطان به خداوند گفت: پروردگارا! قسم به عزّت اگر مرا از سجده به آدم معاف کنی، تو را طوری عبادت می کنم که تا به حال احدی این چنین عبادت نکرده باشد! حق تعالی فرمود: من دوست دارم آنگونه که خواسته ام اطاعت شوم (نه آنگونه که خود می خواهید). (۱)

به همین دلیل است که اگر کسی پس از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم راه ولایت و امامت اهل بیت علیهم السلام را نپذیرد و در راهی که خدا و رسول او تعیین کردند، قدم نگذارد: «مات میتة جاهلیه». هر چند شبها را به تهجد و روزها را به روزه و هر سال با پای پیاده حج گذارد و بین رکن و مقام شهید شود بوی بهشت به مشامش نخواهد رسید؛ چرا که راه ابلیس را پیموده است.

ج) بی اعتنایی به وسوسه های شیطان و نه گفتن به خواسته های او و لیبیک گفتن به خواسته های خداوند، ارزش کار و درجه و مقام انسان را افزون می کند و به عبارت دیگر هرچه موانع بندگی خداوند و جاذبه های راه غیر خدا بیشتر باشد، ارزش و پاداش بندگی بیشتر خواهد بود.

د) درباره اینکه پایان یافتن مهلت ابلیس به چه معناست؟ آیا حضرت مهدی او را خواهد کشت! یا امر به گونه دیگری خواهد بود، نمی توان اظهار نظر قطعی کرد.

ص: ۸۹

۱- . عَنْ الصَّادِقِ قَالَ: «أَمَرَ إِبْلِيسُ بِالسُّجُودِ لِأَدَمَ فَقَالَ يَا رَبِّ وَ عِزَّتِكَ إِنْ أَعْفَيْتَنِي مِنَ السُّجُودِ لِأَدَمَ لَأَعْبُدَنَّكَ عِبَادَةً مَا عَيْدَكَ أَحَدٌ قَطُّ مِثْلَهَا قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ إِنِّي أَحِبُّ أَنْ أُطَاعَ مِنْ حَيْثُ أُرِيدُ»؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۲، ص ۲۶۲).

شاید بتوان گفت مراد این است که با ظهور حضرت، و رشد عقلی بشر و نابودی مستکبران، (اعوان و انصار ابلیس) بازار او کساد می شود و این مانند مرگ و عذاب برای اوست؛ چنانچه در روایات آمده است که با بعثت حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم، شیطان از شدت ناراحتی نعره زد، همچنین با طولانی کردن سجده یا ازدواج به موقع نوجوان و... او فریاد و نعره می زند. دیدن عبودیت و بندگی خالصانه خداوند، آن هم در گستره جهانی، برای او کُشنده و ضجرآور است. والله العالم.

پانزدهمین جزء قرآن با سوره اسراء آغاز می شود و با آیه ۷۵ سوره کهف پایان می گیرد.

سوره اسراء که به نام بنی اسرائیل و سبحان نیز خوانده می شود، ۱۱۱ آیه دارد و از سوره های مکی است. برخی از موضوعاتی که می توان در این سوره ملاحظه کرد، عبارت است از:

معراج (۱)، نقشه راه سعادت (۹)، شتابزده (۱۱)، هر کسی مسئول عملکرد خویش است (۱۵)، انتخاب کن! اما قبل از آن بیاندیش (۱۸ و ۱۹)، یک واو فاصله (۲۳)، ریخت و پاش (۲۶ و ۲۷)، میانه روی (۲۹)، چه خطای بزرگی! و چه راه بدی! (۳۱) و (۳۲)، از کوه بلندتری؟! (۳۷)، ولی شما تسبیحشان را نمی فهمید! (۴۴). آنکه در جدایی می دمدمد (۵۳)، قافله سالارت کیست؟ (۷۱)، چگونه می توان به این مقام والا رسید؟ (۷۹)، برون، نمایانگر درون (۸۴)، آنچه که می دانی در برابر آنچه که نمی دانی هیچ است، «دانستم که ندانستم!» (۸۵)، رابطه زمین و آسمان قطع شدنی نیست! اگر فرشتگان هم در روی زمین زندگی می کردند ما رسولی برایشان می فرستادیم (۹۵).

سوره کهف با ۱۱۰ آیه از سوره های مکی است که در تقویت ایمان، صبر و استقامت مؤمنان تحت ظلم و ستم قریش، نقش عمده ای داشت. پاره ای از موضوعات این سوره به شرح زیر است:

چقدر دلسوز! (۶). آزمون های مدرسه دنیا برای شاگردان آن (۷)، مشغول شدن به

حاشیه ها و غفلت از... (۲۲) آیه «ان شاء الله» (۲۳ و ۲۴)، با چه کسانی نشست و برخاست داشته باشیم؟ (۲۸)، مستی مال و ثروت! (۳۵)، این دیگر از کجا پیدایش شد؟! (۴۹)، دشمن را دوست گرفتن؟! (۵۰).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۴۳

اسراء

تمام

سوره

مهدی

یاوران

۴۴

=

۴

تا ۶

زمینه سازان

۴۵

کهف

به بعد

غیبت

و آثار وجودی حجت غایب

آیه منتخب (۱)

در چه کاروانی با کدام قافله سالار در مسیر زندگی خود، به پیش می روی؟!

((يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ فَمَنْ اُوْتِيَ كِتَابَهُ يَمِينَهُ فَاُولَئِكَ يَقرُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظَلَمُونَ فَتِيلاً. وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلاً؛ (۱)) (به یاد آورید) روزی را که هر گروهی را با پیشوایشان می خوانیم! کسانی که نامه عملشان به دست راستشان داده شود، آن را (با شادی و سرور) می خوانند و به قدر رشته شکاف هسته خرمایی به آنان ستم نمی شود! اما کسی که در این جهان (از دیدن چهره حق) نابینا بوده است، در آخرت نیز نابینا و گمراهتر است!)).

جابر از امام باقر علیه السلام نقل می کند که حضرت فرمود:

وقتی آیه «يَوْمَ نَدْعُوا..» نازل شد، مسلمانان گفتند: ای رسول خدا! آیا شما امام همه مردم نیستید؟ حضرت فرمود: من رسول خدا به سوی همه مردم هستم، ولی پس از من، پیشوایانی از

ص: ۹۲

سوی خدا از اهل بیتم برای مردم خواهند بود. (برای امر امامت) به پیامی خیزند اما مورد تکذیب و ظلم پیشوایان کفر و گمراهی قرار می گیرند، پس کسی که ولایت و پیروی آنان را داشته باشد و آنان را تصدیق نماید، او از من و با من خواهد بود و (در قیامت) مرا ملاقات خواهد کرد. آگاه باشید کسی که به آنان ظلم کند و آن ها را تکذیب نماید، او از من و با من نیست و من از او بیزارم. (۱)

امام صادق علیه السلام نیز می فرماید:

ای فضیل! امام خودت را بشناس که اگر امامت را شناختی این امر (فرج و ظهور) جلو بیافتد یا عقب بیافتد، ضرری متوجه تو نخواهد شد و کسی که امامش را بشناسد و پیش از اینکه صاحب این امر قیام نماید، بمیرد مانند کسی خواهد بود که در لشکر ایشان حضور داشته باشد. نه! بلکه مانند کسی است که زیر پرچمش باشد و بلکه مانند کسی است که در رکاب رسول خدا به شهادت رسیده باشد. (۲)

ایشان همچنین فرمود: «مراد از «یا امامهم» امامی است که پیش رویشان است و او قائم اهل زمانش می باشد (یعنی مراد، امامی است که از سوی خداوند برای آنان قرار

ص: ۹۳

۱- «عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ» قَالَ الْمُسْلِمُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَسْتَ إِمَامَ النَّاسِ كُلِّهِمْ أَجْمَعِينَ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ إِلَى النَّاسِ أَجْمَعِينَ وَ لَكِنْ سَيَكُونُ مِنْ بَعْدِي أئِمَّةٌ عَلَى النَّاسِ مِنَ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي يَقُومُونَ فِي النَّاسِ فَيَكْذِبُونَ وَيَظْلِمُهُمْ أئِمَّةٌ الْكُفْرِ وَالضَّلَالِ وَ أَشْيَاعُهُمْ فَمَنْ وَالَاهُمْ وَ اتَّبَعَهُمْ وَ صَدَّقَهُمْ فَهُوَ مِنِّي وَ مَعِيَ وَ سَيَلْقَانِي أَلَمًا وَ مَنْ ظَلَمَهُمْ وَ كَذَّبَهُمْ فَلَيْسَ مِنِّي وَ لَمَّا مَعِيَ وَ أَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۲۱۵، باب ان الائمه فی کتاب الله...، ح ۱).

۲- «عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يَسَّارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ» فَقَالَ يَا فَضْلُ اعْرِفْ إِمَامَكَ فَإِنَّكَ إِذَا عَرَفْتَ إِمَامَكَ لَمْ يَضُرَّكَ تَقَدُّمُ هَذَا الْأَمْرِ أَوْ تَأَخُّرُ وَ مَنْ عَرَفَ إِمَامَهُ ثُمَّ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ كَانَ بِمَنْزِلِهِ مَنْ كَانَ قَاعِدًا فِي عَسْكَرِهِ لَا بَلَّ بِمَنْزِلِهِ مَنْ قَعَدَ تَحْتَ لُؤَائِهِ قَالَ وَ قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ بِمَنْزِلِهِ مَنْ اسْتُشْهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ»؛ (همان، ص ۳۷۱، کتاب الحجج، باب انه من عرف امامه).

نکته ها

الف) هر انسانی باید ببیند در این دنیا دنباله رو چه کسی است؟ و چه کسی را امام و مقتدای خود قرار داده تا در قیامت پشت سر او باشد و جایی برود که امامش می رود. بنابراین، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

خوشا به حال کسی که قائم اهل بیت را درک کند (زمان ظهورش باشد) در حالی که در دوران غیبت و پیش از ظهورش به او اقتدا کرده باشد... او از همراهان و دوستان و گرمی ترین امتم در روز قیامت نزد من خواهد بود. (۲).

ب) آنچه سبب می شود عده ای بلغزند و از امام حق، فاصله گرفته و دنباله رو امام دیگری غیر از آنچه که خداوند قرار داده است، قرار بگیرند می تواند یکی از امور زیر باشد:

۱. امام حق، در پی رشد و تربیت ما و درمان درد های ماست و در راه رشد و درمان، طیب بر اساس میل و خواست ما، نسخه نمی نویسد! (بر خلاف طیب نماها).

امام علی علیه السلام در این باره می فرماید:

سوگند به خدا «عقیل» برادرم را دیدم که به شدت فقیر شده بود و از من می خواست که یک من از گندم های شما را به او ببخشم. کودکانش را دیدم که از گرسنگی موهایشان ژولیده و رنگشان بر اثر فقر دگرگون گشته، گویا صورتشان با نیل رنگ شده بود. «عقیل» باز هم اصرار کرد... (اما من برای بیداری و هشداریش) آهنی را در آتش گداختم، سپس آن را به بدنش

ص: ۹۴

۱- «عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ» قَالَ: إِمَامِهِمُ الَّذِي بَيْنَ أظْهُرِهِمْ وَهُوَ قَائِمُ أَهْلِ زَمَانِهِ»؛ (کلینی، کافی، کتاب الحجّه، ص ۵۳۷، باب ان الائمه کلهم قائمون).

۲- . شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۸۶، باب ۲۵.

نزدیک ساختم، تا با حرارت آن عبرت گیرد،... به او گفتم: هان ای «عقیل»... تو از این رنج می نالی و من از آتش سوزان نالان نشوم؟ از این سرگذشت، شکفت آورتر داستان کسی است که نیمه شب ظرفی سرپوشیده پر از حلوای خوش طعم و لذیذ، به در خانه ما آورد،... به او گفتم: ... از راه آیین خدا وارد شده ای که مرا بفریبی... به خدا سوگند اگر اقلیم های هفتگانه با آنچه در زیر آسمان ها است به من بدهند که خداوند را با گرفتن پوست جوی از دهان مورچه ای نافرمانی کنم، هرگز نخواهم کرد و این دنیای شما از برگ جویده ای که در دهان ملخی باشد، نزد من خوارتر و بی ارزشتر است. (۱)

اما معاویه اطرافیان خود را با کیسه های درهم و دینار به سوی خود می کشاند و آنگونه که مردم می پسندیدند، نسخه می پیچید!

۲. شیفته قدرت و مال دنیا بودن. آنچنان که طلحه و زبیر را از امام خود جدا کرد و کوفیان را در برابر امام قرار داد.

۳. بی بصیرتی و جهل به مقام و منزلت و عصمت امام. آن چنان که خوارج را از امام خویش بازداشت.

یعنی به جای اینکه امام را معیار و شاخص حق و باطل بدانیم، بخواهیم کار او را با فکر و عقل خود بسنجیم! و توقع داشته باشیم که امام آنگونه که ما تشخیص داده ایم، عمل کند.

ج) کسی که امام تعیین شده از سوی خداوند را نپذیرد و او را امام نبیند، در روز قیامت کور وارد محشر می شود: «وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا» و قطعاً اهل جهنم خواهد بود و حدیث متواتر «مَنْ مَاتَ وَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً» ناظر به همین آیه است.

ص: ۹۵

دلیل غیبت امام زمان و آثار وجودی او

((...وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَ مَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا؛ (۱)) و اما آن دیوار، از آن دو نوجوان یتیم در آن شهر بود و زیر آن، گنجی متعلق به آن دو وجود داشت و پدرشان مرد صالحی بود و پروردگار تو می خواست که آن ها به حد بلوغ برسند و گنجشان را استخراج کنند. این رحمتی از پروردگارت بود و من آن (کارها) را خودسرانه انجام ندادم. این بود راز کارهایی که نتوانستی در برابر آن ها شکیبایی به خرج دهی!))

امام صادق علیه السلام فرمود:

برای صاحب این امر غیبتی است که چاره ای از آن نیست و هر اهل باطلی در این دوران (غیبت) به شک و تردید دچار می شود. عبد الله بن فضل هاشمی می گوید: فدای شما کردم دلیل (این غیبت) چیست؟ امام فرمود: «برای مسأله ای است که اجازه بیان آن را نداریم! عرض کردم: حکمت غیبت ایشان چیست؟ فرمود: حکمت غیبت ایشان، همان حکمت غیبت سایر حجت های الهی است که غایب شدند. و حکمت آن تا پس از ظهور او مشخص نمی گردد، همان گونه که حکمت کارهایی که حضرت خضر انجام داد؛ یعنی سوراخ کردن کشتی و کشتن پسر بچه و ساختن دیوار، در (پایان کار) و وقت جدایشان، مشخص شد. ای پسر فضل! همانا این امر (غیبت) کاری است از کارهای خداوند و

ص: ۹۶

سزی است از اسرار او و غیبی است از غیب الهی و آنگاه که دانستیم خدای بزرگ حکیم است پس باید بپذیریم که همه کارهایش حکمتی دارد، هر چند جهت و دلیل آن را ندانیم. (۱)

نکته ها

الف) غیبت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، به غیبت حجت های الهی علیهم السلام تشبیه شده است و می دانیم که غیبت آنان به معنای «ناشناس بودن» ایشان بود، همان طور که «برادران یوسف علیه السلام (در پی مواد غذایی به مصر) آمدند و بر او وارد شدند. او آنان را شناخت؛ ولی آن ها او را نشناختند» (۲) حضرت خضر علیه السلام نیز به صورت ناشناس در میان مردم مأموریت های الهی خود را انجام می داد.

درباره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز از امام صادق علیه السلام روایت شده است که «مردم او را می بینند؛ ولی نمی شناسند». (۳)

ب) از جلوه های عبودیت و بندگی خداوند، تسلیم بودن در برابر خواسته های حکیمانه اوست که قطعاً خیر و صلاح بندگانش را در نظر گرفته است. فرمود: «در شگفتم از انسانی که تسلیم خداست. خداوند هر حکمی در حق او بکند برای او خیر

ص: ۹۷

۱- «عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ الصَّادِقَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ إِنَّ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ غَيْبَةً لَا بُدَّ مِنْهَا يَرْتَابُ فِيهَا كُلُّ مُبْطِلٍ فَقُلْتُ وَ لِمَ جُعِلَتْ فِدَاكَ قَالَ لِأَمْرٍ لَمْ يُؤْذَنْ لَنَا فِي كَشْفِهِ لَكُمْ قُلْتُ فَمَا وَجْهُ الْحِكْمَةِ فِي غَيْبَتِهِ قَالَ وَجْهُ الْحِكْمَةِ فِي غَيْبَتِهِ وَجْهُ الْحِكْمَةِ فِي غَيْبَاتِ مَنْ تَعَدَّمَهُ مِنْ حُجَجِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ إِنَّ وَجْهُ الْحِكْمَةِ فِي ذَلِكَ لَا يَنْكَشِفُ إِلَّا بَعْدَ ظُهُورِهِ كَمَا لَمْ يَنْكَشِفْ وَجْهُ الْحِكْمَةِ فِيمَا آتَاهُ الْخَضِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ خَرَقِ السَّفِينَةِ وَ قَتْلِ الْعُلَامِ وَ إِقَامَةِ الْجِدَارِ لِمُوسَى إِلَى وَقْتِ افْتِرَاقِهِمَا يَا ابْنَ الْفَضْلِ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ أَمْرٌ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى وَ سِرٌّ مِنْ سِرِّ اللَّهِ وَ غَيْبٌ مِنْ غَيْبِ اللَّهِ وَ مَتَى عَلِمْنَا أَنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ حَكِيمٌ صَدَقْنَا بِأَنَّ أفعالَهُ كُلَّهَا حِكْمَةٌ وَ إِنَّ كَانَ وَجْهَهَا غَيْرَ مُنْكَشِفٍ»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۴۸۲، باب ۴۴ فی الغیبه، ح ۱۱).

۲- «وَ جَاءَ إِخْوَهُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَ هُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ»؛ (یوسف (۱۲)، ۵۸).

۳- «قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: إِنَّ فِي صَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ سِنَنَ [سُنَنًا] مِنَ الْأَنْبِيَاءِ... وَ أَمَّا سُنَّتُهُ مِنْ يُوسُفَ فَالَسُّرُّ يَجْعَلُ اللَّهُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْخَلْقِ حِجَابًا يَرَوْنَهُ وَ لَا يَعْرِفُونَهُ...»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۵۰، باب ۳۳، ح ۴۶).

است؛ اگر (حکم کند) با قیچی قطعه قطعه شود، برایش خیر است و اگر (حکم کند) حاکم و پادشاه شرق و غرب عالم شود، برایش خیر است» (۱).

وقتی امام حسن مجتبی علیه السلام با معاویه صلح کرد عده ای بر ایشان وارد شدند و به سرزنش او پرداختند. حضرت در پاسخ فرمود:

وای بر شما! نمی دانید، به خدا قسم آنچه را که انجام دادم، برای شیعیانم از آنچه که خورشید بر آن تابیده و غروب نموده است بهتر بود. آیا نمی دانید همانا من امام شما هستم که پیرویم بر شما واجب است؟ و به تصریح رسول خدا، یکی از دو سرور اهل بهشتم؟ گفتند: بله. فرمود: آیا نمی دانید همانا خضر وقتی کشتی را سوراخ کرد و دیوار را ساخت و پسر بچه را کشت، این کار مورد خشم حضرت موسی علیه السلام قرار گرفت؛ زیرا حکمت آن را نمی دانست در حالی که این کارها نزد خدای تعالی از روی حکمت و درست بود (و همه این کارها به حکم الهی بود؟! (۲).

(ج) از نشانه های مؤمن این است که دغدغه او فقط دو چیز است:

۱. شناخت درست وظیفه؛

۲. عمل با جدیت و خالصانه به وظیفه.

سپس «هنگامی که تصمیم گرفتی، (قاطع باش! و) بر خدا توکل کن! زیرا خداوند

ص: ۹۸

۱- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: عَجِبْتُ لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ لِمَا يَقْضِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ قَضَاءً إِلَّا كَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ قُرِضَ بِالْمَقَارِيضِ كَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ مَلَكَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا كَانَ خَيْرًا لَهُ»؛ (کلینی، کافی، ج ۲، ص ۶۲، باب الرضاء بالقضاء، ح ۸).

۲- «لَمَّا صَلَحَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سَيْفِيَانَ دَخَلَ عَلَيْهِ النَّاسُ فَلَمَّاهُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَيْعَتِهِ فَقَالَ ع وَيْحَكُمْ مَا تَدْرُونَ مَا عَمِلْتُ وَاللَّهِ الَّذِي عَمِلْتُ خَيْرٌ لِّشَيْعَتِي مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ أَوْ غَرَبَتْ أَلَمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي إِمَامُكُمْ مُفْتَرَضُ الطَّاعَةِ عَلَيْكُمْ وَأَحَدُ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ بَنَصُّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيَّ قَالُوا بَلَى قَالَ أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ الْخَضِرَ لَمَّا خَرَقَ السَّفِينَةَ وَأَقَامَ الْجِدَارَ وَقَتَلَ الْغُلَّامَ كَانَ ذَلِكَ سَيِّئًا لِمُوسَى بْنِ عِمْرَانَ إِذْ خَفِيَ عَلَيْهِ وَجْهُ الْحِكْمَةِ فِي ذَلِكَ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ حِكْمَةً وَصَوَابًا...»؛ (شيخ صدوق، كمال الدين و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۱۶، باب ۲۹، ح ۲).

د) غیبتِ حجت و ولی خدا، هرگز با کار و تلاش و خیر و برکت داشتن منافات ندارد، همان طور که حضرت خضر علیه السلام با وجود غیبت و ناشناس بودن، گاهی در دریا و گاهی در خشکی، گاهی به داد دنیای مردم و گاهی به داد دین مردم می رسید.

امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز به عنوان حجت خدا لحظه ای آرام و قرار ندارد و در پی انجام مأموریت های الهی خود می باشد بلکه می توان گفت هر خیر و برکتی هست به یمن وجود و تلاش اوست که واسطه فیض الهی است و هر سال «فرشتگان و روح در آن شب (قدر) به اذن پروردگار خود برای (تقدیر) هر کاری نازل می شوند». (۲) و همه امور عالم به اذن خداوند متعال به خلیفه و حجتش سپرده می شود.

ه-) نکته دارای اهمیت در اینجا این است که حجت خدا بر اساس میل و خواست خود عمل نمی کند، بلکه مأمور خداوند است و مجری برنامه های حکیمانه اوست؛ لذا اینکه کجا به داد کسی برسد یا نرسد، براساس حکمت الهی است و یکی از اموری که در این رابطه تعیین کننده است نقش قابلیت قابل است. برای نمونه وقتی پدر و مادری دین و ایمان خود را به خدا سپرده اند و حسن عاقبت را صادقانه از او خواسته اند، اکنون در پی اجابت خواسته آن ها، هر آنچه که عاقبتشان را به خطر اندازد، به فضل و رحمت الهی از سر راه آن ها برداشته می شود؛ حتی اگر فرزند آن ها باشد و در عوض نعمتی به آن ها داده می شود که هرگز با آنچه که داشتند، قابل قیاس نیست. همان طور که در ماجرای مطرح شده در سوره کهف، خداوند فرزند پسر این خانواده را از آنان گرفت و به جای آن فرزند دختری به آنان داد که از نسل او هفتاد پیامبر برخاستند و در پی راضی بودن به رضای معبود خود، خیر و برکتی بزرگ شامل

ص: ۹۹

۱- «فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ»؛ (آل عمران (۳)، ۱۵۹).

۲- «تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أُمَّرٍ»؛ (قدر (۹۷)، ۴).

در بیان نورانی از امیرالمؤمنین علیه السلام آمده است: «ولی با دوری از گناه، تلاش، (در راه انجام وظیفه)، پاکدامنی و درستکاری مرا یاری نماید». (۲) کلام زیبای امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز چنین است: «پس تقوای الهی را رعایت کنید و ما را در نجاتتان از فتنه ای که شما را در بر گرفته است، یاری کنید» (۳) ناظر به همین حقیقت است؛ یعنی با رعایت تقوا و عمل به سفارش حجت های الهی، شایستگی خود را در بهره مند شدن از امداد و نصرت آن ها به دست آوریم.

و) حضرت موسی علیه السلام با هدف رشد و کمال نزد حضرت علیه السلام خضر آمد و «گفت: آیا از تو پیروی کنم تا از آنچه به تو تعلیم داده شده و مایه رشد و صلاح است، به من بیاموزی؟» و قول داد «به خواست خدا مرا شکایا خواهی یافت و در هیچ کاری مخالفت فرمان تو را نخواهم کرد!» اما چرا در عمل این اتفاق نیفتاد؟

حضرت خضر علیه السلام در پایان سفر، پس از تشریح حکمت آنچه که انجام داده بود، گفت: «من آن (کارها) را خودسرانه انجام ندادم. این بود راز کارهایی که نتوانستی در برابر آن ها شکیبایی به خرج دهی!».

معنای این سخن این است که تصمیم پیروی از مأمور الهی با سنجش کارهای او با دانسته های خود و قرار دادن شاخص حق، در جای دیگر قابل جمع نیست.

مهم ترین پیام این بخش برای منتظران بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف این است که با ظهور

۱- تفاسیر روائی، کهف (۱۸)، ۸۰.

۲- «وَلَكِنْ أَعْيُنُونِي بِوَرَعٍ وَاجْتِهَادٍ وَعَفْوٍ وَ سَدَادٍ»؛ (نهج البلاغه، نامه ۴۵).

۳- «فَاتَّقُوا اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ وَ ظَاهِرُونَآ عَلَى انْتِيَاشِكُمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَدْ أَنَاَفَتْ عَلَيْكُمْ»؛ (طبرسی، احتجاج، ج ۲، ص ۴۹۷).

ایشان، این باور را جلوی چشم خود قرار دهند که «او با حق است و حق با اوست»^(۱) و معیار و شاخص حق را در خود امام ببینند نه در جای دیگر و گرنه مصداق این روایت قرار خواهند گرفت. «هنگامی که حضرت قائم قیام می کند، کسانی از ولایتش خارج می شوند که توقع این بود اینان جزء یارانش باشند»^(۲).

ص: ۱۰۱

۱- رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در بخشی از خطبه غدیر درباره جانشینان معصوم خود فرمودند: «فَإِنَّهُمْ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَهُمْ لَا يُزَايِلُهُمْ وَلَا يُزَالُونَ»؛ آنان با حق هستند و حق با آنان است نه حق از آنان جدا می شود و نه آنان از حق جدا می شوند؛ (براهیم نعمانی، الغیبه، ص ۷۲، باب ۴، ح ۸).

۲- همان، ص ۳۱۷، باب ۲۱، ح ۱.

جزء شانزدهم قرآن، با ادامه آیات ۷۶ به بعدِ سوره کهف آغاز می شود و با سوره های مریم و طه ادامه می یابد.

به راستی دست آورد این سفر معرفتی چه بود؟ (۸۲)، آیت کوچکی از آیت بزرگ قسیم الجنه و النار (۸۶ تا ۸۸)، زیانکارترین زیانکاران! (۱۰۳).

سوره مریم با ۹۸ آیه در ردیف سوره های مکی است و با بیان سرگذشت پیشینیان، نکات مهم اعتقادی، اخلاقی و تربیتی را به ما گوشزد می کند، برخی از موضوعات این سوره عبارت است از:

آن چه نشدنی را شدنی می کند! (۳ به بعد)، نبوت در خردسالی (۱۲)، اعتقادات، اخلاق و احکام از زبان نوزاد! (۳۰ تا ۳۳)، گمراهی نسل جدید (۵۹)، همه شما قطعاً در لبه پرتگاه جهنم قرار می گیرید؛ شک نکنید! (۷۱).

سوره طه نیز از سوره های مکی است و ۱۳۵ آیه دارد، فرشتگان در وصف آن گفته اند: «خوشا به حال امتی که این سوره بر آن ها نازل می گردد، خوشا به دل هایی که این آیات را در خود پذیرا می شود و خوشا به زبان هایی که این آیات بر آن جاری می گردد»، (۱) نمونه ای از موضوعات این سوره به شرح زیر است:

ص: ۱۰۲

چه شیرین است سخن گفتن با محبوب (۱۷ و ۱۸)، شرح صدر، شرط موفقیت (۲۵)، جایگاه حضرت هارون نسبت به حضرت موسی علیه السلام (۲۹ به بعد)، با او به نرمی سخن بگویند! (۴۲ تا ۴۴)، شکفتا چه ایمانی! (۷۱ تا ۷۵)، خطر طغیان پس از نعمت (۸۰ و ۸۱)، و چه زود هر چه داشتند بر باد دادند و در آزمون انتظار مردود شدند! (۸۵ به بعد)، عاقبت به خیری مهم ترین خواسته انسان مؤمن (۹۶ و ۹۷)، «وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا» (۱۱۱)، چگونه می توان دوست را از دشمن تشخیص داد؟ (۱۲۰)، برخورد امروز من با تو، بر اساس برخورد دیروز تو با من است! (۱۲۶).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۴۶

مریم

۵۴

رجعت

۴۷

=

۷۵

و ۷۶

انتقام

حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف

از دشمنان

سوی = حضرت قائم

آیه منتخب

جوجه را آخر پاییز می شمارند

((قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَيَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى)) (۱) بگو: «همه (ما و شما) در انتظاریم! (ما در انتظار وعده پیروزی، و شما در انتظار شکست ما!) حال که چنین است، انتظار بکشید! اما به زودی می دانید چه کسی از اصحاب صراط مستقیم و چه کسی هدایت یافته است!»

امام کاظم از پدر بزرگوارشان درباره این آیه شریفه چنین نقل می کند که حضرت فرمود: «صراط سوی» همان قائم است و هدایت یافته کسی است که به پیروی از

ص: ۱۰۳

ایشان توفیق یابد و مثل این آیه در کتاب خدا آیه «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى» (۱) است؛ یعنی کسی که به ولایت ما هدایت یابد» (۲).

نکته ها

الف) انتظار ویژگی بشر است، همه چشم به راه رسیدن به مقصود خود هستند و هر کسی خود را حق و بقیه را باطل می داند «آری آن ها کارهای خود را در میان خویش به پراکندگی کشاندند و هر گروهی به راهی رفتند (و عجب اینکه) هر گروه به آنچه نزد خود دارند خوشحالند!» (۳) دشمنان نیز با تلاش خود منتظر دست یافتن به هدف های خود می باشند.

اما بندگان صالح خدا و منتظران راستین موعود امت ها بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف با توجه به وعده قطعی الهی براساس نابودی ظالمان و نجات مظلومان با همه وجود تحقق این وعده را باور دارند و سرانجام مشخص می شود چه کسی بر حق است و چه کسی باطل.

ب) خداوند، انسان را به این عالم آورده است که با اختیار خود حق را بشناسد و آن را دنبال کند، آنچه که مهم است، این است که مؤمنان نباید درباره نابودی دشمنان حق و نزول عذاب از سوی خداوند شتاب کنند ممکن است ظلم ظالمان سال ها طول بکشد تا در پرتو آن:

- میزان تلاشی که آن ها برای مبارزه با ظلم می کنند، روشن شود؛

ص: ۱۰۴

۱- همان، ۸۲.

۲- «عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ «فَسَيَتَعَلَّمُونَ مِنْ أَصْحَابِ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى» قَالَ الصِّرَاطُ السَّوِيُّ هُوَ الْقَائِمُ وَالْهُدَى مِنَ اهْتَدَى إِلَى طَاعَتِهِ وَ مِثْلَهَا فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى» قَالَ إِلَى وَ لَاتَيْنَا؛ (سید هاشم بحرانی، البرهان، ج ۳، ص ۷۹۲).

۳- «فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبْرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ»؛ (مؤمنون (۲۳)، ۵۳) و «مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ»؛ (روم (۳۰)، ۳۲).

- صبر و استقامت مؤمنان سنجیده شود تا در سایه آن، به درجات والا برسند؛

- بر کافران اتمام حجت شود: «آن ها که کافر شدند، (و راه طغیان پیش گرفتند)، تصور نکنند اگر به آنان مهلت می دهیم، به سودشان است! ما به آنان مهلت می دهیم فقط برای اینکه بر گناهان خود بیفزایند و برای آن ها عذاب خوارکننده ای (آماده شده) است!» (۱)

امام صادق علیه السلام فرمود:

به خدا قسم آنچه که به آن چشم دوخته اید (فرج) نخواهد آمد تا اینکه غربال شوید. نه، به خدا قسم آنچه که به آن چشم دوخته اید، نخواهد آمد تا اینکه خالص گردید. نه، به خدا قسم آنچه که به آن چشم دوخته اید، نخواهد آمد تا اینکه (خوب از بد) جدا شوید. نه، به خدا قسم آنچه که به آن چشم دوخته اید، نخواهد آمد مگر پس از ناامیدی! نه، به خدا قسم آنچه که به آن چشم دوخته اید، نخواهد آمد و تا اینکه آنکه بناست شقی شود، شقی شود، و آنکه فرار است سعادت مند شود، سعادت مند شود (یعنی در کوره حوادث و فشارهای دشمن، باطن ها آشکار شود). (۲)

(ج) یکی از اسرار غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، همین است که با سختی این دوران، منتظران راستین از مدعیان انتظار، شناخته شوند و مشخص شود: «مَنْ أَصْحَابُ الصَّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنْ اهْتَدَى».

علی بن جعفر علیه السلام از برادرش، موسی بن جعفر علیه السلام نقل می کند که فرمود:

ص: ۱۰۵

۱- . «وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمَلِّي لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمَلِّي لَهُمْ لِيُزَادُوا إِثْمًا وَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ»؛ (آل عمران (۳)، (۱۷۸).

۲- . «لَمَّا وَ اللَّهُ لَمَّا يَكُونُ مَا تَمُدُّونَ إِلَيْهِ أَعْيُنَكُمْ حَتَّى تُعْزَبُوا لَمَّا وَ اللَّهُ لَمَّا يَكُونُ مَا تَمُدُّونَ إِلَيْهِ أَعْيُنَكُمْ حَتَّى تُمَحَّصُوا لَمَّا وَ اللَّهُ لَمَّا يَكُونُ مَا تَمُدُّونَ إِلَيْهِ أَعْيُنَكُمْ حَتَّى تُمَيِّزُوا لَمَّا وَ اللَّهُ مَا يَكُونُ مَا تَمُدُّونَ إِلَيْهِ أَعْيُنَكُمْ إِلَّا بَعْدَ إِيَّاسٍ لَمَّا وَ اللَّهُ لَمَّا يَكُونُ مَا تَمُدُّونَ إِلَيْهِ أَعْيُنَكُمْ حَتَّى يَشَقَّى مَنْ يَشَقَّى وَ يَسْعَدَ مَنْ يَسْعَدُ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۳۷۰، کتاب الحججه، باب التمحیص، ح ۶).

وقتی پنجمین از فرزند هفتمین غایب شد، بر شما باد بر حفظ دینتان. مبادا کسی دینتان را از شما بگیرد... همانا چاره ای برای غیبتِ صاحب این امر نیست تا اینکه افرادی که به او باور داشتند، از او بر می گردند. همانا این غیبت امتحانی است از سوی خداوند که بندگانش را با آن آزموده است. (۱)

ص: ۱۰۶

۱- «عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: إِذَا فَقَدَ الْخَامِسُ مِنْ وُلْدِ السَّابِعِ فَاللَّهُ اللَّهُ فِي أَدْيَانِكُمْ لَا يُزِيلُكُمْ عَنْهَا أَحَدٌ يَا بُنَيَّ إِنَّهُ لَا بُدَّ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ مِنْ غَيْبِهِ حَتَّى يَرْجِعَ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ مَنْ كَانَ يَقُولُ بِهِ إِنَّمَا هِيَ مِخْنَةٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ امْتَحَنَ بِهَا خَلْقَهُ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۳۳۶، کتاب الحججه، باب فی الغیبه، ح ۲).

هفدهمین جزء قرآن سوره های انبیاء و حج را دربرمی گیرد.

سوره انبیاء با ۱۱۲ آیه، از جمله سوره های مکی است. این سوره با هشدار به غفلت از روز رستاخیز آغاز می گردد و با پیام رسول خدا درباره مبدأ و معاد پایان می پذیرد. موضوعات زیر را می توان در این سوره مشاهده کرد:

بازی تا کی؟ (۲)، کلید فهم (۷)، نظم و انسجام عالم دلیلی بر توحید (۲۲)، شفاعت همگانی نیست (۲۸)، اعجاز علمی قرآن (۳۰)، هر کدام در مدار خود شناورند (۳۳)، وقتی آمد دیگر مهلتی در کار نیست (۳۸ تا ۴۰)، «رَبَّنَا عَلِمْنَا بِفَضْلِكَ وَ لَا تُعَامِلْنَا بِعَدْلِكَ» (۴۷)، یک نفر در برابر هزاران نفر! کدام یک باختند و کدامیک برنده شدند؟ (۷۰)، اسوه صبر و استقامت (۸۳ و ۸۴)، مسابقه (۹۰)، چه کسانی از آتش خشم و قهر الهی در امان خواهند بود؟ (۱۰۰ تا ۱۰۳)، مدیریت جهان به وسیله شایسته ترین انسان ها (۱۰۵).

سوره حج با ۷۸ آیه از سوره های مدنی به شمار می آید و با هشدار درباره زلزله بزرگ قیامت آغاز می شود و با چند سفارش مهم پایان می یابد؛ از جمله موضوعات این سوره عبارتند از:

تقوا تنها راه نجات از عذاب سخت الهی (۱ و ۲)، آیتی بر عالم آخرت (۵)، از این بدتر می شود؟! (۱۱)، کسی فکر خودکشی به سرش می زند که خدا را یاور خود نمی بیند! (۱۵)، وای به حال کسی که از جمادات و حیوانات عقب بماند! (۱۸)، لباسی از

آتش یا لباسی از ابریشم؟! (۱۹ تا ۲۳)، آنان که با یاد خدا، دل‌هایشان از شدت اشتیاق می‌لرزد (۳۴ و ۳۵)، «وَلَيُنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ» (۴۰)، اگر قدرتی یافتید چه خواهید کرد؟ (۴۱)، نابینایی عیب نیست! کور دلی عار است (۴۶)، او چه کرده و ما چه می‌کنیم؟! (۶۵ و ۶۶).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۴۹

انبیاء

۹۵

رجعت

۵۰

=

۱۰۵

وراثت

صالحان

۵۱

حج

۳۹

اذن

الهی مبنی بر رویارویی با ظالمان

۵۲

=

۴۱

فراگیر

شدن عبودیت و بندگی در سرتاسر عالم

۵۳

=

۴۵

غیبت

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۵۴

=

۶۰

عاشورا

و ظهور

۵۵

=

۶۵

امان

مدیریت جهانی عالم به وسیله شایسته ترین انسان ها

((وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ. إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ؛ (۱) در «زبور» بعد از ذکر (تورات) نوشتیم: «بندگان شایسته ام وارث (حکومت) زمین خواهند شد! در این، ابلاغ روشنی است برای جمعیت عبادت کنندگان!))

امام باقر علیه السلام می فرماید: «آن ها (عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ) یاران حضرت قائم در

ص: ۱۰۸

از ایشان درباره «عِبَادِي الصَّالِحُونَ» پرسیدند، امام در پاسخ فرمود: «ما هستیم». همچنین از «لِقَوْمٍ عَابِدِينَ» سؤال شد، امام فرمود: «شیعیان ما هستند» (۲).

نکته ها

الف) در این آیه، موضوع مژده و نوید ظهور و حکومت صالحان، با نهایت تأکید بیان شده است؛ زیرا که یکی از مهم ترین حربه های دشمنان مهدویت، ایجاد شک و تردید و تزلزل اعتقادی است.

در آیه ۳۲ توبه تعبیر «وَيَأْتِي اللَّهَ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ» (۳) در آیه ۵۵ نور تعبیر «وَعَيْدَ اللَّهِ» و در آیه ۵ قصص عبارت «وَأُتِرِد» آمده است. در این آیه با دو عامل تأکید یعنی «لَقَدْ» و استفاده از واژه «كَتَبْنَا» که بیانگر قطعیت است (۴) و یادآوری پیشگویی این حقیقت در کتاب های آسمانی بر قطعیت و حتمیت این وعده، تأکید شده است.

ب) واژه «الْمَأْرُضَ» به طور مطلق بیان شده و همه عالم را در برمی گیرد، و با توجه به نشانه های موجود در آیه (۵) و تبیین روایی امامان معصوم علیهم السلام، جای هیچ

ص: ۱۰۹

۱- «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ «أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِي الصَّالِحُونَ» هُمْ أَصِحَابُ الْمَهْدِيِّ فِي آخِرِ الزَّمَانِ؛ (عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۳، ۴۶۴).

۲- «عن سفیان بن ابراهیم الجریری، عن ابي صادق، قال سألت ابا جعفر عن قول الله عز وجل: «وَلَقَدْ كَتَبْنَا...» قال: هم نحن؟ قال: قلت: إنَّ في هذا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ. قال: هم شيعتنا؛ (سید هاشم بحرانی، البرهان، ج ۳، ص ۸۴۷).

۳- این بیان، نهایت تأکید را در بر دارد؛ یعنی «خدا جز این نمی خواهد که نور خود را کامل کند». به عبارت دیگر یعنی اگر خداوند هیچ کاری نکند، این کار را خواهد کرد.

۴- «و يعبر عن الإثبات و التقدير و الإيجاب و الفرض و العزم بالكتابه، و وجه ذلك أن الشيء يراد، ثم يقال، ثم يكتب، فالإرادة مبدأ، و الكتابه منتهى. ثم يعبر عن المراد الذي هو المبدأ إذا أريد توكيده بالكتابه التي هي المنتهى؛ (راغب اصفهانی، مفردات، ص ۶۹۹، ذیل واژه کتب).

۵- علامه طباطبایی، المیزان، ج ۱۴، ص ۳۳۰؛ فضل طبرسی، مجمع البیان، ج ۷، ص ۱۰۶؛ تفسیر روح المعانی، ج ۹، ص ۹۸.

تردیدی باقی نمی ماند که در این آیه مژده حاکمیت جهانی صالحان به رهبری ابی‌صالح المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مورد توجه و اهمیت است.

ج) به بیان برخی از بزرگان^(۱) تعبیر «ابا صالح» درباره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برگرفته از همین آیه است؛^(۲) چرا که امام و مقتدای عبادی الصالحون، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

د) «منتظرانِ مصلح، خود باید صالح باشند» کسی که در خانه یا محل کار یا... اهل ظلم است، چگونه می تواند یاور امام صالحان باشد؟! چنانچه امام صادق علیه السلام فرمود: «کسی که می خواهد از یاران حضرت قائم باشد باید منتظر باشد، و از گناه دوری کرده به اخلاق پسندیده عمل کند در حالی که چشم به راه ظهور او می باشد.»^(۳)

اگر تحقق این وعده تا کنون به تأخیر افتاده است، به همین دلیل است که «عبادی الصالحون» مورد نظر برای یک قیام و انقلاب جهانی تأمین نشده است؛ یارانی چون: مقداد، مالک اشتر، داوود رقی، هارون مکی، امام خمینی (ره)، یارانی چون اصحاب امام حسین علیه السلام که جان خود را در راه امام فدا کردن اما دغدغه آن ها این است که نکند کوتاهی کرده باشند! و آخرین جمله آن ها خطاب به مولایشان این است: «ای فرزند رسول خدا! آیا وفا کردم؟»^(۴)

ه) در دوران غیبت، مادران؛ بالاترین نقش را در تربیت «مهدی یاوران» می توانند بر دوش بگیرند و قدم های بلندی در مسیر زمینه سازی ظهور بردارند.

و) بلاغ، به معنای پیام روشن است و پیام آیه ۱۰۶ این است که تمام مطلب به طور روشن و شفاف برای شما بیان شد؛ اما گویا ما توجه لازم را در دریافت این پیام نداشته ایم: «إِنَّ فِي هَذَا بَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ».

ص: ۱۱۰

۱- فصل نامه علمی- ترویجی انتظار موعود، شماره ۱۲، ص ۲۱.

۲- چون هیچ مستند روائی اساس بر اینکه کنیه ایشان، ابی‌صالح است، نداریم.

۳- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ... قَالَ: مَنْ سَيَّرَهُ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ فَلْيَنْتَظِرْ وَ لِيَعْمَلْ بِالْوَرَعِ وَ مَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ وَ هُوَ مُنْتَظَرٌ؛ (ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۲۰۰، باب ۱۱، ح ۱۶).

۴- علامه مجلسی، بحار، ج ۴۵، ص ۲۲.

عطر پاکی در سراسر عالم

((الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ المُنْكَرِ وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ؛ (۱) همان کسانی که هر گاه در زمین به آن ها قدرت بخشیدیم، نماز را برپا می دارند، و زکات می دهند و امر به معروف و نهی از منکر می کنند و پایان همه کارها از آن خداست!))

امام باقر علیه السلام درباره آیه «الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ..» می فرماید:

این آیه برای آل محمد علیهم السلام است و خداوند شرق و غرب عالم را در اختیار و سیطره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و اصحابش قرار می دهد و دین را غلبه می دهد و همانطور که نابخردی ها، حق را میراند، بدعت های باطل را به وسیله او و اصحابش نابود خواهد ساخت تا آنجا که اثری از ظلم دیده نشود. (۲)

امام حسین علیه السلام و امام موسی بن جعفر علیه السلام درباره قول خداوند که «الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ...» فرمودند: «این آیه درباره ما اهل بیت است». (۳)

نکته ها

الف) نماز، مظهر ارتباط با خالق و زکات و انفاق، مظهر ارتباط با همنوع است و در ده ها آیه از قرآن، این دو در کنار هم از ویژگی مؤمنان و پرهیزکاران شمرده شده

ص: ۱۱۱

۱- حج (۲۲)، ۴۱.

۲- «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ فِي قَوْلِهِ: الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ - أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتَوُا الزَّكَاةَ وَ هَيَّئِ لَهُ الْآيَةَ لِآلِ مُحَمَّدٍ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ - وَ المَهْدِيُّ وَ أَصْحَابُهُ يَمْلِكُهُمُ اللَّهُ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا - وَ يُظْهِرُ الدِّينَ - وَ يَمِيتُ اللَّهُ بِهِ وَ أَصْحَابِهِ البِدْعَ البَاطِلَ - كَمَا أَمَاتَ السَّفْمَةَ الحَقَّ حَتَّى لَا يُرَى أَثَرٌ لِلظُّلْمِ»؛ (علی قمی، تفسیر، ج ۲، ص ۸۷).

۳- «مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ وَ الحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى «الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ» قَالَ هَذِهِ فِينَا أَهْلَ البَيْتِ»؛ (ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، ج ۴، ص ۴۷).

است و مانند دو بالی است که سالکانِ اِلَى اللّٰهِ به وسیله آن راه قرب الهی را طی می کنند و سعادت و رستگاری انسان به هر دو گره خورده است.

ب) امر به معروف و نهی از منکر به معنای پیوند سرنوشت انسان ها به یکدیگر است که همچون مسافران کشتی باید در سالم به مقصد رسیدن، یکدیگر را یاری کنند؛ این هشدار رسول بزرگ خداست که فرمود: «وقتی امتم امر به معروف و نهی از منکر را به هم بسپارند (از انجام آن شانه خالی کنند)، باید آماده جنگی با خداوند متعال باشند [در انتظار عذابی شدید باشند]». (۱) مولا امیرالمؤمنین علیه السلام نیز درباره اهمیت آن فرمود: «تمام اعمال نیک و حتی جهاد در راه خدا در برابر امر به معروف و نهی از منکر همچون قطره ای در مقابل یک دریای پهناور است». (۲)

ج) در طول تاریخ در تقابل حق و باطل، حجت های الهی در پی اقامه نماز و ایتاء زکات و احیاء ارزش ها و نابودی باطل قیام کردند، چنانچه در زیارت آنان می گوئیم: «وَأَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتُمُ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتُمُ عَنِ الْمُنْكَرِ» (۳) و در مقابل، «آن ها (دشمنان حق) می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش کنند». (۴)

د) در تقابل نهایی حق و باطل، سرانجام دین مورد رضایت خدا بر سراسر گیتی حاکمیت پیدا می کند (۵) و مدیریت جهانی عالم به دست «عِبَادِی الصَّالِحُونَ» خواهد افتاد (۶) و همه مستضعفان و مظلومان جهان، وارث مستکبران خواهند شد (۷) و در نتیجه

ص: ۱۱۲

-
- ۱- «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَقُولُ إِذَا أُمَّتِي تَوَاكَلَتِ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَلْيَأْذُنُوا بِوَقَاعِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى».
 - ۲- «وَ مَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا وَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ إِلَّا كَنْفُئِهِ فِي بَحْرِ لُجِّي»؛ (نهج البلاغه، حکمت، ۲۷۴).
 - ۳- مفاتیح الجنان، فرازی از زیارت جامعه کبیره.
 - ۴- توبه (۹)، ۳۲.
 - ۵- همان، ۳۳؛ فتح (۴۸)، ۴۸؛ صف (۶۱)، ۹.
 - ۶- انبیا (۲۱)، ۱۰۵.
 - ۷- قصص (۲۸)، ۵.

«نماز را برپا می‌دارند و زکات می‌دهند و امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند»؛ چرا که «پایان همه کارها از آن خداست».

ه- از آنجا که سنت الهی بر این جاری شده است تا این وعده الهی با خواست مردم محقق شود؛ بنابراین هر کسی باید در هر موقعیتی که قرار دارد، در اندازه توان شایستگی خود را برای یاری امام، با تلاش در جهت اقامه نماز، احیای زکات و امر به معروف و نهی از منکر ثابت کند و در خانه، محله، اداره و شهر خود این امر را به انجام برساند تا به فضل الهی با ظهور «بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف» وعده «وَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا»^(۱) تحقق یابد.

ص: ۱۱۳

۱- زمر (۳۹)، ۶۹.

جزء هجدهم قرآن سوره های مؤمنون، نور و آیاتی از سوره فرقان را در برمی گیرد.

سوره مؤمنون با ۱۱۸ آیه مکی است و با تأکید بر فلاح و رستگاری مؤمنان آغاز می شود و با توجه به رستگار نشدن کافران و یک دعای زیبای قرآنی پایان می پذیرد، برخی از موضوعات این سوره عبارتند از:

ویژگی های برجسته مؤمنان که سبب رستگاریشان می شود (۱ تا ۹)، هر خوردنی مسئولیتی به دنبال دارد (۵۱)، چه کسانی برنده اند؟ و به سوی خوبی ها می شتابند؟ (۵۵ تا ۶۱)، آنچه که ما را از راه سعادت خارج می کند (۷۴)، وقتی گرفتار می شویم درباره ریشه و منشأ آن بیاندیشم (۷۶)، چه کم هستند شکر گزاران این نعمت های وصف ناشدنی! (۷۸)، بدی را با خوبی بزن (۹۶)، «قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ» (۹۹ و ۱۰۰)، بسیار قابل توجه برای مؤمنان (۱۰۹ تا ۱۱۱).

سوره نور یا همان سوره عفت و پاکدامنی با ۶۴ آیه پس از هجرت نازل شده است و به این موضوعات می پردازد:

در انتخاب همسر بسیار مراقب باشید (۳)، مجازاتی سخت برای اتهام بی عفتی! (۴)، چرا اینقدر زود باوریم؟! و با آبروی دیگران بازی می کنیم؟! (۱۲)، اگر گناهی را که اتفاق افتاده، هر جا که رسیدی بگویی، مصداق این آیه خواهی بود! (۱۹)، سیاست گام به گام (۲۱)، باید اهل عفو و گذشت باشی، زیرا... (۲۲)، آداب ورود به خانه دیگران (۲۷) و

۲۸)، از نگاه آغاز می شود (۳۰ و ۳۱). آیه حجاب (۳۱)، ازدواج آسان و سفارش الهی (۳۲)، عفت و پاکدامنی راه سعادت دنیا و عقبی (۳۳)، آیه نور و تجلی نور خدا بر روی زمین (۳۵ تا ۳۸)، سراب (۳۹)، ما سمیعیم و بصیریم و هشیم - با شما نامحرمان ما خامشیم (۴۱)، وصفش خیره کننده است تا چه رسد به خودش! (۵۵).

پایان بخش این جزء ۲۰ آیه از سوره فرقان است:

شاخص تشخیص حق از باطل (۱)، چه بی راهه می روند! (۳ تا ۵)، تو فقط اراده کن و بخواه (۱۶).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۵۶

نور

۳۵

ویژگی

حضرت (کوکب درّی)

۵۷

=

۵۳

اصحاب (کیفیت

اطلاع از ظهور امام)

۵۸

حاکمیت توحید ناب بر سراسر عالم

آیہ منتخب

تحقق هدف خلقت با حاکمیت جهانی توحید ناب

((وَعَيَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسِّرَ لِيَسِّرَهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسَّيَّرَ لَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ؛ (۱))
 خداوند به کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند، وعده داده که قطعاً آنان را حکمران روی زمین خواهد کرد، همان گونه که به پیشینیان آن ها خلافت روی زمین را بخشید و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و

ص: ۱۱۵

ریشه دار خواهد ساخت و ترسشان را به امتیت و آرامش تبدیل می کند، آنچنان که فقط مرا می پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت و کسانی که پس از آن کافر شوند، آن ها فاسقانند)).

امام سجاد علیه السلام بعد از تلاوت این آیه شریفه فرمود:

به خدا قسم آن ها شیعیان ما اهل بیت هستند. خداوند به دست مردی از ما اهل بیت که او مهدی این امت است، این کار را انجام خواهد داد و او همان کسی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: اگر از عمر دنیا فقط یک روز باقی مانده باشد، خداوند آن روز را آن قدر طولانی می گرداند تا مردی از خاندانم که همانم من است، امور را برعهده گیرد و زمین را پر از عدل و داد نماید همان گونه که از ظلم و ستم پر شده است. (یعنی عدالتش همه عالم را فرا می گیرد آنگونه که ظلم همه جا را فرا گرفته است). (۱)

امام صادق علیه السلام: «این آیه درباره حضرت قائم و اصحابش نازل شده است». (۲)

نکته ها

الف) آنچه را خداوند وعده داده باشد، قطعاً واقع خواهد شد؛ زیرا که خلف وعده نقص است و نقص در خداوند راه ندارد. به همین دلیل فرمود: «إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ». (۳)

ب) تعبیر «وَعَدَ اللَّهُ» و ورود لام قسم بر سر افعال آیه، و نون تاکید ثقیله در

ص: ۱۱۶

۱- «عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ أَنَّهُ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ وَقَالَ هُمْ وَاللَّهِ شَيْعَتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ يَفْعَلُ اللَّهُ ذَلِكَ بِهِمْ عَلَى يَدَيِ رَجُلٍ مِنَّا وَهُوَ مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّذِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ فِيهِ لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَأْتِيَ رَجُلٌ مِنْ عِترَتِي اسْمُهُ اسْمِي يَمَلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَقِسْطًا كَمَا مَلَأْتُ جَوْرًا وَظُلْمًا»؛ (عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۳، ص ۶۲۰).

۲- سید هاشم بحرانی، البرهان، ج ۴، ص ۸۹.

۳- آل عمران (۳)، ۹.

پایان آن، همگی بیانگر اهمیت و حتمیت استخلاف و حاکمیت جهانی کسانی است که خیر و صلاح بر بینش، گفتار و کردار آن‌ها حاکم است.

ج) مراد از تمکین دین، فراگیر شدن دین و جامه عمل پوشیدن احکام و دستورات آن، در گستره جهانی است و در بیان صاحب مجمع البیان مراد از آن، همان «لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» است که در آیه ۳۳ توبه مطرح شد. (۱)

د) منظور از دین مورد رضای خدا همان اسلام است که در روز غدیر کامل شد: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»؛ (۲) یعنی اسلامی که تکلیف ادامه و بقای آن به وسیله همان کسی تعیین می‌شود که حکم بعثت و آغاز آن به دست او بود و جانشین رسول را همان کسی تعیین می‌کند که خود رسول را فرستاد.

ه) تعبیر «لِيُبَدِّلَنَّهُمْ» بیانگر شدت فشار و ظلم مستکبران در دوران غیبت به مؤمنان است و نکره بودن «أَمْنًا» مفید برقراری امنیت مطلق و همه جانبه است، یعنی امنیت مادی، معنوی، شغلی و

و) هدف نهایی ظهور، حاکمیت توحید ناب و خالص است: «يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا» که در پرتو آن خیر و برکت مادی و معنوی همه را در بر می‌گیرد و بشر می‌تواند تا اعلیٰ علین پر بکشد، البته جبر حاکم نمی‌شود؛ بنابراین فرمود: «وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ».

ص: ۱۱۷

۱- فضل طبرسی، مجمع البیان، ج ۷، ص ۲۳۹.

۲- مائده (۵)، ۳.

جزء نوزدهم قرآن با آیه ۲۱ سوره فرقان آغاز می شود و پس از عبور از سوره شعراء با آیه ۵۵ سوره نمل پایان می پذیرد.

برخی از موضوعات سوره فرقان در یک نگاه به شرح زیر است:

از شدت پشیمانی دو دست خود را گاز می گیرد (۲۷ تا ۲۹)، گلایه و شکایت رسول خدا (۳۰)، اجر رسالت (۵۷)، روز و شب برای چیست؟ و چه باید کرد؟ (۶۲)، ویژگی های بندگان شایسته الهی (۶۳ تا ۷۶)، اگر دعای شما نبود... (۷۷)،

سوره شعراء سوره ای مکی با ۲۲۷ آیه است که سرگذشت امت های پیشین را به امت اسلام یادآور می شود تا درس ها و عبرت های لازم را دریابند. برخی از عناوین این سوره را می توان این گونه بیان کرد:

دلسوزی رسول خدا و تلاش در راه ایمان آوردن مردم (۳)، اگر با خدا هستی از هیچ چیز نگران نباش (۱۲ تا ۱۵)، فقط و فقط این کالا آنجا قیمت دارد و دگر هیچ (۸۹)، آرزوی بازگشت به دنیا (۱۰۲)، عاقبت تلخ همجنس بازان (۱۶۵ تا ۱۷۴)، شیطان با چه کسانی همنشین می شود (۲۲۱ و ۲۲۲).

۵۵ آیه از سوره نمل بخش پایانی این جزء را تشکیل می دهد و این موضوعات را می توان در آن بررسی کرد:

غفلت از آخرت زیانی بی مانند را برای انسان رقم می زند (۴ و ۵)، چرا با اینکه به حقانیتش یقین داشتند، او را نپذیرفتند؟! (۱۴)، راز و نیازی با نهایت تواضع (۱۹۹)، وقتی

خبری می شنویم باید..(۲۷)، چه رازی در این امتحان نهفته بود؟(۳۵)، به راستی چه چیزی عامل هدایتش شد؟(۴۴)، کلید رحمت(۴۶).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۵۹

شعراء

۴

ندای

آسمانی

۶۰

=

۲۱

دلیل

غیبت

آیه منتخب

ندای آسمانی

((إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ؛ (۱) اگر ما اراده کنیم، از آسمان بر آنان آیه ای نازل می کنیم که گردنهایشان در برابر آن خاضع گردد!))

از امیرالمؤمنین علیه السلام درباره آیه «فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ» (۲) سؤال شد، امام فرمود: «با (تحقق) سه نشانه منتظر فرج باشید؛ اختلاف بین اهل شام، پرچم های سیاه از خراسان و صدای آسمانی در ماه مبارک رمضان». سپس فرمود: «آیا قول خداوند را در قرآن نشنیده اید «إِنَّ نَسْأَ نُنَزَّلُ عَلَيْهِمْ...» این نشانه ایست که دختران را از داخل (خانه) بیرون می کشد و خفته ها را بیدار و بیدارها را به وحشت می اندازد» (۳).

ص: ۱۱۹

۱- شعراء (۲۶)، ۴.

۲- مریم (۱۹)، ۳۷؛ زخرف (۴۳)، ۶۵.

۳- «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى «فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ» فَقَالَ انْتَضَرُوا الْفَرَجَ مِنْ ثَلَاثٍ فَقِيلَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَا هُنَّ فَقَالَ اخْتِلَافُ أَهْلِ الشَّامِ بَيْنَهُمْ وَ الرَّايَاتُ السُّودُ مِنْ خُرَاسَانَ وَ الْفَزْعَةُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَقِيلَ وَ مَا الْفَزْعَةُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ أ وَ مَا سَمِعْتُمْ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الْقُرْآنِ «إِنَّ نَسْأَ نُنَزَّلُ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ» هِيَ آيَةُ تُخْرِجُ الْفِتَاةَ مِنْ خُدْرِهَا وَ تُوقِظُ النَّائِمَ وَ تُفْرِعُ الْيَقْظَانَ»؛ (ابراهيم نعمانی، الغيبة، ص ۲۵۱، باب ۱۴، ح ۸).

امام صادق علیه السلام به نقل از پدر بزرگوارش فرمود: «به خدا قسم این (نداء آسمانی به اسم حضرت قائم) در قرآن روشن است: «إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ...» (۱).

همچنین فرمود: «برای حضرت قائم پنج نشانه وجود دارد: ظهور سفیانی، یمانی، ندای آسمانی، کشته شدن نفس زکیه و خسف در (منطقه) بیداء» (۲).

نکته ها

الف) هر حقیقتی، آیه و نشانه ای دارد؛ همه موجودات آیت وجود خدایند. معجزه، آیت و نشانه حقانیت صاحب آن و بندگی خدا نشانه هدایت و گناه نشانه گمراهی است. (۳) ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز از این قاعده مستثنی نیست. آن هم پس از مدتی بسیار طولانی که از غیبت او می گذرد و صدها نفر در این زمان ادعای مهدویت داشته اند، به طور طبیعی اقتضای حکمت این است که خداوند حکیم برای این امر، نشانه هایی روشن قرار دهد. یکی از نشانه های حتمی ظهور، ندای آسمانی است که در این آیه شریفه با توجه به روایات فراوان اشاره شده است.

ب) بر اساس روایات، این ندا در شب بیست و سوم ماه مبارک رمضان در همان سالی که قرار است ظهور محقق شود، به وسیله جبرئیل انجام می شود و همه مردم عالم، هر کس به زبان خود آن را می شنود. (۴)

ج) زراره بن اعین به امام صادق علیه السلام می گوید: من در قضیه حضرت قائم در شگفتم، چگونه ممکن است با آن عجایب (معجزات) که دیده می شود، مانند خسف در

ص: ۱۲۰

۱- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ... أَنِّي قَدْ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: وَاللَّهِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَبَيِّنٌ حَيْثُ يَقُولُ: «إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ»؛ (همان، ص ۲۶۰، ح ۱۹).

۲- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: لِلْقَائِمِ خَمْسُ عَلَامَاتٍ ظُهُورُ الشُّفْيَانِيِّ وَالْيَمَانِيِّ وَالصَّيْحَةُ مِنَ السَّمَاءِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الزَّكِيَّةِ وَالْخَسْفُ بِالْبَيْدَاءِ»؛ (همان، ص ۲۵۲، ح ۹).

۳- «قَالَ الصَّادِقُ: مَنْ كَانَ ذَاكِرًا لِلَّهِ عَلَى الْحَقِيقَةِ فَهُوَ مُطِيعٌ وَمَنْ كَانَ غَافِلًا عَنْهُ فَهُوَ عَاصٍ وَالطَّاعَةُ عَلَامَةُ الْهُدَايَةِ وَالْمَعْصِيَةُ عَلَامَةُ الضَّلَالَةِ»؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۹۰، ص ۱۵۸).

۴- رک: ابراهیم نعمانی، الغیبه، باب ۱۴.

بیداء و ندای آسمانی، کسی پیدا شود و با ایشان بجنگد؟! حضرت در پاسخ وی فرمود: «شیطان آنان را رها نمی کند تا اینکه ندا دهد ندایی شبیه به آن، با هدف ایجاد تردید».(۱)

د) یکی از موضوعات مهم در آخرالزمان، پیچیدگی تقابل حق و باطل در این دوران است؛ چرا که با پیشرفت علم و تکنولوژی و سوء استفاده دشمن از این ابزار، موضوع جابه جایی حق و باطل و ایجاد شک و تردید در حق، بسیار پیچیده شده است تا جایی که می توان گفت دشمن با ابزار فوق مدرن ندای آسمانی را شبیه سازی می کند و عده ای را در تشخیص حق به مشکل دچار می کند.

ه-) وقتی مفضل بن عمر درباره همین موضوع یعنی مشکل تشخیص حق از باطل گریه می کند و راه چاره می جوید، امام صادق علیه السلام نگاهی به خورشید می اندازد و می فرماید: «به خدا قسم امر ما از این خورشید واضح تر است».(۲)

یعنی اگر مشکلی باشد، از خود ماست. ضعف معرفت، حب دنیا به ویژه ریاست طلبی، مال حرام و مانند این امور ممکن است ما را از امام خود جدا کند.

ص: ۱۲۱

۱- «عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَجِبْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ وَإِنِّي لَمَأْجِبٌ مِنَ الْقَائِمِ كَيْفَ يُقَاتِلُ مَعَ مَا يَرُونَ مِنَ الْعَجَائِبِ مِنْ خَسْفِ الْبَيْدَاءِ بِالْجَيْشِ وَمِنَ النَّدَاءِ الَّذِي يَكُونُ مِنَ السَّمَاءِ فَقَالَ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَدْعُهُمْ حَتَّى يُنَادِيَ كَمَا نَادَى بِرَسُولِ اللَّهِ ص يَوْمَ الْعَقَبَةِ»؛ (نعمانی، الغیبه، ص ۲۶۵، باب ۱۴، ح ۲۹).

۲- «الْمُفْضَلُ بْنُ عُمَرَ قَالَ... فَبَكَيْتُ ثُمَّ قُلْتُ (يا ابا عبد الله!) فَكَيْفَ نَصَبَ قَالَ فَظَنَرْتُ إِلَى شَمْسٍ دَاخِلِهِ فِي الصُّفَّةِ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (كنيه مفضل، ابا عبد الله بوده) تَرَى هَذِهِ الشَّمْسَ قُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ وَاللَّهِ لَأَمْرُنَا أَيْبُنُ مِنْ هَذِهِ الشَّمْسِ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۳۳۶، کتاب الحججه، باب فی الغیبه، ح ۳).

جزء بیستم از اواسط سوره نمل یعنی از آیه ۵۶ آغاز می شود و پس از سوره قصص با رسیدن به آیه ۴۵ سوره عنکبوت پایان می پذیرد. برخی از موضوعات آیات پایانی سوره نمل عبارتند از:

نمک خوردن و نمکدان شکستن (۶۰ با بعد)، رجعت (۸۳)، با نفخ صور همه می میرند مگر کسی که... (۸۷)، چه کسانی از وحشت قیامت در امانند (۸۹).

سوره قصص با ۸۸ آیه از سوره های مکی است و با توجه به شباهت وضعیت مسلمانان در مکه به بنی اسرائیل که تحت ظلم فرعونیان قرار داشتند، برای دادن امید و درس عبرت به آن ها در آغاز سوره، ماجرای فرعون و در پایان سوره ماجرای قارون را یادآور می شود، برخی از موضوعات این سوره به شرح زیر است:

سنت تخلف ناپذیر نجات مظلومان (۵)، نمونه ای از فرمان تکوینی خداوند متعال (۱۲)، این جمله را به خاطر داشته باشید (۲۱)، خوبی کن تا خوبی ببینی (۲۴)، چه با وقار و متانت راه می رود (۲۵)، آواره ای که عزیز و سربلند شد چون... (۲۸)، هوا پرستی نیز با خداپرستی سازگار نیست (۵۰)، یک صحنه و دو نوع دید و نگاه (۷۹ و ۸۰)، آخرت از آن کسانی است که... (۸۳)، آخرین پیام این سوره «وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ».

سوره عنکبوت نیز با ۶۹ آیه مکی است که ۴۵ آیه آغازین آن بخش پایانی جزء بیستم را رقم می زند و برخی از موضوعات آن را این چنین می توان یادآور شد:

سنت امتحان (۲)، سفارش الهی درباره پدر و مادر (۸)، تو بیا گناهِش با من! (۱۲)،

سفر با هدف مبدأ و معادشناسی (۲۰)، نسل و ذریه ای پاک، پاداش دنیوی صالحان (۲۷)، چه بی لیاقت! (۳۳)، چه زیاد است عبرت ها و کم است عبرت گیرنده! (۴۰).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۶۱

نمل

۶۲

مضطّر

عالم

۶۲

=

۸۲

رجعت

۶۳

=

۸۳

رجعت

رجعت

قصص

نجات

مظلومان عالم و نابودی مستکبران

رجعت

آیه منتخب (۱)

مضطرّ

((أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَّرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدًا وَيُخَوِّذُ الْمُضْطَّرَّ إِذَا دَعَاهُ وَإِذَا دَعَاكَ رَبُّكَ فَاسْتَجِبْ لَهُ وَلَا يَمُوتُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَقَدْ أَدَّبْنَا لِلْمُذْئَبِينَ الْأُولَىٰ بِأُولَىٰ الْأُولَىٰ)) (۱) یا کسی که دعای مضطرّ را اجابت می کند و گرفتاری را برطرف می سازد، و شما را خلفای زمین قرار می دهد آیا معبودی با خداست؟! کمتر متذکر می شوید!))

محمد بن مسلم از امام باقر علیه السلام نقل می کند که ایشان درباره آیه شریفه «أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَّرَّ..» فرمود:

این آیه درباره حضرت قائم نازل شده است و جبرئیل بر روی ناودان (طلا) به صورت پرنده ای سفید است و اولین کسی است

که با حضرت بیعت می کند و سیصد و سیزده نفر (از اصحاب خاص) نیز بیعت می کنند. (۱)

همچنین فرمود: «او (حضرت قائم) همان مضطرّی است که خداوند می فرماید: «أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ..» (این آیه) درباره او و برای او نازل شده است». (۲)

امام صادق علیه السلام می فرماید:

(این آیه) در باره قائم از آل محمد نازل شده است؛ به خدا قسم او مضطرّ است، آنگاه که نزد مقام (حضرت ابراهیم) دو رکعت نماز گزارد و خدا را بخواند، پس او را اجابت نماید و سوء (گرفتاری و ظلم) را برطرف کند و خداوند او را خلیفه و جانشین خود بر زمین قرار می دهد. (۳)

نکته ها

الف) گرچه خداوند دعای همه را- هر گاه شرایطش جمع باشد- اجابت می کند؛ ولی در این آیه مخصوصاً روی عنوان «مضطر» تکیه شده است، به این دلیل که یکی از شرایط اجابت دعا آن است که انسان چشم از عالم اسباب بکلی برگردد و تمام قلب و روحش را در اختیار خدا قرار دهد، همه چیز را از آن او بداند و حل هر مشکلی را به دست او ببیند، و این درک و دید در حال اضطراب دست می دهد.

درست است که عالم، عالم اسباب است، و مؤمن نهایت تلاش و کوشش خود را

ص: ۱۲۴

۱- «عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ قَالَ نَزَلَتْ فِي الْقَائِمِ وَ كَانَ جَبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامَ عَلَى الْمِيزَابِ فِي صُورِهِ طَيْرٌ أبيضٌ فَيَكُونُ أَوَّلَ خَلْقِ اللَّهِ مَبَايَعَهُ لَهُ أَعْنَى جَبْرَائِيلَ وَ يُبَايِعُهُ النَّاسُ الثَّلَاثِمِائَةَ وَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ»؛ (ابراهیم نعمانی، الغیبه، ص ۳۱۴، باب ۲۰، ح ۶).

۲- «قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ وَ هُوَ وَ اللَّهُ الْمُضْطَرُّ الَّذِي يَقُولُ اللَّهُ فِيهِ «أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَ يَكشِفُ السُّوءَ وَ يَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ» فِيهِ نَزَلَتْ وَ لَهُ»؛ (همان، ص ۱۸۲، باب ۱۰، ح ۳۰).

۳- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ نَزَلَتْ فِي الْقَائِمِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ ، هُوَ وَ اللَّهُ الْمُضْطَرُّ إِذَا صَدَّقَ فِي الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ وَ دَعَا اللَّهَ فَأَجَابَهُ وَ يَكشِفُ السُّوءَ وَ يَجْعَلُهُ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ»؛ (علی قمی، تفسیر، ج ۲، ص ۱۲۹).

در این زمینه به کار می‌گیرد؛ ولی هرگز در جهان اسباب گم نمی‌شود، همه را از برکت ذات پاک او می‌بیند، «دیده ای نافذ و سبب سوراخ کن دارد که اسباب را از بیخ و بن بر می‌کند» و در پشت حجاب اسباب ذات «مسبب الاسباب» را می‌بیند و همه چیز را از او می‌خواهد. آری، اگر انسان به این مرحله برسد، مهمترین شرط اجابت دعا را فراهم ساخته است. (۱)

ب) قطعاً دعای امام زمان تمام شرایط اجابت را دارد؛ اما تا مردم به طور حقیقی خواهان این امر نباشند، خداوند اذن ظهور نخواهد داد چنانچه در روایت آمده است: «و اگر پیروان ما که خداوند آنان را برای پیرویش موفق سازد، از روی شناخت و صادقانه در وفای به عهدی که بر آن هاست متحد و یکدل می‌شدند، برکت دیدار ما از آنان به تأخیر نمی‌افتاد و در سعادت مشاهده (ظهور) ما شتاب می‌شد». (۲)

ج) آنگاه که مردم با آگاهی از خسارت های جبران ناپذیر غیبت و ظلم و ستم مستکبران، مضطرانه خدا را خواندند و فرج را خواستار شدند، حجت و ولی خدا با حالت اضطراب دست به دعا بر می‌دارد و بر طرف شدن سوء (غیبت) را از درگاه ایزد منان می‌خواهد، آنگاه فرمان «قُمْ بِاذْنِ اللَّهِ» صادر می‌شود.

د) بر خواص جامعه به ویژه حوزویان لازم است با تقویت و تعمیق شناخت مردم درباره امام و به تصویر کشیدن خسارت های مادی و معنوی غیبت حجت خدا، در راه تعجیل فرج قدم های بلندی بردارند تا هرچه زودتر تحقق وعده الهی را شاهد باشیم که «وَ يَكْشِفُ السُّوءَ وَ يَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ».

ص: ۱۲۵

۱- ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۵، ص ۵۲۰.

۲- «وَ لَوْ أَنَّ أَشْيَاعَنَا وَفَقَّهَهُمُ اللَّهُ لَطَاعَتِهِ عَلَى اجْتِمَاعِ مِنَ الْقُلُوبِ فِي الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ عَلَيْهِمْ لَمَا تَأَخَّرَ عَنْهُمْ الْيَمْنُ بِلِقَائِنَا وَ لَتَعَجَّلَتْ لَهُمُ السَّعَادَةُ بِمُشَاهَدَتِنَا عَلَى حَقِّ الْمَعْرِفَةِ وَ صِدْقِهَا»؛ (طبرسی، احتجاج، ج ۲، ص ۴۹۹).

رجعت

((وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ؛ (۱)) (به خاطر آور) روزی را که ما از هر امتی، گروهی را از کسانی که آیات ما را تکذیب می کردند محشور می کنیم و آن ها را نگه می داریم تا به یکدیگر ملحق شوند!))

امام صادق علیه السلام از حماد پرسید: مردم (اهل سنت) در باره آیه «يَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا» چه می گویند؟ عرض کرد: می گویند این (حشر) در قیامت است. حضرت فرمود: اینگونه که می گویند نیست! این آیه درباره رجعت است (اگر آیه درباره قیامت باشد) آیا خداوند از هر امتی گروهی را محشور می نماید و بقیه را رها می کند؟! همانا آیه قیامت این آیه است «وَ حَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا». (۲)

نکته ها

الف) یکی از مسلمات مذهب شیعه که اجماع بر آن اقامه شده است و آیات و روایات فراوانی بر آن دلالت دارد، (۳) وقوع رجعت در آخرالزمان است؛ یعنی «همانا خداوند متعال، گروهی از اموات را به همان وضعیتی که بوده اند، باز می گرداند؛ پس به

ص: ۱۲۶

۱- . نمل (۲۷)، ۸۳.

۲- . «عن حماد عن أبي عبد الله عليه السلام قال: ما يقول الناس في هذه الآية: «يَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا»؟ قلت: يقولون أن ها في القيامة قال: ليس كما يقولون أن ها في الرجعه، أ يحشر الله في القيامة من كل فوجا و يدع الباقيين؟ انما آيه القيامة: «وَ حَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا»؛ (كهف (۱۸)، ۴۷؛ عروسی حویزی، تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۰۰).

۳- . رك: شيخ حر عاملی، ایقاظ الهجعه بالبرهان علی الرجعه.

عده ای از آن ها عزت می بخشد و عده ای دیگر را ذلیل می کند» (۱).

ب) رجعت بارها در امت های گذشته اتفاق افتاده است (۲) و بر اساس روایت مشهور نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله و سلم، هر آنچه که در امت های پیشین اتفاق افتاده در این امت هم واقع خواهد شد (۳) مگر اینکه دلیل معتبری بر استثناء آن رسیده باشد و درباره رجعت نه تنها دلیلی بر نفی آن وجود ندارد، بلکه دلایل متواتری بر اثبات آن موجود است (۴).

ج) یکی از آیاتی که به روشنی بر وقوع رجعت در امت اسلام دلالت دارد، آیه بالاست. برخی از شواهد این استدلال عبارت است از:

۱. «من» در آیه تبعیضیه است و دلالت بر حشر گروهی از هر امتی دارد که در این صورت نمی تواند به قیامت مربوط باشد.

۲. مراد از «آیات» که مورد تکذیب اینان قرار گرفته، عام است و تکذیب حجت های الهی از جمله اهل بیت علیهم السلام و همچنین کتاب های آسمانی از جمله قرآن را در بر می گیرد؛ بنابراین امام صادق علیه السلام فرمود: «مراد از آیات، امیر المؤمنین و ائمه هستند» (۵).

۳. آیه قبل از این آیه، به «دابه الارض» مربوط است که بر اساس آنچه در تفاسیر و روایات آمده، از اشراط الساعه و نشانه های قیامت است و به قبل از قیامت مربوط می شود و در همین دنیا اتفاق می افتد. از سویی دیگر، در آیه ۸۷ از نوح صورت، پایان یافتن دنیا، برپایی قیامت و حساب رسی اعمال سخن به میان می آید. طبعاً سیر

ص: ۱۲۷

۱- «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُرُدُّ قَوْمًا مِّنَ الْأَمْوَاتِ إِلَى الدُّنْيَا فِي صُورِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا فَيَعِزُّ مِنْهُمْ فَرِيقًا وَ يَذِلُّ فَرِيقًا»؛ (شیخ مفید، أوائل المقالات، ص ۷۸).

۲- بقره (۲)، ۵۵ و ۵۶، ۷۳، ۲۴۳، ۲۵۹؛ مائده (۵)، ۱۱۰.

۳- «وَقَالَ النَّبِيُّ يُكُونُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ كُلُّ مَا كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ حَذْوِ النَّعْلِ بِالنَّعْلِ وَ حَذْوِ الْقُدِّهِ بِالْقُدِّهِ»؛ (شیخ صدوق، من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۰۳، باب فرض الصلاة، ح ۶۰۹؛ مصنف عبد الرزاق، ج ۱۱، ص ۳۶۹، باب سنن من كان قبلکم، ح ۲۰، ۷۶۳ به بعد).

۴- اعلم یا أخى إني لا أظنك ترتاب بعد ما...؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۵۳، ص ۱۲۲ به بعد).

۵- علی قمی، تفسیر، ج ۲، ص ۱۳۰.

منطقی آیات می طلبد که آیه ۸۳ به همین عالم مربوط باشد نه به قیامت.

۴. قرآن برای تبیین آیات در آیه ۴۴ سوره نحل ما را به بیان رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم ارجاع می دهد و به حکم غدیر و حدیث ثقلین و ده ها حدیث دیگر، پس از ایشان اهل بیت بزرگوارشان این امر را برعهده دارند و در روایات بسیاری از امامان معصوم علیهم السلام به ارتباط این آیه با موضوع رجعت تصریح شده است.

د) در این آیه شریفه، به رجعت تکذیب کنندگان اشاره می شود و در آیات دیگر (۱) و روایت های زیادی به رجعت خوبان نیز اشاره شده است؛ از جمله آیه «وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ» (۲) و از قوم موسی، گروهی هستند که به سوی حق هدایت می کنند و به حق و عدالت حکم می نمایند».

مفضل بن عمر از امام صادق علیه السلام روایت می کند که امام فرمود:

حضرت قائم از پشت کوفه ۲۷ مرد را خارج می کند (به اذن الهی آنان را زنده می گرداند)، پانزده نفر از قوم حضرت موسی علیه السلام کسانی که (قرآن می فرماید) «يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ» و هفت نفر از اهل کهف، یوشع بن نون (وصی حضرت موسی)، سلمان، ابادجانه انصاری، مقداد و مالک اشتر؛ پس اینان در محضر امام از یاران و حاکمان خواهند بود. (۳)

ه- درباره فلسفه و حکمت رجعت، می توان امور زیر را برشمرد:

- تبیین حق با اقرار و اعتراف خودِ ظالمان؛

- مجازات سخت ظالمان و به تصویر کشیدن عاقبت ظلم و ستم تا راهی برای

ص: ۱۲۸

۱- غافر (۴۵)، ۵۱.

۲- اعراف (۷)، ۱۵۹.

۳- «رَوَى الْمُفَضَّلُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ يُخْرِجُ الْقَائِمُ مِنَ ظَهْرِ الْكُوفَةِ سَبْعَةَ وَعِشْرِينَ رَجُلًا خَمْسَةَ عَشَرَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى الَّذِينَ كَانُوا يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ وَ سَبْعَةَ مِنْ أَهْلِ الْكَهْفِ وَ يُوشَعَ بْنَ نُونٍ وَ سَلْمَانَ وَ أَبَا دُجَانَةَ الْأَنْصَارِيَّ وَ الْمِقْدَادَ وَ مَالِكًا الْأَشْتَرَّ فَيَكُونُونَ بَيْنَ يَدَيْهِ أَنْصَارًا وَ حُكَّامًا»؛ (شیخ مفید، ارشاد، ج ۲، ص ۳۸۶، فصل سیره الامام المهدي).

- قدرت نمائی حق؛

- مدال عظیم یاری امام، برای منتظران واقعی؛

- شفای دل اهل ایمان؛(۱)

- فراهم شدن زمینه رشد و تعالی و تقرب الی الله برای مؤمنانی که به دلیل ظلم ظالمان، از دسترسی به معصوم محروم بوده اند.

(و) رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم راه دست یابی به چنین توفیق والایی را این چنین بیان کردند: «ای سلمان! تو و امثال تو و کسانی که از روی حقیقت شناخت ولایت آنان (جانشینانم) را داشته باشد، همه آنان را خواهید دید»(۲) یعنی در دوران رجعت، توفیق رجعت شامل حالتان خواهد شد و این حقیقت در بیان نورانی امام صادق علیه السلام چنین آمده است: سلمان سه ویژگی داشت اول اینکه خواسته مولایش امیرالمؤمنین، علی بن ابی طالب علیه السلام، را بر خواسته خود مقدم می داشت، دوم اینکه نیازمندان را دوست می داشت و آنان را بر ثروتمندان ترجیح می داد و سوم اینکه علم و عالمان را دوست می داشت.(۳)

ص: ۱۲۹

۱- «وَإِنْ أَدْرَكَنِی الْمَوْتُ قَبْلَ ظُهُورِکَ فَإِنِّی أَتَوَسَّلُ بِکَ إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ أَنْ یَصِلَی عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ یَجْعَلَ لِی کَرَّةً فِی ظُهُورِکَ وَ رَجْعَةً فِی أَیَامِکَ لِأَبْلُغَ مِنْ طَاعَتِکَ مُرَادِی وَ أَشْفِی مِنْ أَعْدَائِکَ فُوَادِی»؛ (ای امام زمان) اگر پیش از ظهور شما مرگ مرا در بر گرفت، پس من به وسیله شما به خداوند سبحان متوسل می شوم که بر محمد و آلش درود بفرستد و رجعتی برای من در دوران ظهور شما و رجعتی در دوران شما (اهل بیت) قرار دهد، تا به خواسته ام در پیروی از شما دست یابم و دلم (با مجازات) دشمنان شفا یابد؛(علامه مجلسی، بحار، ج ۵۳، ص ۹۵).

۲- «قَالَ يَا سَلْمَانَ إِنَّكَ مُدْرِكُهُمْ وَ أَمْثَالُكَ وَ مَنْ تَوَلَّاهُمْ بِحَقِيقَةِ الْمَعْرِفَةِ»؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۲۵، ص ۷).

۳- «عَنْ مَنْصُورٍ بُرْزَجٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ مَا أَكْثَرَ مَا أَسْمِعُ مِنْكَ سَيِّدِي ذِكْرَ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ فَقَالَ لَا تَقُلْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ وَ لَكِنْ قُلْ سَلْمَانَ الْمُحَمَّدِيِّ أَتَدْرِي مَا كَثَرَهُ ذِكْرِي لَهُ قُلْتُ لَا قَالَ لَثَلَاثَ خِلَالَ إِخِيَادِهَا إِثَارُهُ هُوَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامِ عَلَي هِيَوَى نَفْسِهِ وَ الثَّانِيَهُ حُبُّهُ الْفُقَرَاءَ وَ اخْتِيَارُهُ إِيَاهُمْ عَلَي أَهْلِ الثَّرْوَةِ وَ الْعُدَدِ وَ الثَّلَاثَهُ حُبُّهُ لِلْعِلْمِ وَ الْعُلَمَاءِ»؛ (علامه مجلسی، بحار، ج ۲۲، ص ۳۲۷).

بنابراین، با آراستنِ خود به این صفات برجسته می توان امید داشت تا در زمره رجعت کنندگان قرار گیریم.

پروردگارا! اگر مرگ را که برای بندگانت یک امر حتمی قرار داده ای، میان من و آن حضرت جدایی انداخت، مرا از قبرم بیرون آور تا در حالی که کفنم را پوشیده و شمشیرم را از غلاف درآورده و نیزه ام را به دست گرفته ام در میان آن ها که در شهر حاضرند یا آنان که کوچ می کنند، قرار گیرم و دعوت کننده آن حضرت را اجابت کنم. (۱)

آیه منتخب (۳)

سنت زیبای نجات مستضعفان و نابودی مستکبران

((وَأُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ؛ (۲) ما می خواهیم بر مستضعفان زمین منت نهیم و آنان را پیشوایان و وارثان روی زمین قرار دهیم!))

امام علی علیه السلام می فرماید:

دنیا پس از چموشی - همچون شتری که از دادن شیر به دوشنده اش خودداری می کند و برای بچه اش نگه می دارد - به ما روی می آورد. سپس آن حضرت این آیه را تلاوت کرد: «وَأُرِيدُ...» (۳)

همچنین درباره این آیه شریفه فرمود:

ص: ۱۳۰

۱- . مفاتیح الجنان، فرازی از دعای عهد. (همان، بحار، ج ۵۳، ص ۹۵).

۲- . قصص (۲۸)، ۵.

۳- . «لَتَعْطِفَنَّ الدُّنْيَا عَلَيْنَا بَعْدَ شِمَاسِهَا عَطْفَ الضُّرُوسِ عَلَيَّ وَلَدَهَا وَ تَلَا عَقِيبَ ذَلِكَ: «وَأُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ...» (نهج البلاغه، حکمت ۲۰۹).

اینان آل محمدر علیهم السلام هستند که پس از مشقتی که (از سوی مستکبران) خواهند کشید، خداوند مهدیشان را می فرستد و آنان را عزت و دشمنانشان را ذلت و خواری می بخشد. (۱)

در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است:

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم به امیرالمؤمنین علیه السلام و امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام نگاه کردند، گریستند و فرمودند: شما پس از من مستضعف خواهید شد. مفضل می گوید: به امام عرض کردم معنای (رسول خدا از این سخن) چیست؟ فرمود: معنای سخن حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم این است که شما پس از من امام هستید؛ خداوند می فرماید: «وَنُرِيدُ أَنْ...» این آیه تا روز قیامت در ما جاری است (ائمه از ما خواهند بود). (۲)

حکیمه خاتون می گوید:

وقتی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به دنیا آمدند، ایشان را به نزد پدر بزرگوارشان آوردم. حضرت فرمود: فرزندم سخن بگو! آنگاه به قدرت الهی (عیسی گونه) لب به سخن گشود و گفت: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ...» (۳)

ص: ۱۳۱

۱- «عَنْ عَلِيٍّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى «وَنُرِيدُ أَنْ...» قَالَ: هُمْ آلُ مُحَمَّدٍ يَبْعَثُ اللَّهُ مَهْدِيَّهُمْ بَعْدَ جَهْدِهِمْ فَيُعِزُّهُمْ وَ يُدِلُّ عُدُوَّهُمْ»؛ (شیخ طوسی، الغیبه، ص ۱۸۴، فصل ۱، کلام علی الواقفه).

۲- «عن مفضل بن عمر قال: سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول: ان رسول الله صلى الله عليه وآله نظر الى علي و الحسن و الحسين عليهم السلام فبكى و قال: أنتم المستضعفون بعدى. قال المفضل: فقلت له: ما معنى ذلك يا ابن رسول الله؟ قال قال: معناه انكم الائمة بعدى ان الله عز و جل يقول: «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ» فهذه الآية جارية فينا الى يوم القيامة»؛ (عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۱۰).

۳- همان، ص ۱۱۱.

الف) این آیه بیانگر سنت قطعی الهی براساس نجات مظلومان و نابودی ظالمان است که با تعبیر «و تُرِيدُ أَنْ..» که به اراده تکوینی او ناظر است، نهایت تأکید درباره قطعیت آن انجام شده است.

ب) مراد از «مَنْت»، عظیم و بزرگ بودن این نعمت است که در قرآن این تعبیر درباره نعمت‌های بزرگی چون توحید(۱)، وحی و نبوت(۲)، نجات از عذاب(۳) و رهایی مظلومان به کار رفته است. به عبارت دیگر، «أَنْ نَمَنَّ» یعنی «أَنْ نُنْعِمَ نِعْمَةً عَظِيمَةً».

ج) مراد از مستضعفان در این آیه، بندگان صالح خدا و جوانمردانی هستند که به جرم پابندی به حق و ارزش‌های والای انسانی مورد ظلم فراعنه زمان خود واقع می‌شوند و در رأس این مستضعفان، امیرالمؤمنین علیه السلام و بقیه اهل بیت علیهم السلام قرار دارند؛ زیرا حق مداران، فقط به حق و حفظ آن می‌اندیشند و در این راه، از مال و جان خود نیز می‌گذرند. چنانچه امیرالمؤمنین فرمود: «برای اینکه حق بماند، پس صبر نمودم در حالی که گویا خاری در چشم و استخوانی در گلو دارم».(۴)

طبعاً کسانی که به هیچ قانون و عهد و پیمانی پایبند نیستند و به چیزی جز حفظ مقام و موقعیت خود نمی‌اندیشند، در ظاهر به پیش می‌روند و قدرت را در دست می‌گیرند؛ اما خاتم اوصیاء، بقیه‌الله‌الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف، از سوی خداوند مأموریت می‌یابد تا با پایان یافتن مهلت ظالمان، برخورد جهانی و فراگیر با آنان داشته باشد و ریشه آن‌ها را بخشکاند: «فَقَطَعَ دَابِرَ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ».(۵)

ص: ۱۳۲

۱- «بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ»؛ (حجرات(۴۹)، ۱۷).

۲- «لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا..»؛ (آل عمران(۳)، ۱۶۴؛ نساء(۵)، ۹۴؛ ابراهیم(۱۴)، ۱۱).

۳- «فَمَنْ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَ وَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ»؛ (طور(۵۲)، ۲۷؛ قصص(۲۸)، ۸۲).

۴- «فَصَبْرٌ وَ فِي الْعَيْنِ قَدَى وَ فِي الْحَلْقِ شَجَا»؛ (نهج البلاغه، خطبه ۳).

۵- انعام(۶)، ۴۵. بحث آن در آیه مربوط به جزء هفتم گذشت.

د) در دوران غیبت، باید پابندی خود را به حق در عمل ثابت کنیم و تحت هیچ شرایطی از راه حق یعنی صداقت و امانت داری، عفت و پاکدامنی، رحم و مروت، به دست آوردن روزی حلال و یاری دین خارج نشویم، هر چند لازم شود در این راه هزینه پردازیم و چه بسا از حق مسلم خود محروم شویم.

آنچه که مهم است این که ما به این عالم آمده ایم تا عبودیت و بندگی خود را در عمل ثابت کنیم و باید بدانیم که استقامت بر حق زیباترین بندگی است، افزون بر آن قطعاً سرانجام نیک از آن پرهیزگاران است، همانطور که در روایت آمده است: «از خدا یاری جوید، و استقامت پیشه کنید که زمین از آن خداست و آن را به هر کس از بندگانش که بخواهد، واگذار می کند و سرانجام (نیک) برای پرهیزکاران است!»^(۱)

ص: ۱۳۳

۱- «قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»؛ (اعراف (۷)، ۱۲۸).

جزء بیست و یکم با آیه ۴۶ سوره عنکبوت، آغاز می شود و با گذر از سوره های روم، لقمان، سجده با آیه سی ام از این سوره به پایان می رسد، از موضوعات دیگر سوره عنکبوت عبارت است از:

معیار انتخاب محل زندگی (۵۶)، هر جانی آن را خواهد چشید (۵۷)، اگر واقعاً بخواهی راه را نشانت می دهند (۶۹).

سوره روم با شصت آیه از سوره های مکی است که موضوعات مهمی را در بر دارد؛ از جمله:

یک پیشگوئی که درست به موقع به وقوع پیوست (۲ تا ۵)، گناه، گناه می آورد تا آنجا که... (۱۰)، حق خویشان، درماندگان و ماندگان در راه را پردازید (۳۸)، ربا یا زکات و انفاق؟! آثار بد گناه در دریا و خشکی (۴۱)، دریاب پیش از آنکه دیر شود (۴۳)، از سوی او رحمت از سوی ما...؟ (۴۶)، وعده یاری مؤمنان (۴۷).

سوره لقمان نیز با ۳۴ آیه از سوره های مکی است و سفارش های حکیمانه لقمان به فرزندش را یادآور می شود.

ستونی نامرئی (۱۰)، ارزش پدر و مادر نزد حق تعالی «أَنْ اشْكُرْ لِي وَ لِوَالِدَيْكَ» (۱۴)، هیچ چیز از نظرش دور نمی ماند پس مواظب کارهایت باش (۱۶)، فرزند عزیزم این چنین باش! (۱۷ تا ۱۹)، چقدر درباره خودت اندیشیده ای؟ (۲۰)، ریسمان محکم نجات (۲۲)، اگر تمام درختان مداد و تمام دریاها مرکب شوند... (۲۷).

سوره سجده یا همان سوره «الم تنزیل» در ترتیب چینش سوره های قرآنی، اولین سوره از سوره های سجده دار است و با خواندن یا شنیدن آیه پانزدهم آن، سجده واجب می شود و این سوره را نمی توان در نماز خواند. سوره سجده سی آیه دارد و از جمله سوره های مکی است. برخی از موضوعات آن به شرح زیر است:

آیا از دست ملک الموت هم می توان گریخت(۱۱)، چه دیر فهمیدند!(۱۳)، پاداش بزرگ نماز شب(۱۵ به بعد)، از آنان روی بگردان تا... (۳۰).

سوره احزاب با ۷۳ آیه مدنی است و یادآور یکی از حوادث مهم تاریخ اسلام است، برای تلاوت و آموزش این سوره به خانواده فضیلت بزرگی بیان شده است، نمونه ای از موضوعات آن عبارت است از:

باید ها و نبایدها در اطاعت(۱)، فرزند خوانده احکام فرزند را ندارد(۴)، بهشت را به بها دهند نه به بهانه(۷ و ۸)، زلزله اعتقادی(۱۱)، غربالی برای تشخیص مؤمنان از منافقان(۱۲ و ۱۳)، یک صحنه و دو نگاه(آیه ۱۲ و ۲۲)، آفرین بر سبک بالان عاشق(۲۳).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۶۷

لقمان

۲۰

امام

غایب عجل الله تعالی فرجه الشریف

۶۸

سجده

ظهور

امام و انتقام از ظالمان

۶۹

=

۳۰

=

آیه منتخب

نعمت پنهان

((أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ

ص: ۱۳۵

عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ؛ (۱) آیا ندیدید خداوند آنچه را در آسمان ها و زمین است مسخر شما کرده، و نعمتهای آشکار و پنهان خود را به طور فراوان بر شما ارزانی داشته است؟! ولی بعضی از مردم بدون هیچ دانش و هدایت و کتاب روشنگری درباره خدا مجادله می کنند!!

راوی از امام کاظم علیه السلام درباره این آیه پرسید، حضرت فرمود: نعمت آشکار، امام آشکار است و نعمت پنهان، امام غایب است. راوی در ادامه پرسید: مگر کسی از ائمه غایب خواهد شد؟ حضرت فرمود: بله، شخص او از چشمان مردم غایب می شود؛ ولی یاد او از دل های مؤمنان غایب نمی شود. او دوازدهمین از ماست و خداوند هر سختی را برای او آسان و هر دشواری را برایش رام و گنج های زمین را برایش آشکار و هر دوری را نزدیک و هر گردنکشی را به دستش نابود می گرداند. او فرزند سرور کنیزان است که ولادتش بر مردم مخفی می ماند و ذکر نام او (محمّد) برایشان جایز نیست تا اینکه خداوند او را آشکار کند و زمین را پر از عدل و داد نماید آنگونه که از ظلم و ستم پر شده است. (۲)

ص: ۱۳۶

۱- لقمان (۳۱)، ۲۰.

۲- «عَنْ أَبِي أَحْمَدَ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادِ الْأَزْدِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ سَيِّدِي مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ «وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً» فَقَالَ النُّعْمَةُ الظَّاهِرَةُ الْأَمِيَامُ الظَّاهِرُ وَالبَاطِنَةُ الْإِمَامُ الْغَائِبُ فَقُلْتُ لَهُ وَ يَكُونُ فِي الْأَئِمَّةِ مَنْ يَغِيبُ قَالَ نَعَمْ يَغِيبُ عَنْ أَبْصَارِ النَّاسِ سَخِصُهُ وَ لَا يَغِيبُ عَنْ قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ ذِكْرُهُ وَ هُوَ الثَّانِي عَشَرَ مِنَّا يَسْهُلُ اللَّهُ لَهُ كُلُّ عَسِيرٍ وَ يُدَلِّلُ لَهُ كُلُّ صَعْبٍ وَ يُظَهِّرُ لَهُ كُنُوزَ الْأَرْضِ وَ يُقَرِّبُ لَهُ كُلَّ بَعِيدٍ وَ يُبَيِّرُ بِهِ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ وَ يُهْلِكُ عَلَى يَدِهِ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ذَلِكَ ابْنُ سَيِّدِهِ الْأَمَاءِ الَّذِي تَخْفَى عَلَى النَّاسِ وَلِمَادَتُهُ وَ لَمَّا يَحِلُّ لَهُمْ تَسْجِيتُهُ حَتَّى يُظَهِّرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَيَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسِيًّا وَ عَيْدًا كَمَا مَلِئْتَ جَوْرًا وَ ظُلْمًا؛» (شيخ صدوق، كمال الدين و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۶۸، باب ۳۴، ح ۶).

نعمت آشکار، رسول خدا و معارف توحیدی است که آورد و نعمت باطنه، ولایت و مودت ما اهل بیت علیهم السلام است که عده ای آن نعمت آشکار را معتقد شدند؛ ولی نعمت پنهان را از دست دادند و خداوند این آیه را نازل کرد: «ای فرستاده (خدا)! آن ها که در راه کفر شتاب می کنند و با زبان می گویند: «ایمان آوردیم» و قلب آن ها ایمان نیاورده، تو را اندوهگین سازند!» (۱) پس رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم هنگام نزول این آیه خوشحال شد؛ زیرا خداوند ایمانشان را جز با ولایت و محبت ما نمی پذیرد. (۲)

نکته ها

الف) این آیه از دسته آیاتی است که ما را به تفکر و تعقل دعوت می نماید، آن هم در موضوع حیاتی و مهمی مثل خودشناسی که اساس همه معرفت هاست. (۳)

ب) نوع دید و نگاه دین اسلام به انسان بسیار دارای اهمیت است. می فرماید: آیا در این موضوع اندیشیده ای که خداوند همه آنچه که در آسمان ها و زمین است را برای تو مسخر و رام کرده است؟! یعنی ای انسان! اگر تمام عالم در اختیار تو قرار داده شده است، آیا هیچ فکر کرده ای که تو برای چه آفریده شده ای؟!

ص: ۱۳۷

- ۱- «يا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ»؛ (مائده (۵)، ۴۱).
- ۲- «عَنْ شَرِيكِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ «وَأَشْبَحَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً» قَالَ أَمَّا النُّعْمَةُ الظَّاهِرَةُ فَهُوَ النَّبِيُّ وَ مَيَّا حَيَاءَ بِهِ مِنْ مَعْرِفَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ تَوْحِيدِهِ وَ أَمَّا النُّعْمَةُ الْبَاطِنَةُ فَوَلَايَتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ عَقْدُ مَوَدَّتِنَا فَاعْتَقَدَ وَ اللَّهُ قَوْمَ هَيْدِهِ النُّعْمَةُ الظَّاهِرَةُ وَ الْبَاطِنَةُ وَ اعْتَقَدَهَا قَوْمَ ظَاهِرَةٍ وَ لَمْ يَعْتَقِدُوا بِهَا بَاطِنَةً فَأَنْزَلَ اللَّهُ «يا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَ لَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ» فَفَرِحَ رَسُولُ اللَّهِ عِنْدَ نُزُولِهَا إِذْ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِيمَانَهُمْ إِلَّا بِعَقْدِ وَلَايَتِنَا وَ مَحَبَّتِنَا»؛ (عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۴، ص ۲۱۲).
- ۳- ر.ک: علامه طباطبایی، المیزان، ج ۶، ص ۱۶۳، ذیل آیه ۱۰۵ سوره مائده.

ج) امام، نعمت است، (۱) آن هم اساس و رأس همه نعمت‌ها که اگر کسی این نعمت را نشناسد، همه نعمت‌ها را از دست داده است؛ چرا که انسانیت ما و دست‌یابی به اهداف خلقتمان، در گرو بهره‌مندی از این نعمت عظمای الهی است. به همین دلیل شیعه و اهل سنت از حضرت رسول روایت کرده‌اند: «مَنْ مَاتَ وَ لَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً».

آری، جز در پرتو قافله سالاری امام معصوم هرگز نمی‌توان در طی راه کمال و سیر الی الله موفق بود: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَبِيلَ اللَّهِ الَّذِي مَنْ سَلَكَ غَيْرَهُ هَلَكَ» و «يَا بَابَ اللَّهِ الَّذِي لَا يُؤْتَى إِلَّا مِنْهُ».

د) انسان، در پرتو خودشناسی به جایی می‌رسد که در راه کمال و سعادت، نیاز به وجود امام و اطاعت از ایشان را از وجود آب و هوا و نور خورشید ضروری تر و لازم تر می‌بیند و به تعبیر مرحوم کلینی، اضطراب به حجت پیدا می‌کند. (۲)

اما با کمال تأسف، «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ» انسان‌ها کمتر به خود زحمت تفکر و تعقل را می‌دهند و بدون توجه به فطرت خداجوی و عقل و دانش خدادادیشان و غفلت از آموزه‌های وحیانی و رهنمودهای حجت‌های الهی، بی‌دلیل از راه حق روی بر می‌تابند و دنباله‌رو باطل می‌شوند.

ص: ۱۳۸

۱- برای اطلاع بیشتر مراجعه کنید به روایات وارده شده در شرح آیات: انفال (۸)، ۵۳؛ صافات (۳۷)، ۲۴؛ تکوین (۱۰۲)، ۸.

۲- کلینی، کافی، ج ۱، ص ۱۶۸، ابتدای کتاب الحجّه.

جزء بیست و دوم با آیه ۳۱ سوره احزاب آغاز می شود و پس از پشت سر گذاشتن سوره های سبأ و فاطر با آیه ۲۷ سوره یس پایان می یابد.

برخی از موضوعات دیگر سوره احزاب عبارت است از:

مقام والای عصمت اهل بیت علیهم السلام (۳۳)، مرد و زن دوشادوش هم در راه کمال و بندگی (۳۵)، آنجا که خدا و رسولش حکمی کنند دیگر کسی حق مخالفت ندارد (۳۶)، مأموریتی سنگین برای از بین بردن یک رسم جاهلی (۳۷)، سفارش هایی جالب و شنیدنی (۵۳)، خدا و فرشتگان چنین می کنند؛ شما هم... (۵۶)، کسانی که خدا و رسولش را بیازارند... (۵۷)، حجاب و فلسفه آن (۵۹)، آیا اینگونه هستیم؟ «قُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا» (۷۰).

سوره سبأ با ۵۴ آیه از سوره های مکی است و آیات آن، دور محور توحید، معاد، وحی و نبوت می باشد، بخشی از موضوعات آن را می توان این چنین برشمرد:

بعید شمردن معاد و پاسخ قرآن (۷ به بعد)، چه شد که سیل ویرانگر آمد و همه چیز را... (۱۵ تا ۱۷)، شفاعت حساب و کتاب دارد (۲۳)، چگونه می توان به مقام والای قرب الهی دست یافت (۳۷)، من ضمانت می کنم (۳۹)، اگر چیزی خواستم برای خودتان بود (۴۷).

سوره فاطر که نام دیگر آن ملائکه است با ۴۵ آیه از جمله سوره های مکی است که می توان به این عناوین از موضوعات گوناگون در این سوره اشاره کرد:

چه گریز زیبایی! (۹)، گم شده ات فقط و فقط پیش اوست (۱۰)، مهم این است که تو هنرمند و شناگر خوبی باشی (۱۲)، اگر این را می فهمیدیم دیگر غمی نبود (۱۵)، صحنه ای که هیچ کس به دادت نمی رسد، حتی نزدیک ترین بستگان (۱۸)، عالم کیست؟ (۲۸)، تجارتی سودمند که هرگز خسارتی در آن نیست (۲۹ و ۳۰)، جزء کدام یک از این سه دسته ای؟ (۳۲)، خوب گوش کن چه فریادی می شنوی! (۳۷)، از ادعا تا واقعیت (۴۲).

سوره یس یا همان قلب قرآن با ۸۳ آیه از سوره های مکی است و اکنون برخی از موضوعاتش را به نظاره می نشینیم:

کسی که خودش بخوهد، می تواند از وحی و نبوت بهره برد و الا... (۱ تا ۱۱)، او که بود؟ و چه گفت؟ (۲۰)، ...

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۷۰

سبأ

۵۱

نشانه های

ظهور، خسف

۷۱

فاطر

۴۱

خالی

نبودن زمین از حجت الهی

قرار آسمان و زمین

((إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا- وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا؛(۱) خداوند آسمان ها و زمین را نگاه می دارد تا از نظام خود منحرف نشوند و هر گاه منحرف گردند، کسی جز او نمی تواند آن ها را نگاه دارد، او بردبار و غفور است!))

ص: ۱۴۰

امام رضا علیه السلام می فرماید:

ما حجت های خدا در میان خلقش و جانشینانش در بین بندگانش و اُمّناء او بر سرّش هستیم و ما حقیقت تقوا و ریسمان محکم و شاهدان خدا و ستون های (دینش) در بین مخلوقاتش هستیم. خداوند به وسیله ما آسمان ها و زمین را نگه می دارد و به وسیله ما باران نازل و رحمت منتشر می شود و زمین از قائمی از ما، چه آشکار و چه ترسان (غایب)، خالی نخواهد بود و اگر روزی از حجت خالی شود، با ساکنانش مضطرب (نابود) خواهد شد؛ همان طور که دریا اهلش را مضطرب می کند. (۱)

نکته ها

الف) حکمت خداوند متعال در عالم ماده بر حاکمیت نظام اسباب و مسببات تعلق گرفته است؛ بنابراین، امام صادق علیه السلام فرمود:

خداوند امتناع نموده از اینکه امور را جاری کند مگر به وسیله اسباب، پس برای هر چیزی سببی قرار داد... کسی که این سبب (و واسطه) را بشناسد، خدا را شناخته و کسی که به آن جاهل باشد، (در واقع) جاهل به خداست. آن سبب، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و ما (اهل بیت) هستیم. (۲)

همان طور که در هر خانه، واسطه رساندن مایحتاج اهل آن، پدر خانه است، مشیت

ص: ۱۴۱

۱- «قَالَ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: نَحْنُ حُجَجُ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ وَ خُلَفَاؤُهُ فِي عِبَادِهِ وَ أَمَنَّاؤُهُ عَلَى سِرِّهِ وَ نَحْنُ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَ نَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ وَ أَعْلَامُهُ فِي بَرِّيَّتِهِ بِنَا يُمَسِّكُ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا- وَ بِنَا يُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَ يُنْشُرُ الرَّحْمَةَ وَ لَا تَخْلُو الْأَرْضُ مِنْ قَائِمٍ مِّنَّا ظَاهِرٍ أَوْ خَافٍ وَ لَوْ خَلَّتْ يَوْمًا بِغَيْرِ حُجَّةٍ لَمَاجَتْ بِأَهْلِهَا كَمَا يَمُوجُ الْبَحْرُ بِأَهْلِهِ»؛ (شیخ صدوقی، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۰۲، باب ۲۱، ح ۶).

۲- «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: أَبِي اللَّهِ أَنْ يُجْرِيَ الْأَشْيَاءَ إِلَّا بِأَسْبَابٍ فَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا وَ جَعَلَ لِكُلِّ سَبَبٍ شَرْحًا وَ جَعَلَ لِكُلِّ شَرْحٍ عِلْمًا وَ جَعَلَ لِكُلِّ عِلْمٍ بَابًا نَاطِقًا عَرَفَهُ مِنْ عَرَفَهُ وَ جَهَلَهُ مِنْ جَهَلَهُ ذَاكَ رَسُولُ اللَّهِ ص وَ نَحْنُ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۱۸۳، کتاب الحججه، باب معرفه الامام، ح ۷).

خداوند بر این تعلق گرفته است که فیض او در خانه عالم دنیا به وسیله این واسطه افاضه شود.

ب) از سوی دیگر، چون عالم ماده در نهایت محدودیت و ضعف است و خداوند بی اندازه و در نهایت علو و رفعت است، چاره ای جز واسطه نیست. از همین رو فرمود: «بگو: (حتی) اگر در روی زمین فرشتگانی (زندگی می کردند، و) با آرامش گام برمی داشتند، ما فرشته ای را به عنوان رسول بر آن ها می فرستادیم!»^(۱)

همانطور که به دلیل قدرت زیاد نیروگاه برق و محدودیت وسایل برقی، واسطه ای به نام ترانس قرار داده می شود.

ویژگی واسطه بین زمین و آسمان و خالق و مخلوق، این است که از سویی در نهایت عظمت و کمال است و کامل ترین و مقرب ترین موجود نسبت به خداوند است؛ بنابراین می تواند به طور مستقیم کسب فیض نماید و از سوی دیگر، چون مخلوق و محدود است، می تواند با مخلوقات دیگر ارتباط برقرار کند.

ج) هم اکنون واسطه فیض الهی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است و منتظرانش در فراق او این چنین زمزمه می کنند: «أَيْنَ السَّبَبِ الْمُتَّصِلُ بَيْنَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ»^(۲)

ص: ۱۴۲

۱- «فَعَلُ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا»؛ (اسراء (۱۷)، ۹۵؛ ر.ك: علامه طباطبایی، المیزان، ج ۱۳، ص ۲۰۵).

۲- . مفاتیح الجنان، فرازی از دعای ندبه.

جزء بیست و سوم با آیه ۲۸ سوره یس آغاز می شود، سوره های صفات و ص را در بر می گیرد و با آیه ۳۱ زمر به پایان می رسد. ادامه موضوعات سوره یس عبارتند از:

بخورید نوش جانتان، اما... (۳۵)، هر کدام در مدار خود شناورند (۴۰)، همان صحنه ای که اشک امام سجاد علیه السلام را جاری کرده است (۵۱ به بعد)، امان از آن وقتی که ندا بیاید: مجرمان جدا شوید (۵۹)، انسان یا زنده است یا کافر (۷۰).

سوره صفات با ۱۸۲ از سوره های آیه مکی است و بخش مهمی از آن به تاریخ انبیا اختصاص دارد، نمونه ای از موضوعات آن به شرح زیر است:

ای وای بر ما! این همان روزی است که آن را قبول نداشتیم (۲۰)، اگر می خواهید کاری کنید، برای چنین چیزی به پا خیزید (۶۱)، تو هم می توانی چنین باشی (۸۰)، برای خدا چه آماده کرده ای؟ (۸۴)، تدبیرشان چه بود و چه شد؟ (۹۸)، عجیب تر از پدر، پسر را ببین! (۱۰۲)، اگر حاجی به اینجا برسد، چه می شود؟ (۱۰۵)، اگر به تسبیح الهی نمی پرداخت تا قیامت در شکم ماهی زندانی می شد! (۱۴۳ به بعد).

سوره ص با ۸۸ آیه از جمله سوره های مکی است و شباهت زیادی با سوره صفات دارد. خداوند در سوره به موضوعات زیر می پردازد:

شگفتا این چنین با باطل خو گرفته اند! (۵)، پیام مهم این ماجرا که هر روز با آن مواجهیم (۲۱ به بعد)، مسئولین درس بگیرند (۴۰)، چه خوب بنده ای بود (۴۴)، «لا

مَرْحَبًا بِهِمْ» (۵۹)، خودپسندی او را زمین زد! (۷۶).

سوره زمر با ۷۵ آیه مکی است و دور محور اعتقادات می چرخد، نمونه ای از موضوعات آن عبارت است از:

عبادت غیر خدا به هر انگیزه ای که باشد، باطل است (۳)، عجب کم ظرفیتیم، زود خود را گم می کنیم (۸)، مراد از علم (۹۹)، این کاخ های چند طبقه از آن کیست؟ (۲۰).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۷۲

ص

۱۷

به

«قدرت مطلق امام مهدی» تأویل شده است

آیه منتخب

دلیل غیبت حجت خدا

((يَا حَسْبِرَهُ عَلَى الْعِبَادِ مَا يُأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ؛ (۱) افسوس بر این بندگان که هیچ پیامبری برای هدایت آنان نیامد مگر اینکه او را استهزا می کردند!))

امام صادق علیه السلام می فرماید:

یک روایت را بفهمی، بهتر است از ده روایت که (نفهمی) و نقل کنی. برای هر حقی حقیقتی است و برای هر راه درستی نوری است و ما فردی از پیروان خود را فقیه (دین شناس) محسوب نمی کنیم تا اینکه (اگر حدیثی از باب توریه و تقیه و امثال آن) اشتباه برای او گفته شود، اشتباه را بفهمد. همانا امیرالمؤمنین بر

منبر کوفه فرمود: «در پیش روی شما فتنه های تاریک، کور و گرفته ایست که فقط «نومه» از آن نجات می یابند. پرسیدند: «نومه» چه کسانی هستند؟ فرمود: کسی که مردم را می شناسد؛ ولی مردم او را نمی شناسند و بدانید همانا زمین از حجت خدای بزرگ خالی نمی ماند ولی خداوند به سبب ظلم و ستم مردم و گناهانشان، او را از دیدگانشان پنهان می دارد و اگر لحظه ای زمین از حجت خدا خالی بماند، اهلش را فرو خواهد برد. حجت خدا مردم را می شناسد؛ ولی مردم او را نمی شناسند مانند حضرت یوسف که مردم را می شناخت ولی آنان او را نمی شناختند، سپس این آیه را تلاوت کردند: «یا حَسْرَةَ عَلِيٍّ الْعَبَادِ...» (۱).

نکته ها

(الف) از اساسی ترین دلایل غیبت حجت خدا، قدرناشناسی مردم است و بقیه موارد هم به همین دلیل باز می گردد؛ زیرا اگر مردم قدر اهل بیت علیهم السلام را دانسته بودند و راه غدیر را در پیش می گرفتند دیگر بنی امیه و بنی عباس و مانند آنان به قدرت نمی رسیدند تا خوف قتل اهل بیت علیهم السلام در میان باشد و یکی پس از دیگری شهید شوند و برای حفظ جان آخرین ذخیره الهی راهی جز غیبت نماند!

بنابراین فرمود: «این، به دلیل آن است که خداوند، هیچ نعمتی را که به گروهی داده تغییر نمی دهد، جز آنکه آن ها (با قدرناشناسی و کفران نعمت) خودشان را تغییر

ص: ۱۴۵

۱- «عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ خَبَّرَ تَدْرِيهِ خَيْرٌ مِنْ عَشْرِ تَرْوِيهِ إِنَّ لِكُلِّ حَقٍّ حَقِيْقَةً وَ لِكُلِّ صَوَابٍ نُورًا ثُمَّ قَالَ إِنَّا وَ اللَّهُ لَمَا نَعِيدُ الرَّجُلَ مِنْ شَيْعَتِنَا فَحَقِيْقَةً حَتَّى يُلْحَنَ لَهُ فَيَعْرِفَ اللَّحْنَ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ عَلِيُّ مَثْبَرِ الْكُوفَةِ إِنَّ مِنْ وَرَائِكُمْ فِتْنًا مُظْلِمَةً عَمِيَاءٌ مُنْكَسِفَةٌ لَمَا يَنْجُو مِنْهَا إِلَّا النُّومَةُ قِيلَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَا النُّومَةُ قَالَ الَّذِي يَعْرِفُ النَّاسَ وَ لَا يَعْرِفُونَهُ وَ اعْلَمُوا أَنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو مِنْ حُجَّهِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَكِنَّ اللَّهَ سَيُعِيْمِي خَلْقَهُ عَنْهَا بِظُلْمِهِمْ وَ جَوْرِهِمْ وَ إِسْرَافِهِمْ عَلَيَّ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ خَلَّتِ الْأَرْضُ سَاعَهُ وَاحِدَةً مِنْ حُجَّهِ لِلَّهِ لَسَاخَتْ بِأَهْلِهَا وَ لَكِنَّ الْحُجَّةَ يَعْرِفُ النَّاسَ وَ لَا يَعْرِفُونَهُ كَمَا كَانَ يُوسُفُ يَعْرِفُ النَّاسَ وَ هُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ثُمَّ تَلَا يَا حَسْرَةَ عَلِيٍّ الْعَبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ»؛ (ابراهیم نعمانی، الغيبة، ص ۱۴۱، باب ۱۰، ح ۲).

ب) قدر حجت الهی را ندانستن و پیروی نکردن از وی، چیزی جز ندامت، برایمان نخواهد داشت: «یا حَسْرَةً عَلَی الْعِبَادِ».

ج) تنها راه پایان یافتن غیبت، این است که بفهمیم «بَقِیَّتُ اللّٰهِ خَیْرٌ لَّكُمْ» و با امام خود، عهد و عقد و بیعتی ببندیم که با مال و جانمان از او حمایت نماییم.

د) از مهم ترین راه های رسیدن به این حقیقت، این است که با اندیشیدن در خسارت های مادی و معنوی که امت اسلام و همچنین امت های دیگر، در اثر قدرناشناسی حجت های الهی تحمل کردند، بر بصیرت خود بیافزاییم تا بی قرار امام زمانمان شویم و راه را برای ظهورش هموار کنیم.

ص: ۱۴۶

۱- . «ذَلِكُ بِأَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلٰی قَوْمٍ حَتّٰی يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ»؛ (انفال (۸)، ۵۳).

جزء بیست و چهارم با آیه ۳۲ سوره زمر آغاز می گردد، پس از سوره غافر به سوره فصلت می رسد و با رسیدن به آیه ۴۶ از این سوره، پایان می یابد. برخی از موضوعات سوره زمر به شرح زیر است:

ریشه نگرانی ها و ترس های بی جای ما چیست؟ (۲۶)، یک هشدار برای آنان که هرچه دلشان بخواهد، انجام می دهند! (۳۹)، وه! این چه عذابی است که حاضر می شوند تمام دارایی خود را بدهند تا... اما... (۴۷)، چکاب خود با این آیه (۴۹)، این درگه ما درگه نومیدی نیست، صد بار اگر... (۵۳)، روسیاهان! (۶۰)، با دمیده شدن در صور همه جان می دهند مگر... (۶۸)، چه زیبا و دیدنی است (۶۹).

سوره مبارکه غافر که نام دیگر آن مؤمن است، با ۸۵ آیه از جمله سوره های مکی و جزء سُور هفتگانه حوامیم (۱) است، برخی از موضوعات آن عبارت است از:

ارحم الراحمین در جایگاه رحمت و اشد المعاقبین در جایگاه عذاب (۳)، فرشتگان نیز برایتان طلب رحمت می کنند (۷)، «یَوْمَ التَّلَاقِ» (۱۵)، آمدن موعود و منجی و ابتلاء و امتحان مؤمنان (۲۳ به بعد)، و این چنین دجالان حقیقت را وارونه جلوه می دهند! (۲۶)، مؤمن آل فرعون و تقیه (۲۸)، امان از چنین روزی «یَوْمَ التَّنَادِ» (۳۲)،

ص: ۱۴۷

۱- «حوامیم» به سوره هایی گفته می شود که با «حم» آغاز می گردد و به ترتیب سوره های زیر را در بر می گیرد: غافر، فصلت، شوری، زخرف، دخان، جاثیه، احقاف.

روزی که شاهدان به پا خیزند(۵۰)، با چنین پروردگاری برخورد ببالید(۶۴)، شنیدنش لرزه به تن انسان می اندازد تا چه رسد به... (۷۱)، آیا داستان همه انبیاء در قرآن آمده است؟(۷۸).

سوره فصلت و به عبارت دیگر سوره «حم سجده» دومین سوره سجده دار قرآنی با ۵۴ آیه است و از جمله سوره های حوامیم به شمار می رود، از موضوعات آن می توان به موارد زیر اشاره کرد:

چرا علیه خودمان گواهی می دهید؟(۲۱)، اگر این چنین باشید، فرشتگان بر شما نازل می شوند(۳۰)، نیکوترین گفتار(۳۳). آنچه که دشمنی را تبدیل به دوستی می کند(۳۴)، در رویارویی با وسوسه های شیطان چه کنیم؟(۳۶)، هرچه می خواهید انجام دهید؛ اما بدانید او به همه کارهایتان بیناست(۴۰)، یک نسخه با دو ویژگی کاملاً متفاوت(۴۴).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۷۳

زمر

۶۹

عالم

پس از ظهور

۷۴

غافر

۱۱

رجعت

رجعت

آیه منتخب

وضعیت جهان پس از ظهور و حدیثی شکفت انگیز

((وَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا...؛(۱) و زمین (در آن روز) به نور پروردگارش

ص: ۱۴۸

۱- . زمر (۳۹)، ۶۹. توضیح آن در آیه منتخب از جزء ۲۴ خواهد آمد.

روشن می شود)).

امام صادق علیه السلام می فرماید: زمانی که قائم ما قیام کند، زمین به نور پروردگارش روشن می گردد، مردم از نور خورشید بی نیاز می شوند، شب و روز یکی می شود، تاریکی از میان می رود، انسان هزار سال عمر می کند، هر سال برای او فرزند پسری به دنیا می آید... به فرزندش لباس می پوشاند، پس هرچه او بزرگ می شود، لباس هم بزرگ می شود و به هر رنگی که بخواهد در می آید. (۱)

نکته ها

الف) بسیاری از آیات قرآن به قیامت ناظر است؛ اما با وجود این، بر اساس روایات به ظهور و رجعت نیز ناظر می باشد. سر آن را مرحوم علامه طباطبایی در المیزان تبیین کرده است: ظهور، رجعت و قیامت از یک جهت با هم وجه اشتراک دارند و از جهت دیگر با هم متفاوتند: اشتراک آن ها در تجلی و ظهور و غلبه حق و آشکار شدن واقعیت ها است و اما در شدت و ضعف این ظهور و بروز حق، با هم متفاوت هستند. تجلی حق در رجعت، بیش از ظهور است و در قیامت به اوج خود می رسد. (۲)

ب) امام جلوه نور خدا و مظهر کامل اسماء و صفات حسناى اوست؛ بنابراین در آیه نور می فرماید: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ... فِي بَيُوتِ آذَانَ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ...» (۳) در منابع زیادی آمده است که مردی از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پرسید: مراد از این خانه ها چیست؟ (خانه چه کسی است؟) حضرت فرمود: خانه پیامبران. ابابکر (با اشاره

ص: ۱۴۹

۱- «عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ الْجَعْفِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: إِنَّ قَائِمَنَا إِذَا قَامَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا، وَ اسْتَتَعْنَى الْعِبَادُ عَنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ، وَ صَارَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ وَاحِدًا، وَ ذَهَبَتِ الظُّلْمَةُ، وَ عَيَاشَ الرَّجُلُ فِي زَمَانِهِ أَلْفَ سَنَةٍ، يُوَلَدُ لَهُ فِي كُلِّ سَنَةٍ غُلَامٌ... يَكْسُوهُ الثَّوْبَ فَيَطُولُ عَلَيْهِ كُلَّمَا طَالَ، وَ يَتَلَوَّنُ عَلَيْهِ أَيْ لَوْنِ شَاءَ»؛ (محمد طبری، دلائل الامامه، ص ۴۵۴، ح ۴۳۳. نزدیک

به این مضمون در منابع بسیاری آمده است؛ از جمله شیخ طوسی، الغیبه، ص ۴۶۸، فصل ۸).

۲- علامه طباطبایی، المیزان، ج ۲، ص ۱۰۶ تا ۱۱۰ در شرح آیه ۲۱۰ از سوره بقره.

۳- نور (۲۴)، ۳۵ و ۳۶.

به خانه حضرت علی) پرسید: این خانه نیز از همان خانه هاست؟ فرمود: بله! بلکه از برترین آن هاست. (۱)

اکنون می توان سر آغاز دعای عهد را با جمله «اللَّهُمَّ رَبَّ النُّورِ الْعَظِيمِ... أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي أَسْرَقَتْ بِهِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُونَ» دریافت.

ج) با ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و حاکمیت تمام عیار توحید بر سراسر عالم، قطعاً وضعیت عالم دگرگون خواهد شد، آن چنان که شاید امروز نتوانیم به درستی آن را درک کنیم. قرآن می فرماید: «و اگر اهل شهرها و آبادی ها، ایمان می آوردند و تقوا پیشه می کردند، برکات آسمان و زمین را بر آن ها می گشودیم». (۲)

مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) در این باره می فرماید:

... آن وقت است که استعدادهای انسان ظهور خواهد کرد. هنوز این دانشی که بشر تا امروز پیدا کرده، در برابر استعدادهایی که خدا در وجود بشر گذاشته، صفر است. من، شاید یک وقتی گفته باشم و شما شنیده باشید. دانشمندی که در این رشته های علمی متخصصند و با همین واقعیت های واقعی و علمی سر و کار دارند، این نظریه را داده اند و این واقعیت را کشف کرده اند که در وجود انسان، [تو آن هایی است که هنوز استفاده نشده است.] اگر بشر بتواند پنجاه درصد از استعداد تمرکز را مورد استفاده قرار دهد، تمام این وسائل ارتباطی که در دنیا هست، بیکار و بیهوده می شود! ... اما اگر آن پنجاه درصد از نیروی تمرکزی که در شما است، به کار بیافتد، می توانید با آن طرف دنیا، بدون این ارتباطات

ص: ۱۵۰

۱- «عن أنس بن مالك، و عن بریده، قالاً: قرأ رسول الله: فِي بُيُوتِ أَدْنَى اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ فقام إليه رجل، فقال: أي بيوت هذه، يا رسول الله؟ قال: «بيوت الأنبياء». فقام إليه أبو بكر، فقال: يا رسول الله، هذا البيت منها؟ و أشار إلى بيت علي و فاطمه: قال: «نعم، من أفضلها»؛ (سید هاشم بحرانی، البرهان، ج ۴، ص ۷۶).

۲- . اعراف (۷)، ۹۶.

تماس بگیرید و با هر کسی که می خواهید، در آن سوی کره زمین حرف بزنید، فکرتان را بگویید، فکر او را تحویل بگیرید! این، نیروی انسان است! ما، این نیروها را کشف نکرده ایم! از این قبیل نیروها در وجود بشر زیاد است: «وَفِيكَ انْطَوَى الْعَالَمُ الْأَكْبَرُ» این عالمِ اکبر، آن روز باید بروز پیدا کند، و روز ظهورش، آن وقت است... (۱).

د) آری، در دوران غیبت نیز به میزانی که ایمان قوی تر و عمل صالح و خالصانه تری داشته باشیم، خانه و جامعه ما را خیر و برکت و رحمت بیشتری در بر خواهد گرفت.

ص: ۱۵۱

۱- فصل نامه علمی - ترویجی انتظارموعود، شماره ۸، ص ۵.

جزء بیست و پنجم با آیات پایانی سوره فصلت؛ یعنی از آیه ۴۷ این سوره آغاز می شود، سپس سوره های شوری، زخرف، دخان و جاثیه را در بر می گیرد. ادامه موضوعات سوره فصلت عبارت است از:

کم ظرفیت، ناسپاس و خوش خیال؟! (۵۰)، آیات درونی و بیرونی برای پی بردن به حق (۵۳).

سوره شوری از سوره های مکی است و ۵۳ آیه دارد. برخی از موضوعات این سوره به شرح زیر است:

وحی از سوی مالک آسمان ها و زمین، ضرورت عالم خلقت (۲ و ۳)، استقامت و پایداری بر حق (۱۵)، خودت انتخاب کن اما در عاقبتش بیاندیش (۲۰)، در باغ های بهشت با هر چه که بخواهی خوش و خرم باش ای فرمانبردار حق! (۲۲)، اجر رسالت (۲۳)، چرا همه دعاهایمان مستجاب نمی شود؟! (۲۷)، ریشه و سرچشمه گرفتاری ها در زندگی (۳۰)، این آیه را با خطی خوانا به صورت تابلویی زیبا در خانه خود بیاوریم (۳۶)، «اَسْتَجِیْبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ...» (۴۷).

سوره زخرف با ۸۹ آیه از سوره های مکی است و از جمله سُور حوامیم به شمار می آید، برخی از موضوعات آن عبارت است از:

به خاطر یک بی نماز در مسجد را نمی بندند (۵)، از سرنوشت گذشتگان، چراغی برای انتخاب راه آینده خود بسازیم (۷) به بعد، پیوند بهار و معاد در سراسر قرآن (۱۱)،

آداب سفر (۱۳)، اگر ضعف ایمان مؤمنان نبود، خانه کافران را از طلا و نقره قرار می دادم «وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ» (۳۳ تا ۳۵)، اگر دلت از یاد خدا خالی شد، بدان... (۳۶)، خط مشی مؤمنان (۴۳ و ۴۴)، آنان که ارزش را فقط در مال و ثروت می بینند! (۵۱)، دوستان امروز، دشمنان فردا (۶۷)، همه خوبی ها و لذت ها یک جا جمع شده! (۷۰ و ۷۱)، برخورد با جاهلان (۸۹).

سوره دخان با ۵۹ آیه از سوره های مکی است و آیات آغازین آن با سوره قدر هماهنگ است، برخی از موضوعات این سوره از این قرار است:

پس از دقیقه نود (۱۲ و ۱۳)، همه چیز را گذاشتند و رفتند، نه آسمان بر آن ها گریست و نه زمین! (۲۵ به بعد)، هدفمند بودن خلقت (۳۸ و ۳۹)، غذای گنهکاران (۴۳ به بعد).

سوره جاثیه با ۳۷ آیه از سوره های مکی است و به موضوعات زیر می پردازد:

انجام خوبی ها، همه اش به سود خودت و ارتکاب بدی ها همه اش به ضرر خودت (۱۵)، آیا مرگ و زندگی صالحان و فاسدان همانند هم است؟! (۲۱)، مادی گرایان! (۲۴)، نیم خیز و منتظر! (۲۸)، اگر امروز او را فراموش کردی، فردا او نیز... (۳۴).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۷۶

شوری

۲۴

قیام

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۷۷

=

۴۱

و ۴۲

انتقام

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از ظالمان

۷۶

=

۴۵

خواری

دشمنان با قیام امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۷۷

=

۶۱

نزول

حضرت عیسی علیه السلام و قیام امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

از نشانه های قیامت (تفاسیر اهل سنت)

۷۸

=

۶۶

ظهور

۷۹

دخان

۳

و ۴

صاحب

شب قدر

ص: ۱۵۳

نزول حضرت عیسیٰ مسیح علیه السلام

((وَ إِنَّهُ لَعَلَّمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَ اتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ؛ (۱) و او [مسیح] سبب آگاهی بر روز قیامت است. (زیرا نزول عیسیٰ علیه السلام گواه نزدیکی رستاخیز است) هرگز در آن تردید نکنید و از من پیروی کنید که این راه مستقیم است!))

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ وَ إِمَامُكُمْ مِنْكُمْ؛ چگونه خواهید بود آنگاه که حضرت عیسیٰ علیه السلام میان شما فرود آید؛ ولی امام و پیشوا از میان شما باشد» (حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف). (۲)

امام صادق علیه السلام:

مردم (اهل سنت) درباره اولی العزم و صاحبان امیرالمؤمنین علیه السلام چه می گویند؟ راوی گفت: احدی را بر اولی العزم مقدم نمی دارند. حضرت فرمود: خداوند درباره حضرت موسی علیه السلام می فرماید: «وَ كَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَابِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً» (۳) و نگفت: «وَ كَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَابِ كُلَّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً» (۴) و درباره حضرت عیسیٰ علیه السلام فرمود: «وَ لِأَبْنِ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَحْتَلِفُونَ فِيهِ» (۵) و نگفت: «وَ لِأَبْنِ لَكُمْ كُلَّ شَيْءٍ» ولی درباره امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ» (۶) و فرمود: «وَ لَا رَطْبٌ وَ لَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ» و تمام علم

ص: ۱۵۴

- ۱- زخرف (۴۳)، ۶۱.
- ۲- ابی عبدالله بخاری، صحیح بخاری، ج ۲ ص ۲۵۶، چاپ دارالمعرفه، بیروت؛ علی اربلی، کشف الغمه، ج ۲، ص ۴۷۹، باب ۷ فی بیان انه یصلی بعیسی.
- ۳- اعراف (۷)، ۱۴۵.
- ۴- یعنی: با «من» تبعیض آمده است و بعضی از آنچه که موعظه است، به او داده شد.
- ۵- زخرف (۴۳)، ۶۳.
- ۶- یعنی: «من» تبعیض ندارد و تمام علم کتاب به ایشان داده شده است.

الف) از مسلمات میان امت اسلام، نزول حضرت عیسی علیه السلام و اقتدای در نماز به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است. (۲) و این امر بیانگر برتری حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نسبت به ایشانست.

ب) از اعتقادات مشترک میان امت اسلام و مسیحیت، نزول حضرت عیسی علیه السلام است و یکی از اسرار و حکمت های زنده نگه داشتن حضرت عیسی علیه السلام این است که با اقتدای به حضرت مهدی علیه السلام و دعوت از بشریت به ویژه جمعیت میلیاردری مسیحیت در ایمان آوردن به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف سبب می شود تا بسیاری از مردم هدایت شوند و به وی ایمان آورند.

ص: ۱۵۵

۱- . نور الثقلین، ج ۴، ص ۶۱۱.

۲- . ر.ک: عروسی حویزی، تفاسیر اهل سنت در شرح آیه نساء و همین آیه و همچنین شرح های صحیح بخاری در ادامه روایت بالا.

جزء بیست و ششم سوره های احقاف، محمد، فتح، حجرات، ق و ذاریات تا آیه سی ام را در برمی گیرد.

سوره احقاف هفتمین و آخرین سوره از سوره های حوامیم است که براساس ترتیب چینش قرآنی پشت سر هم قرار گرفته اند. این سوره ۳۵ آیه دارد و از سوره های مکی است، نام آن برگرفته از نام سرزمین قوم عاد است و به معنای شن های روانی است که در اثر وزش باد جابه جا می شوند و به شکل های گوناگونی در می آیند، برخی از موضوعات مهم این سوره عبارت است از:

خط مشی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم (۹)، اگر این چنین هستید، هیچ غمی نداشته باشید (۱۳)، سفارش الهی به پدر و مادر و بهترین دعای فرزند (۱۵)، فرزند ناخلف (۱۷)، سرانجام لذت گرایی و به دنبال خواهش های نفسانی بودن (۲۰).

سوره محمد که نام دیگر آن قتال است، از سوره های مدنی است و ۳۸ آیه دارد. رویکرد اصلی این سوره دفاع جانانه از حق، مبارزه با ستمگران و بیان ویژگی های باند نفاق است، برخی از موضوعات آن به شرح زیر است:

این یا آن؟ در عاقبتش بیاندیش، آنگاه انتخاب کن (۱ تا ۳)، سودی سرشار با معامله جان خود با خدا (۴ تا ۶)، سنت الهی و وعده یاری (۷)، خوب است این آیه را به همراه ترجمه آن در مساجد، تکیه ها و خانه های خود نصب کنیم و پیوسته مورد توجه داشته باشیم (۱۲)، گلایه خداوند و تدبر نکردن در قرآن (۲۴)، از ترفند های مهم

شیطان (۲۵)، بزدلان (۳۵)، بخل و کوتاه نظری (۳۸).

سوره فتح نیز مدنی است و ۲۹ آیه دارد. مساله جلوگیری مشرکان از انجام عمره و ماجرای بیعت رضوان و صلح حدیبیه مطرح شده است و برخی از نکات مهم این سوره به قرار زیر است:

آرامشی بی مانند برای مؤمنان (۴)، بیعت با خدا از راه بیعت با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم (۱۰)، بیعت شجره و آثار و برکت های بی مانند (۱۸ به بعد)، دین اسلام، دین واحد جهانی خواهد شد (۲۸).

سوره حجرات یا سوره اخلاق و آداب از سوره های مدنی است و هجده آیه دارد. این سوره از نکته های اخلاقی لبریز است که برخی از آن ها به شرح زیر است:

آداب برخورد با حجت الهی (۱ به بعد)، اگر کسی خبری برای شما آورد... (۶)، اگر دو گروه از مؤمنان به جنگ با یکدیگر برخیزند، تکلیف دیگران چیست؟ (۱۰)، «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» (۱۰)، تمسخر، عیب جویی و دیگری را با لقب زشت صدا زدن جزء اخلاق رذیله است (۱۱)، آیا حاضرید گوشت برادر مرده خود را بخورید؟ پس چرا...؟ (۱۲)، ملاک برتری انسان نزد خدا (۱۳)، تفاوت اسلام و ایمان (۱۴ به بعد).

سوره ق مکی است و ۴۵ آیه دارد و دور محور معاد می چرخد، بخشی از مضامین این سوره به شرح زیر است:

دردی که هیچ دوايي ندارد (۱۹)، آنگاه که باید باز بود، بسته بود؟! (۲۲)، سیر شدی؟ (۳۰)، با چه قلبی آمده ای؟ منیب یا...؟ (۳۳).

سوره ذاریات مکی است و شصت آیه دارد، نمونه ای از موضوعات این سوره عبارت است از:

سحرخیزان (۱۷ و ۱۸)، مژده ای باور نکردنی! (۲۸).

ص: ۱۵۷

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۸۰

محمد

۴

وضعیت

جهان پس از ظهور

۸۱

فتح

۲۵

دلیل

غیبت

۸۲

=

۲۸

حکومت

واحد جهانی اسلام

نشانه های قیامت

((فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ؟ (۱) آیا آن ها [کافران] جز این انتظاری دارند که قیامت ناگهان فرا رسد (آن گاه ایمان آورند)، در حالی که هم اکنون نشانه های آن آمده است اما هنگامی که بیاید، تذکر (و ایمان) آن ها سودی نخواهد داشت!))

امام علی علیه السلام می فرمایند:

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بیان کردند که پیش از قیامت ده (نشانه) خواهد بود که چاره ای از آن نیست: سفیانی، دجال، دابه، خروج حضرت قائم، طلوع خورشید از مغرب، نزول حضرت عیسی علیه السلام، خسفی در مشرق و خسفی در جزیره العرب و آتشی که از انتهای عدن خارج می شود و مردم را به سوی محشر می فرستد. (۲)

ص: ۱۵۸

۱- محمد (۴۷)، ۱۸.

۲- «عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: عَشْرٌ قَبْلَ السَّاعَةِ لَا بُدَّ مِنْهَا السُّفْيَانِيُّ وَالدَّجَالُ وَالدُّخَانُ وَالدَّابَّةُ وَخُرُوجُ الْقَائِمِ وَطُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَنُزُولُ عِيسَى وَخَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ وَخَسْفٌ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَنَارٌ تَخْرُجُ مِنْ قَعْرِ عَيْدَانَ تَسُوقُ النَّاسَ إِلَى الْمَحْشَرِ»؛ (شیخ طوسی، کتاب الغیبه، ص ۴۳۶، فصل ۷، ذکر طرف من العلامات).

الف) از زمان بعثت رسول صلی الله علیه و آله و سلم خدا تا پایان دنیا با عنوان دوره «آخر الزمان» یاد می شود که طبعاً هرچه زمان می گذرد و به قیامت نزدیک تر می شویم، اتصاف زمان به آخر الزمان پررنگ تر می شود.

ب) در روایت های زیادی برای ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و همچنین برپایی قیامت نشانه هایی بیان شده است، اولی را «علائم ظهور» و دومی را «اشراط الساعه» می نامند و نسبت بین این نشانه ها عموم و خصوص مطلق است، یعنی همه نشانه های ظهور، نشانه های قیامت هم به شمار می آید؛ ولی قیامت، نشانه های اختصاصی نیز دارد که پس از ظهور اتفاق می افتد و به ظهور ارتباطی ندارد.

ج) در روایت های فریقین، ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و نزول حضرت عیسی علیه السلام به عنوان اشراط الساعه و نشانه های قیامت بیان شده، البته این امر به این معنا نیست که ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در پایان دنیا اتفاق می افتد و با ظهور ایشان قیامت برپا می شود؛ زیرا پایان یک امر، نسبی است و بعثت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و معجزه «شق القمر» نیز از نشانه های قیامت یاد شده است. (۱) بر اساس روایات، دوران حاکمیت عدل جهانی یک دوره طولانی است.

مقام معظم رهبری (دام ظلّه) می فرمایند:

من، بارها این را گفته ام. بعضی خیال می کنند حضرت که آمدند، آخر دنیا است! نه، تازه شروع دنیا و شروع تاریخ بشریت، آن وقت است! این مدّتی که از عمر بشریت گذشته، چند هزار سالی است که بشر در این سنگلاخ ها و در این بیابان ها و کویرهای وحشت ناک، همین طور سینه خیز و با زحمت رفته تا خودش را به جاده اتوبان وسیع عریض آسفالته برساند و از آنجا

ص: ۱۵۹

۱- سید هاشم بحرانی، تفسیر البرهان، ج ۵، ص ۲۱۴، در شرح سوره قمر (۵۴)، ۱؛ ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۴۴۹، در شرح سوره محمد (۴۷)، ۱۸.

زندگی تاریخی خود را تازه شروع کند. آن جاده را حضرت افتتاح می کنند. حرکت تاریخی انسان، آن وقت است. (۱)

د) در بیانات رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم موارد زیادی از نشانه های مشترک بین ظهور و قیامت، بیان شده است که برخی از آن ها عبارت است از: ضایع کردن نماز، گرم شدن بازار دین فروشی، به دنبال خواسته های نفسانی بودن، تغییر ارزش ها (معروف، منکر و منکر معروف می شود)، ریاست زنان، (۲) دروغ گویی زرنگی تلقی می شود، پرداخت زکات ضرر به شمار می آید، ظلم فرزندان به پدر و مادر، ورود زنان به همراه مردان به بازار کار، رواج ناشکری و کفران نعمت، فخرفروشی در لباس، شبیه شدن مردان به زنان و زنان به مردان، رواج ربا و رشوه، زیاد شدن طلاق، جاری نشدن حد، زیاد شدن ساز و آواز، به حج رفتن برای تفریح و تجارت و... (۳)

ص: ۱۶۰

۱- فصل نامه علمی- ترویجی انتظار، شماره ۸، ص ۵.

۲- یعنی با وارد کردن زن به مشاغل و مسئولیت های به ظاهر جذاب و سودآور، او را از وظیفه مهم، حساس و بی بدیلش یعنی تربیت فرزند باز می دارند و فرزندان به جای اینکه در دامن پر مهر مادر تربیت شوند، در مهدها بزرگ می شوند. انسان از دامن مادر به معراج می رود و شخصیت های امین و قوی کسانی بوده اند که مادری لایق و پاکدامن داشته اند و در دامن او تربیت یافته اند.

۳- مجلسی، بحار، ج ۶، ص ۳۰۶.

جزء بیست و هفتم سوره های ذاریات از آیه ۳۱ به بعد، طور، نجم، قمر، الرحمن، واقعه، و حدید را در برمی گیرد.

برخی از موضوعات سوره ذاریات عبارت است از:

«فَقِفُّوا إِلَى اللَّهِ» (۵۰)، هدف از خلقت انسان و أَجْنَهُ (۵۶).

سوره طور مکی است و ۴۹ آیه دارد و به موضوعات زیر می پردازد:

پنج سوگند برای بیان یک حقیقت (۱ به بعد)، سوخت آتش جهنم، همان گناه انسان در دنیا است (۱۶).

سوره نجم بنابر چینش سوره های قرآن، سومین سوره از سوره های سجده دار است که آیه پایانی آن سجده دارد. این سوره مکی است و دارای ۶۲ آیه می باشد، از جمله موضوعات آن می توان به موارد زیر اشاره کرد:

عصمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم (۳)، بالاترین بیان در شأن و عظمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم (۷ تا ۹)، مشروط بودن شفاعت به اذن الهی (۲۶)، خدا نکند ما این گونه باشیم! (۲۹ و ۳۰)، خودستایی؟! (۳۲)، «لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى» (۳۹)، اگر باور دارید که حقیقت این است، پس «فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا» (۴۲ به بعد).

نام پنجاه و چهارمین سوره قرآن، قمر است و ۵۵ آیه دارد. از جمله موضوعات آن عبارت است از:

معجزه بزرگ دو نیم شدن ماه (۱)، چه صحنه دلخراشی! (۴۸)، چه عظمت و

شکوهی! «فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ» (۵۵).

سوره الرحمن و به عبارت دیگر، سوره رحمت و نعمت از سوره های مکی است و ۷۸ آیه دارد. جمله زیبای «فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ» ۳۱ بار در این سوره تکرار شده است. برخی از موضوعات آن به شرح زیر است:

برنامه ریزی دقیق و حساب شده برای کمال انسان پیش از خلقت انسان (۱ به بعد)، همه هستی فرمانبردار حق است، پس تو هم این گونه باش (۵ به بعد)، روزی که نمی توان جرم را پنهان کرد (۴۱).

سوره واقعه با ۹۶ آیه مکی است و همانطور که از نامش پیداست، به واقعه سخت قیامت می پردازد و با تقسیم انسان ها به سه دسته، به بیان ویژگی های هر یک می پردازد که نمونه ای از موضوعات آن را در ذیل شاهد خواهید بود:

روزی که عده ای را سربلند و عده دیگر را سرافکننده می کند (۳)، در کدام دسته از این سه گروه قرار داریم؟ (۷ تا ۱۰)، خوشگذرانی کار دستشان داد (۴۵)، توحید را در زراعت بنگر (۶۳)، آیا درباره آبی که می نوشید تا به حال اندیشیده اید؟ (۶۸)، چه قسم بزرگی! (۷۵)، غواصان دریای بی پایان معارف قرآن (۷۷ به بعد)، امان از آن وقتی که به گلویمان برسد! (۸۳).

سوره حدید از جمله سوره های «مسیحات» (۱) است که ۲۹ آیه دارد و مدنی است، این سوره آیاتی برای ژرف اندیشان در بر دارد که می توان از موضوعات در آن به موارد زیر اشاره کرد:

خوبی و خوب بودن هر چه سخت تر باشد، ارزشمند تر است (۱۰)، آنان که در گردنه های زندگی مانده اند، یاری کن تا... (۱۱)، روزی که فقط با نور می توان حرکت کرد، حال اگر... (۱۲ تا ۱۵)، پس کی می خواهی عوض شوی؟! (۱۶)، مبدأ و معاد در

ص: ۱۶۲

۱- . مسیحات سوره هایی است که با "سبح لله" یا "یسبح لله" آغاز می شود و آن پنج سوره است: حدید، حشر، صف، جمعه و تغابن.

آئینه بهار (۱۷)، شگفتا از این مقام وصف ناپذیر (۱۹)، مسابقه ای با جایزه بی مانند (۲۱)، حقیقت زهد (۲۳)، آثار تقوا در همین دنیا (۲۸)، مراقب باش تا راه به دست آوردن او را گم نکنی! (۲۹).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۸۴

الرحمن

۴۱

ویژگی

دوران ظهور

۸۵

حدید

۱۶

وظایف

منتظران

۸۶

=

۱۷

منتظران! به هوش باشید

((أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ. اَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ؛ (۱) آيا وقت آن نرسیده است که دل های مؤمنان در برابر ذکر خدا و آنچه از حق نازل کرده است، خاشع گردد؟! و مانند کسانی نباشند که در گذشته به آن ها کتاب آسمانی داده شد، سپس زمانی طولانی بر آن ها گذشت و قلب هایشان قساوت پیدا کرد و بسیاری از آن ها گنهکارند! بدانید خداوند زمین را پس از مرگ آن زنده می کند! ما آیات (خود) را برای شما بیان کردیم، شاید اندیشه کنید!))

ص: ۱۶۳

امام صادق علیه السلام می فرماید:

آیه «أَلَمْ يَأْنِ...» درباره مردم زمان غیبت نازل شده است و مراد از «آمد» زمان غیبت است. سپس فرمود: آیا نشنیده ای قول خداوند را که می فرماید: «اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ..» یعنی با عدالت حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف آن را زنده می کند بعد مردنش به وسیله ظلم و ستم پیشوایان گمراه. (۱)

نکته ها

الف) تعبیر «أَلَمْ يَأْنِ» که به معنای «آیا وقت آن نرسیده است» می باشد، در واقع گلابه و هشدارى به امت اسلام است نسبت به وعده ای که به آنان داده شده است تا مبدا همان راهی را بروند که اهل کتاب رفتند: «فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ كَثِيرٌ مِنْهُمْ فاسِقُونَ».

ب) دلیل اینکه اهل کتاب و به عبارت دیگر «منتظران خاتم الانبیاء» با تحقق وعده الهی نه فقط ایمان نیاوردند بلکه «هنگامی که این کتاب و پیامبری را که از پیش شناخته بودند نزد آن ها آمد، به او کافر شدند» (۲) این موارد را می توان اشاره کرد:

- حسادت؛ (۳)

- دلبستگی و حرص شدید نسبت به دنیا؛ (۴)

- جهل درباره معیار حق و باطل بودن حجت خدا و تعیین تکلیف برای او؛ (۵)

ص: ۱۶۴

۱- «عن أَبِي عَبِيدٍ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ الَّتِي فِي سُورَةِ الْحَدِيدِ «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ...» فِي أَهْلِ زَمَانٍ .. وَقَالَ إِنَّمَا الْأَمَدُ أَمِيدُ الْغَيْبَةِ ثُمَّ قَالَ: أَلَا تَسْمَعُ قَوْلَهُ تَعَالَى فِي الْآيَةِ التَّالِيَةِ لِهَيْدِهِ الْآيَةَ «اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ...» أَى يُحْيِيهَا اللَّهُ بَعْدَ الْقَائِمِ عِنْدَ ظُهُورِهِ بَعْدَ مَوْتِهَا بِجُورِ أَيْمَةِ الضَّلَالِ»؛ (ابراهيم نعمانى، الغيبة، ص ۲۴ و ۲۵).

۲- بقره (۲)، ۸۹.

۳- همان، ۹۰.

۴- همان، ۹۶.

۵- همان، ۹۷ و ۹۸.

- برخورد ابزاری با دین و پذیرش سلیقه‌ای آن و...؛ (۱)

- خود برتر بینی و روحیه استکباری. (۲)

ج) پیام آیه شریفه این است که ای «منتظران خاتم الاوصیاء»! شما مانند «منتظران خاتم الانبیاء» نباشید: «فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ».

بنابراین، باید یکی از مهم ترین دغدغه های منتظران، «آسیب شناسی جامعه منتظر» باشد و با عبرت گرفتن از جوامع منتظر پیشین، خود را از این آسیب ها در امان نگه دارند و با تمام وجود برای یاری امام خود آماده باشند.

د) در یک جمله می توان گفت که وظیفه منتظران امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از دیدگاه این آیه، این است که «أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ» باشند، هرگز از یاد خدا و توجه به او و پیروی از آنچه که خداوند از آنان خواسته، غفلت نکنند، با تمام وجود مراقب باشند که توجه به جسم، آن ها را از توجه به روح و روان و توجه به دنیا، آن ها را از توجه به آخرت، و توجه به خَلْقِ خدا و چشم و هم چشمی ها آن ها را از توجه به خالق خویش باز ندارد و حق محوری اساس کارشان باشد.

ه-) امام برای احیا، عمران و آبادی عالم می آید (يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا) و برخورد قهرآمیز او نیز علیه مستکبران و در جهت رهایی بشر و احیای عالم است. با ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، دل هایی که با گناه و محبت دنیا مرده، با یاد خدا و معرفت توحیدی و بندگی خالصانه زنده و سرسبز می شود.

ص: ۱۶۵

۱- همان، ۹۱.

۲- همان، ۹۴.

جایگاه انتظار و پاداش عظیم منتظران

((وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ؛ (۱) کسانی که به خدا و رسولانش ایمان آوردند، صدیقین و شهدا نزد پروردگارشان هستند. برای آنان است پاداش (اعمال) شان و نور (ایمان) شان و کسانی که کافر شدند و آیات ما را تکذیب کردند، آن ها دوزخیانند)).

منهال قصاب می گوید:

به امام صادق علیه السلام عرض کردم از خداوند بخواهید تا شهادت را روزیم کند. پس ایشان فرمود: مؤمن شهید است. سپس این آیه را تلاوت نمودند: «وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ...» (۲).

حارث بن مغیره می گوید:

محضر امام باقر علیه السلام بودیم، پس فرمود: کسی از شماها که آگاه به این امر (ظهور حضرت قائم) و چشم به راه آن باشد و در این کار خیر و نیکی را در نظر بگیرد، به خدا قسم همانند کسی است که در رکاب حضرت قائم با شمشیر جهاد کرده است؛ سپس فرمود: بلکه به خدا قسم همانند کسی است که با شمشیر در رکاب رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم جهاد نموده است؛ سپس فرمود: بلکه به خدا قسم همانند کسی است که با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در خیمه اش به شهادت رسیده باشد و در کتاب خدا درباره شما (منتظران) آیه ای

ص: ۱۶۶

۱- حدید (۵۷)، ۱۹.

۲- «عَنْ مِنْهَالِ الْقَصَابِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ إِذْ دُعِيَ اللَّهُ أَنْ يَرْزُقَنِي الشَّهَادَةَ فَقَالَ الْمُؤْمِنُ شَهِيدٌ ثُمَّ تَلَا وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ»؛ (استرآبادی، تأویل الآيات الظاهرة، ص ۶۳۹).

است. عرض کردم: کدام آیه (در مورد ماست؟) فدای شما شوم! فرمود: قول خداوند که می فرماید: «وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ...» سپس فرمود: به خدا قسم شما نزد پروردگارتان صادق و شهید گشته اید. (۱)

راوی می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: فدای شما شوم! ستم زیاد شده است (پیر شده ام) و استخوان هایم سست گشته و اجلم نزدیک شده است و می ترسم پیش از اینکه این امر (ظهور حق) را درک کنم، مرگم فرا رسد. حضرت به من فرمود: ای ابا حمزه! آیا نظرت این است که فقط هر کسی که (در راه خدا) کشته شود، شهید است؟ عرض کردم: بله فدای شما شوم. پس فرمود: ای ابا حمزه! کسی که به ما ایمان آورد و سخن ما را تأیید کند و منتظر امر ما باشد، همانند کسی است که زیر پرچم حضرت قائم کشته شود؛ بلکه به خدا قسم (مثل این است که) زیر پرچم رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم (کشته شود). (۲)

نکته ها

الف) واژه «صِدِّيق» از ریشه صدق، صیغه مبالغه و به معنای کسی است که هرگز دروغ نمی گوید، و صدق برای او ملکه شده است و صداقت و راستی، اعتقاد،

ص: ۱۶۷

۱- «عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ كُنَّا عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ فَقَالَ الْعَارِفُ مِنْكُمْ هَذَا الْأَمْرُ الْمُتَنَتِّظُ لَهُ الْمُحْتَسِبُ فِيهِ الْخَيْرَ كَمَنْ جَاهَدَ وَ اللَّهُ مَعَ قَائِمِ آلِ مُحَمَّدٍ بِسَيِّفِهِ ثُمَّ قَالَ بَلْ وَ اللَّهُ كَمَنْ جَاهَدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص بِسَيِّفِهِ ثُمَّ قَالَ بَلْ وَ اللَّهُ كَمَنْ اسْتَشْهَدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص فِي فُسْطَاطِهِ وَ فِيكُمْ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ قُلْتُ وَ أَيُّ آيَةٍ جُعِلَتْ فِدَاكَ قَالَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصُّدِّيقُونَ وَ الشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَ نُورُهُمْ ثُمَّ قَالَ صَبَرْتُمْ وَ اللَّهُ صَادِقِينَ شُهِدَاءَ عِنْدَ رَبِّكُمْ»؛ (استرآبادی، تأویل الآيات الظاهرة، ص ۶۴۰).

۲- «مِمَّا رَوَاهُ صَاحِبُ كِتَابِ الْبَشَارَاتِ مَرْفُوعاً إِلَى الْحَسَنِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَدْ كَبُرَ سِنِّي وَ دَقَّ عَظْمِي وَ اقْتَرَبَ أَجْلِي وَ قَدْ خِفْتُ أَنْ يُدْرِكَنِي قَبْلَ هَذَا الْأَمْرِ الْمَوْتُ قَالَ فَقَالَ لِي يَا أَبَا حَمْزَةَ أَوْ مَا تَرَى الشَّهِيدَ إِلَّا مَنْ قُتِلَ قُلْتُ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَقَالَ لِي يَا أَبَا حَمْزَةَ مَنْ آمَنَ بِنَا وَ صَدَّقَ حَدِيثَنَا وَ انْتَهَزَ أَمْرَنَا كَانَ كَمَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةِ الْقَائِمِ بَلْ وَ اللَّهُ تَحْتَ رَايَةِ رَسُولِ اللَّهِ»؛ (همان).

نیت، گفتار و عملش را در بر گرفته است و با عملش، گفتارش را تأیید می کند. (۱) «شُهَدَاءُ» جمع شهید و از ماده شهود و در لغت به معنای «حضور همراه مشاهده» می باشد و به دو معنی آمده است:

۱. شاهد و گواه (۲)

۲. کسی که در راه خداوند جانش را تقدیم کند؛ چرا که در میدان مبارزه علیه باطل حضور می یابد و با جان فشانی خود حقانیت حق را تصدیق می کند. (۳)

ب) قرار گرفتن تعبیر «الصَّادِقُونَ» و «الشُّهَدَاءُ» در کنار یکدیگر و مطلق بودن «أَجْرُهُمْ» و «نُورُهُمْ» بیانگر بزرگی جایگاه و اجر و پاداش افراد مورد نظر در آیه شریفه است.

ج) این آیه شریفه، از دو جریان سخن می گوید که در طول تاریخ

یکی، در پی احیای حق و عدالت و دیگری، به دنبال خاموش کردن آن بوده اند: جریان هاییل و قایل، جریان حق و باطل، جریان مؤمنان و مستکبران.

در این میان، کسانی که زیر فشارهای سنگین مستکبران، تسلیم نمی شوند و با صبر و استقامت و با جان و مال خود به دفاع از حق بر می خیزند، «صِدِّیق» و «شَهِید» خواهند بود و خداوند پاداش بزرگی برای آن ها در نظر گرفته است.

ه) - سخت ترین فشارها و تهدیدات بر مؤمنان، و بالاترین جاذبه های مادی در دور کردن آن ها از حق، در مصاف نهایی حق و باطل خواهد بود چه در دوران غیبت رهبر این قیام و چه در دوران ظهور او. بنابراین، باید مؤمنان در تشخیص درست و به موقع حق و در پایبندی به آن به داد یکدیگر برسند «یکدیگر را به حق سفارش کرده

ص: ۱۶۸

۱- . راغب اصفهانی، مفردات، ص ۴۷۹، واژه صدق.

۲- . بقره (۲)، ۲۸۲؛ نحل (۱۶)، ۸۴ و ۸۹ و

۳- . نساء (۴)، ۶۹. در قرآن واژه شهید بیشتر درباره شاهد و گواه به کار رفته است و از شهادت با تعبیری مانند: «قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ» و «وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا»، یاد شده است.

و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه نمایند!» (۱)

به همین دلیل است که فرمود: «ای علی! شگفت‌انگیزترین ایمان و با عظمت‌ترین یقین از آن مردمانی است در آخر الزمان که پیامبرشان را ندیده‌اند و حجت (و امامشان) نیز غایب است؛ اما به سیاهی (نوشته‌های) روی سفیدی (کاغذ) ایمان آورده‌اند.» (۲)

یعنی هرچند خود ما را ندیده‌اند اما با شنیدن سخنان ما و عمل به آن دارای ایمانی راسخ و استوار خواهند بود.

آری، پابندی به حق، هرچه دشوارتر باشد، ارزش بیشتری خواهد داشت. در دورانی که چشم و هم‌چشمی‌ها دین و ایمان‌ها را بر باد داده‌است؛ نفسانیات، شهوترانی‌ها، شرکت در مسابقات رفاه و تجمل برنده شدن در این مسابقه، فکر همه را به خود مشغول کرده‌است، مراقبت دل از قساوت و پیروی کردن از قرآن و عترت، هنر است و راز مقام‌الای منتظران راستین نیز در همین حقیقت نهفته است.

امام سجاد علیه السلام فرمود: «کسی که در دوران غیبت قائم ما، بر ولایت‌مان ثابت قدم باشد، اجر و پاداش هزار شهید از شهدای بدر و احد را خواهد داشت.» (۳)

ص: ۱۶۹

۱- «و تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ»؛ (عصر (۱۰۳)، ۳).

۲- «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ وَ اعْلَمْ أَنَّ أَعْجَبَ النَّاسِ إِيمَانًا وَ أَعْظَمَهُمْ يَقِينًا قَوْمٌ يَكُونُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ لَمْ يَلْحَقُوا النَّبِيَّ وَ حَجَبَتْهُمْ الْحُجَّةُ فَأَمَّنُوا بِسَوَادِ عَلِيٍّ بِيَاضٍ»؛ (شيخ صدوق، كمال الدين و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۸۸، باب ۲۵، ح ۸).

۳- «عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ سَيِّدُ الْعَابِدِينَ: مَنْ ثَبَّتَ عَلِيٌّ مَوْلَانَا فِي غَيْبِهِ قَائِمًا أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ مِنْ شُهَدَاءِ بَدْرٍ وَ أُحُدٍ»؛ (همان، ص ۳۲۳، باب ۳۱، ح ۷).

جزء بیست و هشتم سوره های مجادله، حشر، ممتحنه، صف، جمعه، منافقون، تغابن، طلاق و تحریم را در بر گرفته و نکته جالب توجه این است که همه سوره های این جزء مدنی است.

سوره مجادله ۲۲ آیه دارد که برخی موضوعات آن به شرح زیر است:

عالم محضر خداست (۷)، سفارش هایی درباره نجوا کردن و درگوشی سخن گفتن (۷ تا ۱۰)، چه کنیم خداوند به ما وسعت در زندگی و عزت و سربلندی عطا کند؟ (۱۱)، آیه ای که فقط یک نفر به آن عمل کرد (۱۲ و ۱۳)، دوستی با دشمنان خدا و رسول، با ایمان سازگاری ندارد هر چند پدر و فرزندان باشند! (۲۲).

سوره حشر دارای ۲۴ آیه است و به موضوعات زیر می پردازد:

عبرتی برای خردمندان (۲)، بزرگداشت کسانی که هیچ کینه ای از هیچ مؤمنی در دل ندارند (۱۰)، «وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ» (۱۸)، اگر این قرآن بر کوه نازل می شد! (۲۱).

سوره ممتحنه سیزده آیه دارد و مضامین مختلفی را در بر می گیرد؛ از جمله:

آنگاه که «مؤمنان راه را گم کنند!» (۱)، ساده لوح نباشید (۲)، آنچه که روز قیامت به درد نمی خورد (۳)، خط مشی ابراهیم علیه السلام و همراهانش (۴)، سیاست خارجی از دیدگاه قرآن (۸ و ۹)، بیعت زنان با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم (۱۲).

سوره صف چهارده آیه دارد که از موضوعات آن می توان به موارد زیر اشاره

کرد:

چرا سخنی می گوئید که خود عمل نمی کنید (۲ و ۳)، کسانی که خدا آنان را دوست دارد (۴)، پروژه پیچیده دشمنان در حق ستیزی (۸)، نقش بر آب شدن همه توطئه های دشمنان و حاکمیت جهانی اسلام (۹)، تجارتی الهی (۱۰ به بعد)، در پرونده ما چیزی با عنوان یاری حق ثبت شده است؟ (۱۴).

سوره جمعه دارای ۱۱ آیه است و به موارد زیر اشاره می کند:

کتاب خدا را بخوانیم و عمل نکنیم همانند دراز گوشی خواهیم بود که کتاب حمل می کند (۵)، چرا عده ای از مرگ گریزانند؟ (۷)، رها کردن داد و ستد به هنگام نماز (۹)، معامله ای کودکانه! (۱۱).

سوره منافقون یازده آیه دارد که از موضوعات آن عبارت است از:

هشدار به امت اسلام نسبت به باند نفاق (۱ به بعد)، گناهی که حتی استغفار رسول خدا هم برای آن اثری ندارد (۶)، هرگز به نماز نگوئیم کار دارم! (۹).

سوره تغابن دارای هجده آیه است، و درباره موارد زیر سخن می گوید:

او سنگ تمام گذاشته، این شما هستید که... (۲ و ۳)، روزی که زیان و ضررها آشکار می شود (۹)، تو صادقانه بیا، بقیه اش با ما (۱۱)، مراقب اطرافیانمان باشید (۱۴)، گاهی بدهید در برابرش کوهی می دهد (۱۷).

سوره طلاق دوازده آیه دارد که از موضوعات آن می توان به این موارد اشاره کرد:

سفارشی درباره همسران (۶)، اگر مشکل مالی دارید، انفاق کنید تا... (۷)، سرانجام سرپیچی از فرمان حق (۸ تا ۱۰).

سوره تحریم در برگیرنده دوازده آیه است که به موضوعات زیر می پردازد:

همسرانی قدرناشناس! (۱ به بعد)، از کجا فهمیدی که من...؟ (۳)، خود و خانواده خود را از آتش عذاب الهی ننگه دارید (۶)، توبه نصح (۸)، در بهترین شرایط می توان بدترین شد و در بدترین شرایط می توان بهترین شد (۱۰ تا ۱۲).

ص: ۱۷۱

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۸۸

صف

۸

و ۹

مهدی ستیزان

و حکومت واحد جهانی اسلام

۸۹

=

۱۳

مژده

ظهور

آیه منتخب

اشتیاق و آرزوی یاری حضرت قائم

((...وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا. وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا؛(۱)) و هر کس تقوای الهی پیشه کند، خداوند کار را بر او آسان می سازد! و او را از جایی که گمان ندارد، روزی می دهد و هر کس بر خدا توکل کند، کفایت امرش را می کند. خداوند فرمان خود را به انجام می رساند و خدا برای

هر چیزی اندازه ای قرار داده است!!)

عبد الحمید واسطی به امام باقر علیه السلام عرض کرد: به خدا قسم ما به خاطر انتظار این امر (فرج) بازار را رها کرده ایم تا جایی که چیزی نمانده که از فقر و بیچارگی دست تکدی پیش مردم دراز کنیم. فرمود: ای عبد الحمید! آیا گمان می کنی اگر کسی خود را وقف راه خدا کند، خداوند راه روزی به روی او نمی گشاید؟ آری واللّٰه! خداوند حتماً در رحمت خود را به روی او خواهد گشود. خدا رحمت کند کسی که خود را در اختیار ما گذاشته است. خدا رحمت کند آن کس که امر ما را زنده نگاه دارد... عرض کردم: اگر من پیش از آنکه به شرف ملاقات قائم شما فائز گردم، بمیرم، چگونه خواهم بود؟ فرمود: هر کدام از شما که می گوید:

ص: ۱۷۲

۱- . طلاق (۶۵)، ۲ و ۳.

اگر قائم آل محمد را ببینم به یاری او برمی خیزم، مانند کسی است که در رکاب او شمشیر بزند و کسی که در رکاب وی شهید شود، مانند این است که دو بار شهید شده است. (۱)

نکته ها

(الف) فرج و گشایش در امور، در گرو تقوا و اطاعت و بندگی خداست؛ به همین دلیل حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به منتظرانش سفارش می کند:

ما به اخبار و اوضاع شما احاطه و اشراف داریم و چیزی از اخبارتان از ما پنهان نمی ماند. ما رعایت حال شما را فروگذار نکرده ایم و شما را از یاد نبرده ایم که اگر جز این بود، سختی ها شما را در بر می گرفت و دشمنان شما را نابود می کردند؛ پس تقوای الهی را پیشه خود سازید و (با این کار) ما را در نجاتتان از فتنه ها یاری کنید. (۲)

(ب) آنچه که مهم است و باید دغدغه منتظران باشد، انجام وظیفه است. اگر به وظیفه خود عمل کردیم و پیش از ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از دنیا رفتیم، به بیان امام صادق علیه السلام پاداش کسانی را خواهیم داشت که در رکاب ایشان خواهند بود. (۳)

و اگر پیش از مردنمان، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور کردند، نور علی نور می شود و

ص: ۱۷۳

۱- «عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْوَاسِطِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: قُلْتُ لَهُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ لَقَدْ تَرَكْنَا أَسْوَاقَنَا أَنْتِظَارًا لِهَذَا الْأَمْرِ حَتَّى لِيُوشِكُ الرَّجُلُ مِنَّا أَنْ يَسْأَلَ فِي يَدِهِ فَقَالَ يَا [أَيُّهَا] عَبْدُ الْحَمِيدِ أَتَرَى مَنْ حَبَسَ نَفْسَهُ عَلَى اللَّهِ لَا يَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ مَخْرَجًا بَلَى وَاللَّهِ لَيَجْعَلَنَّ اللَّهُ لَهُ مَخْرَجًا رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا... قُلْتُ فَإِنْ مِتُّ قَبْلَ أَنْ أُدْرِكَ الْقَائِمَ قَالَ إِنَّ الْقَائِلَ مِنْكُمْ إِذَا قَالَ إِنَّ أُدْرِكْتَ قَائِمَ آلِ مُحَمَّدٍ نَصْرُهُ كَالْمُقَارِعِ مَعَهُ بِسَيْفِهِ وَالشَّهَادَةُ مَعَهُ شَهَادَتَانِ.» (كليني، كافي، ج ۸، ص ۸۰ ح ۳۷).

۲- «إِنَّا غَيْرُ مُهْمِلِينَ لِمُرَاعَاتِكُمْ وَ لَا نَاسِيِينَ لِذِكْرِكُمْ وَ لَوْ لَا ذَلِكَ لَنَزَلَ بِكُمْ اللَّأْوَاءُ وَ اضْطَلَمَكُمُ الْأَعْيَادُ فَاتَّقُوا اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ وَ ظَاهِرُونَ عَلَى انْتِيَابِكُمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَدْ أَنَاثَتْ عَلَيْكُمْ.» (طبرسي، احتجاج، ج ۲، ص ۴۹۷).

۳- «... فَإِنْ مَيَاتَ وَ قَامَ الْقَائِمُ بَعْدَهُ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ أُدْرِكُهُ فَجِدُّوا وَ انْتِظَرُوا هُنَيْئًا لَكُمْ أَيُّهَا الْعَصَابَةُ الْمَرْحُومَةُ.» (ابراهيم نعماني، الغيبة، ص ۲۰۰).

کسی که وظیفه دوران غیبت را به خوبی انجام داده باشد، امید است که در انجام وظیفه دوران ظهور نیز بدرخشد.

ص: ۱۷۴

جزء بیست و نهم یازده سوره را در بر می گیرد، که همه این سوره ها به جز سوره انسان مکی است. اولین سوره آن، مُلک و آخرین آن، مرسلات می باشد:

سوره ملک با سی آیه به موضوعات زیر می پردازد:

آزمونِ مدرسه دنیا(۲)، ای کاش به سخن حق گوش کرده بودیم!(۱۰)، آهسته یا بلند تفاوتی نمی کند، او همه چیز را می داند(۱۳)، مسافرخانه(۱۵)، آیت پرواز پرندگان(۱۹)، چه کم هستند شکر گزاران!(۲۳)، اگر همه چیز باشد اما آب نباشد!! پس چرا...؟(۳۰).

سوره قلم با ۵۲ آیه از موضوعات زیر سخن می گوید:

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، صاحب اخلاقی بزرگ(۴)، تساهل امت اسلام در دین، آرزوی دشمنان(۹)، آزمون باغداران(۱۷ به بعد)، چه خوب است زود به اشتباهمان پی ببریم و از خطا باز گردیم(۳۱ و ۳۲)، همانند صاحب حوت نباش!(۴۸).

سوره الحاقه ۵۲ آیه دارد و به موارد زیر می پردازد:

چه صحنه شاد و دیدنی!(۱۹ به بعد)، آرزوی مرگ با دریافت کارنامه(۲۵)، او را به غل و زنجیر بکشید(۳۰)، عاقبت بی تفاوت بودن درباره درماندگان(۳۴).

موضوعات سوره معارج با ۴۴ آیه عبارت است از:

«إِنَّهُمْ يَرُونَهُ بَعِيداً وَ نَرَاهُ قَرِيباً»(۶ و ۷)، این چه عذابی است که حاضر است برای نجات خود، فرزند، همسر، برادر و... بدهد تا عذاب نشود!؟؟(۱۱ به بعد)،

مشتریان خود را می شناسد و صدا می زند(۱۷)، نماز گزاران چه کسانی هستند؟(۲۲ به بعد)، آرزوگرایان بی عمل(۳۸).

سوره نوح دارای ۲۸ آیه است، از جمله موضوعات آن می توان به موارد زیر اشاره کرد:

آثار استغفار(۱۰ تا ۱۲)، «ما لَكُمْ لا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا»(۱۳)، این چنین دعا کنیم(۲۸).

سوره جن با ۲۸ آیه از این مضامین سخن می گوید:

نتیجه استقامت بر حق(۱۶)، بهره حجت های الهی از علم غیب الهی(۲۶ و ۲۷).

سوره مزمل بیست آیه دارد و به موارد زیر می پردازد:

سوخت گیری در سحرگاهان و حرکت در روز(۱ به بعد)، روزی که کودکان را پیر می کند!(۱۷)، این چنین باید بود(۲۰).

موضوعات سوره مدثر با ۵۶ آیه عبارت است از:

چرا مأموران جهنم نورده نفرند؟(۳۱)، چه چیزی باعث شد که جهنمی شوید؟(۴۲)، سوره قیامت چهل آیه دارد و از موضوعات زیر برخوردار است:

قسم به نفس سرزنش گر(۲)، چرا عده ای قیامت را انکار می کنند؟(۵ و ۶)، آیا می توان گریخت؟(۱۰).

سوره انسان دارای ۳۱ آیه است، موضوعات آن به شرح زیر است:

ویژگی ابرار(۵ به بعد)، پاداش آنان که توقع هیچ پاداشی نداشتند(۲۲)، بنگر دنباله رو چه کسی هستی!(۲۴)، نماز شب(۲۶)، عشق به دنیا و غفلت از روزی سنگین!(۲۷)، نعمتِ اختیار همیشگی نیست، پس... (۳۰).

سوره مرسلات از مضامین زیر سخن می گوید:

چندین قسم برای بیان یک حقیقت(۱ تا ۷)، همانند شترانی زرد رنگ(۳۳).

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۹۰

ملک

۳۰

هشدار

وقوع غیبت حجت خدا

۹۱

معارض

۴۴

ذلت

دشمنان در هنگام ظهور

۹۲

مدثر

۸-۱۰

ندای

آسمانی

چرا مضطرّ و بی قرار امامان نشده ایم؟!

((قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصِيبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ؛(۱) بگو: «به من خبر دهید اگر آب های (سرزمین) شما در زمین فرو رود، چه کسی می تواند آب جاری و گوارا در دسترس شما قرار دهد؟!)).

در جنگ بدر عمار خود را به حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم رساند و از مجاهدت های بی مانند امام علی علیه السلام گفت. حضرت فرمود: آری، او از من است و من از اویم، او جانشین من است... و ائمه از نسل اویند و مهدی امت از جمله آنان است. عمار پرسید: مهدی کیست؟ حضرت فرمود: ... او نهمین فرزند حسین علیه السلام است که غایب خواهد شد و این قول خداست که می فرماید: ((قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصِيبَحَ...)) غیبتی طولانی خواهد داشت و عده ای از (ولایت) او باز می گردند و عده ای ثابت قدم می مانند... او هم نام و شبیه ترین افراد به من است.(۲)

ص: ۱۷۷

۱- . ملک (۶۷)، ۳۰.

۲- . «عن عمار، قال: كنت مع رسول الله في بعض غزواته، و قتل على أصحاب الألويه و فرق جمعهم، و قتل عمرو بن عبد الله الجمحي، و قتل شبیه بن نافع، أتيت رسول الله فقلت له: يا رسول الله، إن عليا قد جاهد في الله حق جهاده. فقال: لأنه مني و أنا منه، و إنه وارث علمي، ... ألا إنه أبو سبطي، و الأئمة من صلبه، يخرج الله تعالى الأئمة الراشدين من صلبه، و منهم مهدى هذه الأمم. فقلت: بأبي و أمي يا رسول الله، من هذه المهدي؟ قال: يا عمار، إن الله تبارك و تعالی عهد إلى أنه يخرج من صلب الحسين أئمة تسعه، و التاسع من ولده يغيب عنهم، و ذلك قوله عز و جل: قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصِيبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ تكون له غيبه طويله، يرجع عنها قوم و يثبت عليها آخرون، فإذا كان في آخر الزمان يخرج فيملاً الدنيا قسطا و عدلا كما ملئت جورا و ظلما، و يقاتل على التأويل كما قاتلت على التنزيل، و هو سمى و أشبه الناس بي»؛ (سید هاشم بحرانی، البرهان، ج ۵، ۴۴۸).

امام محمد باقر علیه السلام می فرماید: «معنای آیه این است که بگو بیندیشید اگر امامتان غایب شد به گونه ای که ندانید او کجاست پس چه کسی امامی ظاهری برایتان خواهد آورد که اخبار آسمان ها و زمین و حلال و حرام خداوند را برای شما بیان کند» (۱).

نکته ها

الف) تفسیر آیه درباره نعمت بی بدیل آب است. اگر همه چیز داشته باشیم؛ اما خداوند نعمت آب را از ما بگیرد، چه اتفاقی می افتد؟ این بیان می تواند درمان درد کشنده غفلت باشد. دردی که اگر درمان نشود مورد خشم و سرزنش الهی قرار می گیرد «آن ها همچون چهارپایانند، بلکه گمراهتر! اینان همان غافلانند» (۲).

ب) روایات زیادی، از معنای عمیق تری پرده می دارد و آن اینکه اگر روزی امام زمانمان غایب شود، چه خواهیم کرد؟ این هشدار از آغاز به امت اسلام داده شد اما متأسفانه به آن توجهی نشد!

ج) دلیل غایب شدن امام، خود مردم هستند، زیرا اگر خداوند بدون اینکه مردم نقشی در این باره داشته باشند، حجت خود را غایب کند، این سؤال معنایی ندارد.

ص: ۱۷۸

۱- . عَنْ أَبِي بَصْتِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ» فَقَالَ هَيْدِهِ نَزَلَتْ فِي الْقَائِمِ يَقُولُ إِنْ أَصْبَحَ إِمَامُكُمْ غَائِبًا عَنْكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيْنَ هُوَ فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِإِمَامٍ ظَاهِرٍ يَأْتِيكُمْ بِأَخْبَارِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَحَلَالِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَحَرَامِهِ ثُمَّ قَالَ وَاللَّهِ مَا جَاءَ تَأْوِيلُ هَيْدِهِ الْآيَةِ وَلَا يُدَّ أَنْ يَجِيءَ تَأْوِيلُهَا؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۲۶، باب ۳۲، ح ۳).

۲- . «...أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ»؛ (اعراف (۷)، ۱۷۹؛ نحل (۱۶)، ۱۰۸).

بنابراین تا حقیقتاً قدرشناس حجت خداوند نشویم، خبری از ظهور نخواهد بود. (۱)

د) معنای این سؤال که «اگر امامتان غایب شد، چه خواهید کرد؟» این است که با غیبت امام، ما دچار خسران و ضرر جبران ناپذیری خواهیم شد، گرچه امام غایب همانند خورشید پنهان دارای آثار و برکات زیادی برای ما و همه هستی است، اما با وجود این بخش زیادی از فواید امام به عدم غیبت او وابسته است که با غیبتش از آن محروم خواهیم شد.

اگر این خسارت بزرگ را درک می کردیم، به اضطرار می رسیدیم و بلا برطرف می شد؛ زیرا «آیا کسی که دعای مضطر را اجابت می کند و گرفتاری را برطرف می سازد و شما را خلفای زمین قرار می دهد آیا معبودی با خداست؟! کمتر متذکر می شوید!» (۲)

ه) یکی از القاب زیبای ائمه علیهم السلام به طور عام و لقب امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف به طور خاص، «ماء معین» است که از همین آیه شریفه گرفته شده است و تشبیه امام به آب، بیانگر نکات ظریف و عمیقی است از جمله اینکه:

هیچ کس نمی تواند خود را از امام بی نیاز بداند، همان طور که نمی توان خود را از آب بی نیاز دانست. غفلت و دوری از امام موجب مرگ انسانی ما می شود، همان طور که دوری از آب، مرگ جسمی ما را به دنبال خواهد داشت. به همین دلیل است که فریقین از وجود رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل کرده اند که «اگر کسی بمیرد و امام خود را نشناخته باشد، به مرگ جاهلی از دنیا رفته است». (۳)

ص: ۱۷۹

- ۱- زیرا اگر بدون اینکه در مردم تغییری ایجاد شود، دوباره آن نعمتی را که بر اثر قدر ناشناسی از آنان گرفته شده بود، باز گرداند خلاف حکمت خواهد بود. این نکته به خوبی از آیاتی مانند آیه ۱۱ سوره رعد و ۵۳ سوره انفال استفاده می شود.
- ۲- «أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَ يَكْشِفُ السُّوءَ وَ يَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ؟» (نمل (۲۷)، ۶۲).
- ۳- کلینی، کافی، ج ۱، ص ۳۷۶.

امام رضا علیه السلام فرمود: «چه بسیارند زنان مؤمن دلسوخته و چه بسیارند مردان مؤمن دلسوخته و غمگین هنگام از دست دادن (غیبت) «ماء معین»» (۱).

این حدیث نورانی، میزان و معیاری است برای اینکه دریابیم اهل ایمان هستیم یا نه؟! آیا تا کنون شده است که به دلیل غیبت و دوری از امامان غمگین شویم و در فراق او بسوزیم؟

ص: ۱۸۰

۱- «... كَمْ مِنْ حَرَى مُؤْمِنَةٍ وَ كَمْ مِنْ مُؤْمِنٍ مُتَأَسِّفٍ حَرَّانَ حَزِينٍ عِنْدَ فِقْدَانِ الْمَاءِ الْمَعِينِ»؛ (شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۷۱، باب ۳ (۳۵)، ح ۳).

جزء سی ام ۳۷ سوره را در برمی گیرد که همه آن ها به جز سوره بینه، زلزال و نصر مکی است. نمونه ای از موضوعات این جزء عبارتند از:

نبا: «يَوْمَ الْفُضْلِ» وعده گاه همگان (۱۷)، جهنم کمینگاهی برای سرکشان (۲۱)، پیروزی بزرگ برای پرهیزکاران (۳۱)، روزی که می بینی هر آنچه را که در دنیا انجام داده ای (۴۰).

نازعات: سرانجام دنیا طلبی (۳۸)، نتیجه مدیریت خواهش های نفسانی (۴۰).

عبس: باید در غذای خود به دقت بنگری (۲۴)، روزی که انسان از عزیزترین کسانش می گریزد! (۳۴)، چهره های نورانی و چهره های غبار آلود (۳۸ به بعد).

تکویر: به کدامین گناه کشته شد؟ (۹)، آنگاه که هر آنچه که انجام داده ای حاضر می بینی! (۱۴).

انفطار: آیا از کرم خدا پلی برای نافرمانیش ساخته ایم؟ (۶)، روزی که دیگر هیچ اختیاری در کار نیست! (۱۹).

مطففین: وای بر کم فروشان! (۱)، آیا اینان گمان نمی کنند قبر و قیامتی در کار است؟ (۴)، چرک گناه روی دل ها را گرفته، پس حق را... (۱۴)، رقابت در دست یافتن به این نعمت ها شایسته است (۲۶)، روزی، مجرمان به مؤمنان می خندیدند و مسخره می کردند، اما روزی خواهد آمد که مؤمنان به آنان می خندند (۲۹ به بعد).

انشقاق: نامه ات را به دست راستت خواهند داد یا از پشت سر؟؟ (۷ به بعد)،

بروج: مرگ بر شکنجه گرانِ مؤمنان (۴)، او بسیار آمرزنده و دوستدار بندگانش است (۱۴).

طارق: خوب بنگر از چه آفریده شده ای؟ (۵)، روزی که نهان‌ها آشکار گردد (۹)، هرگز شوخی نیست! (۱۴).

اعلی: بر خود بیال با پروردگاری بلند مرتبه (۱)، قطعاً کسی که به تزکیه خود پرداخت، رستگار است (۱۴)، شما راهی را می‌روید غیر از آنچه که باید بروید! (۱۶).

غاشیه: خسته و کوفته! تازه اول کار است (۳)، چهره‌هایی در ناز و نعمت (۸)، آیا در آفرینش شتر، کوه‌ها و زمین دقت کرده ای؟ (۱۷ به بعد).

فجر: قسم به سپیده دم و شب‌های دهگانه و تاق و جفت و قسم به شب، آنگاه که پایان می‌پذیرد... (۱ به بعد)، نه از نعمتش مغرور باش و نه از سلب نعمت مایوس! (۱۵ و ۱۶)، آن روز انسان همه چیز را می‌فهمد اما دیگر... (۲۳)، کاش برای حیات و زندگی چیزی فرستاده بودم (۲۴)، ای صاحب نفس مطمئنه! به سوی پروردگارت بازگرد در حالی که هم تو از او خشنودی و هم او از تو خشنود است (۲۷ به بعد).

بلد: ما انسان را در رنج آفریدیم (۱) (۴)، آیا می‌پندارد کسی او را نمی‌بیند؟ (۷)، چقدر قدرشناس نعمت‌های الهی هستیم؟ (۸) به بعد)، چگونه می‌توان از گردنه‌های سخت و صعب‌العبور قیامت گذشت؟ (۱۱ به بعد).

شمس: بیش از ده قسم برای... (۱ به بعد).

لیل: عاقبت بخل و خود برترینی (۸)، شما را از آتشی که زبانه می‌کشد، بیم می‌دهم (۱۴)، تقوا، لباس امان (۱۷).

ص: ۱۸۲

۱- دنیا زمینه رشد و شکوفایی انسان است همانند بذر که زیر خاک قرار داده می‌شود تا زمینه رشد آن آماده گردد.

ضحی: خداوند هرگز تو را وانگذاشته! (۳)، مبادا یتیمی را تحقیر یا نیازمندی را از خود برانی! (۹ و ۱۰).

انشراح: قطعاً در پی سختی، آسانی است (۵)، از کار مهمی فارغ شدی، به مهم دیگری پرداز و به سوی پروردگارت توجه کن (۷ و ۸).

تین: ما انسان را در بهترین صورت و نظام آفریدیم (۴)، دنیا خط شروع رشد و تکامل با دو بال ایمان و عمل صالح (۵ و ۶).

علق: چه زود خود را گم می کنی! (۶)، آیا نمی داند که خداوند او را می بیند؟ (۱۴)، سجده، پلکان عروج (۱۹).

قدر: شبی برتر از هزار ماه (۳)، نزول هیأتی بلندپایه از سوی پروردگار عالمیان در شب قدر (۴).

بینه: اتمام حجت با دلایل روشن (۱)، بدترین و بهترین مخلوقات چه کسانی هستند؟ (۶ و ۷).

زلزال: روزی که زمین خبرهایش را بازگو می کند (۴)، گروه گروه می آیند تا اعمال خود را ببیند (۶)، اگر به اندازه ذره ای کار خوب یا بد انجام داده باشی آن را می بینی! (۷ و ۸).

عادیات: ارزش جهاد در راه خدا (۱ به بعد)، ریشه همه گرفتاری ها! (۹).

قارعه: آنچه که داری در ترازوی سنجش اعمال، وزنی دارد یا... (۶ به بعد).

تکاثر: مسابقه رفاه و تجمل! تکاثر یا کوثر؟ (۱)، روزی که از نعمت ها بازخواست خواهد شد (۸).

عصر: همه در خسرانند مگر گروهی که چهار ویژگی داشته باشند.

همزه: وای بر آنان که تمام هم و غمشان جمع آوری مال است.

فیل: جلوه ای از قهر و غضب الهی.

قریش: اگر همه چیز از اوست، پس چرا...؟

ماعون: آنکه نه به فکر یتیمان باشد و نه به فکر درماندگان... (۲ به بعد)، وای بر

کاهل نمازان! (۴ به بعد).

کوثر: سه پیشگویی بزرگ در کوتاه ترین سوره قرآن.

کافرون: سازش با دشمنانِ حق، معنی ندارد.

نصر: سپاس به درگاه الهی به دلیل تحقق وعده هایش.

مسد: زن و شوهر نگون بخت!

توحید(اخلاص): شناسنامه خداوند.

فلق: پیام مهم «پناه بردن به پروردگار سپیده دم».

ناس: اگر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم این چنین به خدا پناه می برد، پس ما... .

برخی از آیات مهدویت در این جزء

ردیف

سوره

آیه

موضوع

۹۳

نازعات

۱۲-۱۴

رجعت

۹۴

انشقاق

۱۹

حکمت

غیبت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۹۵

طارق

۱۷-۱۵

ظهر،

پایان مهلت دشمنان

۹۶

شمس

۳

ظهر

۹۷

لیل

۲

ظهر

۹۸

قدر

۴

صاحب

شب قدر

ظهور

خورشید هدایت

۱۰۰

عصر

دوران

غیبت و زمان ظهور

آیه منتخب

صاحب و میزبان شب قدر

((تَنْزِلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ؛ (۱) فرشتگان و «روح» در آن شب به اذن پروردگارشان برای (تقدیر) هر کاری نازل می شوند)).

ص: ۱۸۴

امام علی علیه السلام می فرماید:

شب قدر در هر سال وجود دارد و امر سال در این شب نازل می شود و برای این امر پس از رسول خدا والیانی وجود دارد. ابن عباس پرسید این ها چه کسانی هستند؟ فرمود: من و یازده نفر از صلب من. (۱)

امام جواد علیه السلام می فرماید: «فضیلت کسی که ایمان به «إِنَّا أَنْزَلْنَا» و تفسیر آن دارد، بر کسی که چنین ایمانی ندارد همانند برتری انسان بر بهائم است». (۲)

نکته ها

الف) همه امت اسلام بر ادامه شب قدر تا قیامت اتفاق نظر دارند (۳) و تعبیر «تَنْزَلُ» نیز که فعل مضارع است، بیانگر ادامه این حقیقت است.

ب) مشهور میان مفسران شیعه و اهل سنت این است که مراد از «الزُّوْحُ» جبریل امین است که به دلیل سعه وجودی و مقام رفیعش هر کسی ظرفیت پذیرش و

ص: ۱۸۵

۱- «عَنْ أَبِي جَعْفَرِ الثَّانِي أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ لِإِبْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي كُلِّ سَنَةٍ وَإِنَّهُ يُنَزَّلُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ أَمْرٌ السَّنَةِ وَ لِيَدْلِكَ الْأَمْرَ وُلَاةٌ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ص فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ مَنْ هُمْ قَالَ أَنَا وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ صُلْبِي أَيْمَنَهُ مُحَدِّثُونَ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۵۳۲، کتاب الحجج، ابواب التاریخ، باب ما جاء فی الأئمه، ح ۱۱).

۲- «ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: فَضَّلُ إِيمَانَ الْمُؤْمِنِ بِجُمْلَتِهِ - إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ بِنَفْسِ بَرِّهَا عَلَيَّ مَنْ لَيْسَ مِثْلَهُ فِي الْإِيمَانِ بِهَا كَفَضْلِ الْإِنْسَانِ عَلَيَّ الْبَهَائِمِ»؛ (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۲۵۱، کتاب الحجج، باب فی شأن انا انزلناه، ح ۷). یعنی کسی که شب قدر و صاحب آن را نشناسد، در واقع امام زمان خود را و «حجّت حیّ» را نشناخته است و کسی که امام زمانش را نشناسد، به مرگ جاهلی از دنیا رفته است. مرگ عصاره حیات است و کسی که مرگش جاهلی باشد؛ یعنی حیاتش جاهلی بوده و بهره ای از اسلام و ندارد.

۳- «قال الإمام أحمد بن حنبل: حدثنا يحيى بن سعيد عن عكرمة بن عمار، حدثني أبو زميل سماك الحنفي، حدثني مالك بن مرشد بن عبد الله، حدثني مرشد قال: سألت أبا ذر قلت: كيف سألت رسول الله عن ليلة القدر؟ قال: أنا كنت أسأل الناس عنها قلت: يا رسول الله، أخبرني عن ليلة القدر أ في رمضان هي أو في غيره؟ قال: «بل هي في رمضان» قلت: تكون مع الأنبياء ما كانوا فإذا قبضوا رفعت أم هي إلى يوم القيامة؟ قال: «بل هي إلى يوم القيامة»؛ (ابن كثير، تفسير القرآن العظيم، ج ۸ ص ۴۲۹؛ جلال الدين سيوطي، تفسير الدر المنثور، ج ۶ ص ۳۷۳ ذيل آيه ۴ سوره قدر).

نزولش را ندارد.

ج) يك هیأت بلند پایه به محوریت جبرئیل از سوی خداوند متعال در شب قدر هر سال، برای ابلاغ مقدرات عالم، در همه امور نازل می شوند. طبعاً این میهمانان الهی میزبان الهی را می طلبند که خلیفه الله در روی زمین و واسطه فیض الهی باشد.

د) این مطلب که نزول فرشتگان در شب قدر به جهت ابلاغ درود و سلام خدا به بندگان صالح خدا یا به دلیل استغفار برای آنان در این شب بسیار با عظمت است و مانند این سخنان، هرگز با تعبیر «مِنْ كُلِّ أَمْرٍ» سازگاری ندارد، افزون بر اینکه قرآن ما را به تبیین معصومان ارجاع می دهد(۱) و بیش از یک صد روایت در تفاسیر روائی مانند نور الثقلین، البرهان، صافی و...ذیل این سوره آمده و جزئیات آن را روشن کرده است.

بر اساس آیاتی که در این مجموعه گذشت، می توان گفت:

امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف؛ صاحب شب قدر، واسطه فیض الهی(۲)، هادی امت(۳)، اولی الامر(۴)، نعمت الهی(۵) ماء معین و بقیه الله(۶) است.

ص: ۱۸۶

- ۱- . نحل(۱۶)، ۴۴.
- ۲- . فاطر(۳۵)، ۴۱.
- ۳- . یونس(۱۰)، ۳۵؛ رعد(۱۳)، ۷.
- ۴- . نساء(۴)، ۵۹.
- ۵- . لقمان(۳۱)، ۲۰.
- ۶- . ملک(۶۷)، ۳۰؛ هود(۱۱)، ۸۶.

نمایه موضوعی آیات مطرح شده

نمایه موضوعی آیات مطرح شده (۱)

ردیف

موضوع

سوره

و آیه

۱

ولایت

و امامت

حجت

حی

وساطت

در فیض

نساء:

۵۹، یونس: ۳۵، رعد: ۷،

اسراء:

۷۱، فاطر: ۴۱

قدر:

۴

۲

معرفت

امام زمان عجل الله تعالى فرجه الشريف

بقره:

۲۶۹

۳

القاب

و ویژگی های امام زمان عجل الله تعالى فرجه الشريف

هود:

۸۶ لقمان: ۲۰، ملک: ۳۰

۴

غائب

بودن امام، علل غیبت امام، آثار وجودی امام

بقره:

۳، یوسف: ۸۸ تا ۹۲، کهف: ۸۲ لقمان: ۲۰،

یس:

۳۰، ملک: ۳۰

۵

انتظار،

وظایف، پاداش بزرگ منتظران

آل

عمران: ۲۰۰، حدید: ۱۶، حدید: ۱۹،

طلاق:

۲ و ۳

۶

نشانه

های ظهور،

رابطه

آن با نشانه های قیامت

بقره:

۱۵۵ و ۱۵۶، شعراء: ۴،

محمد:

۱۸

۷

اصحاب،

ویژگی ها، آزمون ها و ابتلائات، وظایف

بقره:

۱۴۸، بقره: ۲۴۹، مائده: ۵۴، طه: ۱۳۵،

کهف:

۸۲

۸

قطعیّت

ظهور، امدادهای غیبی، حکومت واحد جهانی اسلام، وضعیت عالم پس از ظهور و...

بقره:

۳، آل عمران: ۱۲۵، انعام: ۴۴ و ۴۵، انعام: ۱۵۸، اعراف: ۹۶،

انفال:

۳۹، توبه: ۳۲ و ۳۳، حجر: ۳۶، انبیاء: ۱۰۵، حج: ۴۱،

نور:

۵۵، نمل: ۶۲، قصص: ۵، زمر: ۶۹، حدید: ۱۷

۹

رجعت

نمل:

۸۳

۱۰

نزول

حضرت عیسی علیه السلام

زخرف:

۶۱

ص: ۱۸۷

فهرست برخی از منابع مهدویت برای مطالعه بیشتر

۱. معجم احادیث امام مهدی، جلد ۵ از چاپ پنج جلدی و جلد ۷ از چاپ هشت جلدی، نشر مؤسسه معارف اسلامی قم.
 ۲. سیمای حضرت مهدی در قرآن، ترجمه المحججه فیما نزل فی القائم الحجه، سید مهدی حائری قزوینی.
 ۳. بررسی تطبیقی تفسیر آیات مهدویت و شخصیت‌شناسی امام مهدی در دیدگاه فریقین، فتح‌اله نجارزادگان، نشر سمت.
 ۴. امام مهدی در قرآن، مهدی یوسفیان، انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود.
 ۵. پرتوی از آیه‌های مهدوی، حجه الاسلام قرآنی، به کوشش حسن ملائی، انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی.
 ۶. امام مهدی و نماد های قرآنی، حسن دهشیری و رحمت جعفری، قم، نشر روح.
 ۷. قافله سالار، محمود اباذری، انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود.
- همچنین می‌توانید با تهیه نرم افزار «مهدویت» از مجموعه نرم افزارهای مرکز تحقیقات کامپیوتری نور و استفاده از گزینه «آیات در کُتب» و انتخاب آیه مورد نظر، از شرح و توضیحی که در بیش از ۳۰۰ کتاب مهدوی موجود در این نرم افزار، در اختیار شما قرار می‌گیرد، اطلاعات لازم را به دست آورید.

قرآن مجید

نهج البلاغه

مفاتیح الجنان

- ابن ابی زینب نعمانی، محمد بن ابراهیم؛ الغیبه، تهران، صدوق، ۱۳۹۷ق.

- ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله؛ شرح نهج البلاغه، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ق.

- ابن شهر آشوب مازندرانی؛ محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب، قم، علامه، ۱۳۷۹ق.

- ابن کثیر، اسماعیل بن منصور؛ تفسیر القرآن العظیم، دارالکتب الاسلامیه، بیروت، منشورات محمد علی بیضون، ۱۴۱۹ق.

- اربلی، علی بن عیسی؛ کشف الغمه فی معرفه الائمه، تبریز، بنی هاشمی، ۱۳۸۱ق.

- افندی آلوسی، محمود؛ تفسیر روح المعانی، لبنان، دارالکتب العلمیه، بی تا.

- باقلانی مالکی، ابوبکر؛ تمهید الاوائل و تلخیص الدلائل، لبنان، مؤسس الکتب الثقافیه، ۱۹۸۷.

- بحرانی، سید هاشم؛ تفسیر البرهان، بنیاد بعثت، تهران، ۱۴۱۶ق.

- بخاری، ابی عبدالله محمد بن اسماعیل بن ابراهیم؛ صحیح بخاری، دارالکتب الاسلامیه، بیروت، منشورات محمد علی بیضون، ۱۴۱۹ق.

- بنیاد فرهنگی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و مرکز تخصصی مهدویت؛ فصل نامه تخصصی انتظار، قم.

- بهاء الدین نیلی نجفی، علی بن عبد الکریم؛ منتخب الانوار المضيئه، قم، مطبعه الخيام، ۱۳۶۰ش.

- ترمذی، ابو عیسی محمد بن عیسی بن سوره؛ سنن الترمذی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۱ق.

- حر عاملی، محمد بن حسن؛ الإيقاظ من الهجعه بالبرهان علی الرجعه، قم، دلیل ما، ۱۳۸۰ش.

- حسكاني، عبيدالله بن احمد؛ شواهد التنزيل، تهران، وزارت ارشاد اسلامي، ۱۴۱۱ق.
- حسيني استرآبادي، سيد شرف الدين علي؛ تأويل الايات الظاهره، قم، جامعه مدرسين، ۱۴۰۹ق.
- خزاز رازي، علي بن محمد؛ كفايه الاثر في النص على الائمة الاثني عشر، بيدار، قم، ۱۴۰۱ق.
- راغب اصفهاني، حسين بن محمد؛ المفردات، دارالمعرفه، بيروت، ۱۴۱۲ق.
- سيد بن قطب بن ابراهيم؛ في ظلال القرآن، دار الشروق، بيروت، ۱۴۱۲ق.
- سيوطي، جلال الدين؛ تفسير الدر المنثور، كتابخانه آيه الله مرعشي نجفي، قم، ۱۴۰۴ق.
- صدوق، محمد بن علي بن الحسين بن بابويه قمي؛ كمال الدين و تمام النعمه، اسلاميه، تهران، ۱۳۹۵ق.
- -----؛ من لا يحضره الفقيه، جامعه مدرسين، قم، ۱۴۱۳ق.
- طباطبائي، سيد محمد حسين؛ الميزان في تفسير القرآن، جامعه مدرسين، قم، ۱۴۱۷ق.
- طبرسي، فضل بن حسن؛ مجمع البيان في تفسير القرآن، ناصر خسرو، تهران، ۱۳۷۲ش.
- طبرسي، احمد بن علي؛ الاحتجاج على اهل اللجاج، مرتضى، مشهد، ۱۴۰۳ق.
- طبري، محمد بن جرير؛ دلائل الامامه، تحقيق: مؤسسه البعثه، قم، بعثت، ۱۴۱۳ق.
- طوسي، محمد بن حسن؛ كتاب الغيبه للحجه، دارالمعارف الاسلاميه، قم، ۱۴۱۱ق.
- عبد الرزاق بن همام الصنعاني ابو بكر؛ المصنف، المجلس العلمي، جنوب افريقيا، ۱۳۹ق.
- عروسي حويزي، عبد علي بن جمعه؛ تفسير نور الثقلين، اسماعيليان، قم، ۱۴۱۵ق.
- عياشي، محمد بن مسعود؛ تفسير عياشي، علميه، تهران، ۱۳۸۰ق.
- فخر الدين رازي، ابو عبد الله محمد بن عمر؛ مفاتيح الغيب، دار احياء التراث العربي، بيروت، ۱۴۲۰ق.
- قمي، علي بن ابراهيم؛ تفسير القمي، تحقيق: موسوي جزائري، قم، طيب، دار الكتاب، ۱۴۰۴ق.
- كليني، محمد بن يعقوب بن اسحاق؛ الكافي، دار الكتب الاسلاميه، تهران، ۱۴۰۷ق.

- كوراني و همكاران، علي؛ معجم احاديث الامام المهدي، المعارف الاسلاميه، قم، ١٤١١ق.
- مجلسي، محمدباقر؛ بحار الانوار، دار إحياء التراث العربي، بيروت، ١٤٠٣ق.
- المدني، ضامن بن شذقم بن علي؛ وقعه الجمل، نشر محمد، قم، ١٤٢٠ق.
- مفيد، محمد بن محمد؛ اوائل المقالات، كنگره شيخ مفيد، قم، ١٤١٣ق.
-؛ الارشاد في معرفه حجج الله على العباد،..... .
- مكارم شيرازي ناصر و ديگران؛ تفسير نمونه، دارالكتب الاسلاميه، تهران، ١٣٧٤ش.
- نافع الحميري يمني صنعاني، ابوبكر عبدالرزاق؛ مصنف عبدالرزاق، هند، المجلس العلمي، ١٤٠٣.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

